

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Filip Hainz

Trestní odpovědnost právnických osob

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 11. 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 291 340 znaků včetně mezer.

.....
Filip Hainz

V Praze dne 1. 11. 2020

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce, prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za ochotu vést moji diplomovou práci, trpělivý přístup a za cenné rady, které mi při psaní práce poskytoval.

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická východiska trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální právní kultuře	3
1.1 Pojem.....	3
1.2 Modely trestní odpovědnosti	4
1.3 Teoretická koncepce pravé trestní odpovědnosti v České republice.....	8
2 Historický vývoj trestní odpovědnosti právnických osob	11
2.1 Angloamerická právní kultura	11
2.1.1 Anglie a Wales	12
2.1.2 USA.....	16
2.1.3 Austrálie	18
2.2 Kontinentální právní kultura.....	19
2.2.1 Německá právní úprava.....	21
2.2.2 Švýcarská právní úprava	22
2.2.3 Nizozemská právní úprava	23
2.2.4 Slovinská právní úprava	24
2.3 Mezinárodní a nadnárodní kontext.....	26
2.3.1 Mezinárodní dokumenty	26
2.3.2 Dokumenty Evropské unie	29
3 Vývoj v rámci České republiky	31
3.1 Situace před přijetím ZTOPO	31
3.2 Cesta k pravé trestní odpovědnosti.....	33
3.3 Kolize mezi trestní a administrativní odpovědností právnických osob.....	37
3.4 Novelizace ZTOPO	41
4 Analýza hmotněprávních ustanovení ZTOPO.....	49
4.1 Princip subsidiarity	49
4.2 Působnost.....	52
4.3 Rozsah kriminalizace.....	59
4.4 Konstrukce trestní odpovědnosti	61
4.5 Institut právního nástupnictví	73
4.6 Sankcionování právnických osob	78

4.6.1	Zásady ukládání trestních sankcí.....	78
4.6.2	K trestním sankcím obecně	81
4.6.3	K ukládání jednotlivých druhů specifických trestů.....	82
5	Slovenská právní úprava a její komparace s úpravou České republiky	89
5.1	Legislativní vývoj ve Slovenské republice	89
5.2	Komparace právní úpravy České a Slovenské republiky	91
5.2.1	Působnost	91
5.2.2	Rozsah Kriminalizace	94
5.2.3	Konstrukce trestní odpovědnosti	95
5.2.4	Institut právního nástupnictví.....	100
5.2.5	Sankcionování právnických osob	102
6	Uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob v praxi	107
6.1	Shrnutí statistik týkajících se trestních řízení	107
	Závěr.....	111
	Seznam zkratk	113
	Seznam zdrojů	115
	Název diplomové práce, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce.....	133
	Název diplomové práce, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce.....	135

Úvod

Fenomén trestní odpovědnosti právnických osob, který představuje zcela novou větev trestní odpovědnosti existující paralelně vedle tradiční individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, se ve své moderní podobě zrodil v prostředí angloamerické právní kultury. V posledních zhruba padesáti letech dochází k jeho přejímání i do právních řádů států kontinentálního právního typu, avšak stále jak v teoretické rovině, tak v rovině jeho uplatňování v praxi, nejde o uzavřené téma, neboť v souvislosti s tímto institutem vyvstává řada doposud nevyřešených otázek.

V českém právním řádu se jedná stále ještě o relativně nový fenomén, neboť k jeho zakotvení do platného práva došlo až zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim¹, který nabyl účinnosti 1. ledna 2012. Zákonodárce tímto formálním pramenem práva trestněprávně reagoval na společenskou realitu s cílem regulovat stále častější protiprávní jednání právnických osob té nejvyšší intenzity, tedy narušující nejdůležitější právní statky chráněné normami trestního práva. Tyto důsledky protiprávního jednání právnických osob nejsou překvapivé, neboť se objevují nevyhnutelně spolu s tím, jak se úloha právnických osob v globálním ekonomickém prostoru, a tedy i množství interakcí, do nichž tyto osoby vstupují, stává společensky stále významnější.

Narůstající potřeba trestněprávní reakce byla vedle pragmatického důvodu generální prevence před tímto jednáním motivována i řadou jiných skutečností, mezi něž lze zařadit například vzrůstající počet mezinárodněprávních závazků požadujících implementaci regulace v této oblasti či snahu o dodržení zásady rovnosti před zákonem vyrovnáním postavení právnických a fyzických osob i v této oblasti.

Tuto práci jsem rozdělil do šesti částí, jejichž cílem je komplexní seznámení s relevantními aspekty tohoto fenoménu, přičemž těžištěm této práce je analýza platných hmotněprávních ustanovení ZTOPO, následná komparativní analýza těchto ustanovení s odpovídající hmotněprávní úpravou Slovenské republiky² a sumarizace uplatňování tohoto institutu v české soudní praxi.

¹ Dále jen „ZTOPO“.

² Předmětná úprava se nachází zejména v zákoně č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (dále jen „STOPO“).

V první, teoretické části, se pokusím vymezit samotný pojem trestní odpovědnosti právnické osoby, představím možné podoby jeho uplatňování a také konkrétní, byť teoretickou koncepci platné právní úpravy této odpovědnosti v České republice.

V druhé, historické části, přiblížím vývoj tohoto fenoménu v čase. Nejdříve se zaměřím na jeho zrod v moderní podobě v rámci angloamerické právní kultury, následně přiblížím jeho postupné přejímání do kultury kontinentálního právního typu, včetně představení několika konkrétních platných právních úprav zemí Evropské unie. Na závěr této části pojednám také o mezinárodních a nadnárodních závazcích relevantních pro Českou republiku.

Ve třetí části již opustím teoretická a historická východiska, když přiblížím zákonné instrumenty umožňující sankcionování právnických osob v České republice před zavedením tohoto institutu. Dále představím legislativní genezi vedoucí k přijetí ZTOPO včetně přiblížení všech jeho novelizací, a nakonec také řešení hmotněprávních a procesněprávních kolizí trestněprávní a administrativněprávní odpovědnosti právnických osob v České republice.

Ve čtvrté, pozitivistické části, provedu analýzu platné hmotněprávní úpravy ZTOPO, včetně jejích možných aplikačních důsledků a nedostatků.

V předposlední, komparativní části, nastíním legislativní vývoj v této oblasti ve Slovenské republice a následně porovnáám platná hmotněprávní ustanovení ZTOPO a STOPO. V této kapitole pak také zhodnotím nalezené odlišnosti, včetně jejich možných důsledků.

V poslední části se pak zaměřím na praktické uplatňování tohoto institutu v České republice. Představím vývoj relevantních statistik týkajících se trestních řízení vedených proti právnickým osobám, včetně deskripce jejich trendu.

1 Teoretická východiska trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální právní kultuře

Jak již bylo v úvodu naznačeno, společenská realita se od dob starého Říma, jehož přístup k této formě odpovědnosti bychom mohli ilustrovat tehdy vyjádřenou zásadou *societas delinquere non potest*³, značně změnila. Navzdory tomu, že kontinentální právní kultura je založena na zásadě individuální trestní odpovědnosti, nelze přehlížet mohutné změny v globálním ekonomickém prostoru a dogmaticky trvat na této tisíce let staré zásadě.

Z tohoto důvodu se i v rámci kontinentální právní kultury do popředí v posledních desítkách let spíše než zda regulovat prostředky trestního práva jednání právnických osob, dostává otázka, jak tuto regulaci provést. Důsledkem toho je zrod zcela nové formy odpovědnosti právnických osob, kdy vedle dosavadní odpovědností ústavní, civilní, pracovněprávní a správněprávní, vzniká odpovědnost trestní.⁴ Přestože existuje celá řada přístupů k této formě odpovědnosti, které se z různých hledisek nutně více či méně překrývají, lze v nich vysledovat určité teoretické podobnosti, na základě kterých je můžeme rozlišovat a třídit.

1.1 Pojem

Při úvahách nad vymezením obsahu tohoto pojmu se nutně dobereme poznatku, že jeho univerzální vymezení je nemožné. Tento pojem nemůže být jednotně vymezen už proto, že i výklad jeho součástí, tedy pojmů trestní odpovědnosti a právnické osoby, nebyl historicky veden stejnými úvahami a ani v současnosti není jejich výklad napříč různými právními prostředními totožný.

Právě z výše uvedeného poznatku považuji za vhodnější zaměřit se na význam, který má tento pojem v prostředí České republiky, k čemuž nám může posloužit obor teorie práva a právní řád České republiky, především pak ZTOPO.

Samotný pojem nebyl českými legislativci legálně definován, tedy při jeho poznání nezbyvá než vycházet z jeho obsahu. Důležitým vodítkem nám v tomto směru může být

³ V překladu „společnost se nemůže provinít“, což můžeme v dnešním pojetí chápat jako nemožnost právnické osoby spáchat trestný čin. MEDELSKÝ, J., *Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osôb*, s. 87-91.

⁴ JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 15.

jazykový výklad, neboť pojem trestní odpovědnosti a právnické osoby již dostatečně vymezen je.

Právní odpovědnost v obecné rovině můžeme definovat jako určitou povinnost, která vznikla v důsledku právní skutečnosti, se kterou zákon vznik této povinnosti, jež je předmětem sekundárního právního vztahu, spojuje.⁵ V případě, že takovým zákonem je zákon trestní⁶ a takovou právní skutečností je spáchání trestného činu, pak hovoříme o trestní odpovědnosti, kterou tedy můžeme vymežit jako povinnost subjektu, v prostředí trestního práva přesněji pachatele trestného činu, nést trestněprávní následky v podobě trestní sankce.

Druhou složkou zkoumaného pojmu je pojem právnické osoby, jehož legální definici obsahuje v § 20 odst. 1 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník⁷, když stanoví, že právnická osoba je: „organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.“

Takto nalezený obsah zkoumaného pojmu koresponduje s účelem ZTOPO, kterým ač ho sám zákon nevymezuje, dle Jelínka⁸ je: „ochrana nejdůležitějších právních statků před trestnými činy spáchanými trestně odpovědnými právnickými osobami a úprava trestního řízení vedeného proti právnické osobě.“

1.2 Modely trestní odpovědnosti

V kontinentální právní kultuře, do které patří i právní kultura České republiky, se v moderní době postupně vyvinuly tři hlavní koncepce veřejnoprávní deliktní odpovědnosti právnických osob, a sice koncepce (I) *pravé trestní odpovědnosti*, (II) *nepravé trestní odpovědnosti* a (III) *netrestní formy veřejnoprávní odpovědnosti*.⁹

- I. Koncepce *pravé trestní odpovědnosti* pracuje s právnickou osobou jako s pachatelem trestného činu, kterému je uložena sankce v podobě trestu, a to v rámci řízení nazývaného řízení trestní. Tato koncepce není zcela homogenní,

⁵ Stranou ponechávám úvahy o koncepci perspektivní právní odpovědnosti, neboť je součástí civilistické právní nauky.

⁶ Mezi trestní zákony řadíme dle § 110 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „**trestní zákoník**“) vedle jeho samotného také tzv. vedlejší trestní zákony, kterými jsou ZTOPO a zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „**zákon o soudnictví ve věcech mládeže**“).

⁷ Dále jen „**občanský zákoník**“.

⁸ JELÍNEK, J., *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*, s. 8.

⁹ JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání*, s 13.

neboť v ní můžeme najít jak formální, tak materiální rozdíly. Formální rozdíly spočívají například v tom, zda je předmětná úprava obsažena v trestním zákoně společně s úpravou trestní odpovědnosti osob fyzických, nebo je vyčleněna do samostatného trestního zákona, případně do více zákonů.¹⁰ Důležitější jsou ovšem rozdíly materiální, které spočívají především ve vztahu k trestní odpovědnosti fyzické osoby, neboť odpovědnost právnických osob může být koncipována nejen jako souběžná a nezávislá¹¹, ale také jako subsidiární¹² či dokonce speciální¹³. Dále lze nalézt řadu rozdílů týkajících se parametrů úpravy, které nejčastěji spočívají v subjektu¹⁴, objektu¹⁵, v možnostech sankcionování¹⁶, anebo také v samotné modelové konstrukci odpovědnosti, kterou můžeme rozdělit na odpovědnost právnické osoby vznikající na základě (i) *přičtení*, (ii) na *odpovědnost původní* a na (iii) *ručení právnické osoby* za trestný čin.¹⁷

- i. Odpovědnost právnických osob na základě *modelu přičitatelnosti*, jinak také nazýván model *odvozené trestní odpovědnosti*, je v kontinentální právní kultuře nejrozšířenějším konstruktem. Tato forma odpovědnosti reflektuje v souladu s teorií fikce skutečnost, že právnická osoba je konstruktem práva existující jen ve vazbě na právní řád, který není ze své povahy schopen vytvářet a projevovat

¹⁰ V trestním zákoně je tato úprava obsažena např. v právních úpravách Francie, Dánska či Finska, naproti tomu v samostatném zákoně se tato úprava nachází např. v právních úpravách Slovenska, Slovinska či Rakouska. *Ibid.*

¹¹ Tak je tomu ve valné většině zemí Evropské unie. *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 37.

¹² To znamená možnost vyvodit trestní odpovědnost právnické osobě až při nemožnosti vyvození trestní odpovědnosti fyzické osobě. Tak je tomu částečně např. ve švýcarské právní úpravě. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 194.

¹³ V dánské právní úpravě je trestní odpovědnost právnických osob konstruována jako speciální vůči trestní odpovědnosti fyzických osob, když za trestný čin odpovídá primárně právnická osoba a souběžná trestní odpovědnost přichází v úvahu pouze v případech, kdy se fyzická osoba dopustila trestného činu z hrubé nedbalosti, nebo úmyslně. JELÍNEK, J., *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*, s. 12. Dále Jelínek uvádí, že takovou úpravu přijalo Maďarsko, kde má trestní řízení vůči právnické osobě akcesorickou povahu. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 195.

¹⁴ Jedná se o osobní působnost zákona. Zpravidla je vyloučen stát. Výjimku představuje např. nizozemská právní úprava, kde byla tato hmotněprávní exempce dotvořena až judikatorně. V nizozemské právní úpravě může být navíc subjektem trestní odpovědnosti i non-subjekt, tzn. určité faktické společenství bez právní subjektivity. *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 45.

¹⁵ Jedná se o vymezení trestných činů, které mohou být spáchány právnickou osobou, tedy o rozsah kriminalizace. Nejčastějším řešením je buď všeobecná trestní odpovědnost za všechny trestné činy, limitovaná pouze faktickou možností trestné činy právnickou osobou spáchat, nebo forma pozitivního, resp. negativního enumerativního výčtu trestných činů.

¹⁶ V oblasti sankcionování dominují peněžité sankce, které často představují univerzální trestní sankci tak, jako je tomu v případě trestu odnětí svobody u trestního sankcionování osob fyzických.

¹⁷ Toto třídění pochází od německého právníka prof. G. Heineho. DĚDIČ, J. In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 158.

navenek samostatně svou vůlí tak, jak je to vlastní fyzickým osobám. Z tohoto důvodu právnické osoby nemohou bez dalšího naplňovat podmínky subjektivní, resp. objektivní stránky skutkových podstat trestných činů, a právě z těchto důvodů je nezbytné pro vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby vytvořit právní konstrukt, na základě něhož je možné trestní odpovědnost právnické osobě i přes výše uvedené limity vyvodit. Tímto konstruktem je právě model přičítání, v rámci něhož se právnické osobě přičítá spáchání trestného činu určitým okruhem osob ve specifickém vztahu k právnické osobě.¹⁸ Z daleka ne však každý trestný čin spáchaný vymezeným okruhem osob je bez dalšího přičitatelný právnické osobě, neboť je nutno splnit další podmínky, které především vymezují vztah trestného činu k právnické osobě.

- ii. *Model původní* trestní odpovědnosti právnických osob chápe právnickou osobu jako přímého pachatele trestného činu, neboť se právnické osobě, na rozdíl od předešlého modelu, přiznává způsobilost samostatně právně jednat na základě vůle odlišné od vůle jednotlivých fyzických osob. Toto pojetí nepředpokládá vazbu trestného činu spáchaného právnickou osobou na trestný čin spáchaný fyzickou osobou, neboť trestní odpovědnost právnické osoby vzniká nezávisle. Takové pojetí je uplatňováno v mnoha variacích, z nichž mohu uvést například právní úpravu USA, kde na základě tzv. *modelu agregace* disponuje právnická osoba kvalitativně odlišnou vůlí v souladu s principem tzv. *kolektivního vědomí*¹⁹, či Nizozemskou právní úpravu, kde je tento model uplatňován v podobě tzn. *modelu reprezentace*, který zakotvuje přímou odpovědnost zaměstnavatele za své zaměstnance, když stanovuje, že je tzv. *funkčním pachatelem*. Tímto není zdaleka podoba *modelu původní* trestní odpovědnosti vyčerpána, neboť existuje řada dalších jeho podob, jejichž spojnicí je princip tzv. *corporate culture*, který spojuje vznik trestní odpovědnosti s nedostatky v organizaci a v řádném vykonávání kontrolních

¹⁸ Paradoxem je, že tento model vznikl ve Velké Británii, tedy nikoliv v systému psaného práva, nýbrž v systému soudních precedentů. Za rozhodnutí, které tento model konstituovalo, je považováno rozhodnutí ve věci *Lennard's Carrying Company Ltd. v. Asiatic Petroleum Company Ltd. Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 45.

¹⁹ V rámci tohoto modelu je vědomí právnické osoby tvořeno v podstatě sumou vědomí fyzických osob k ní náležejících.

a řídicích funkcí právnické osoby, přičemž spáchání trestného činu fyzickou osobou tvoří jen jednu z objektivních podmínek trestnosti.²⁰

iii. Posledním modelem tohoto třídění je *model ručení* právnické osoby. Tento model je založen na objektivní odpovědnosti právnické osoby, když se nezkoumá její zavinění a ani vazba na jednání jednající fyzické osoby. V tomto případě právnická osoba odpovídá ve formě tzv. *strict liability* či tzv. *absolute liability* za omezený okruh trestných činů, například v oblasti životního prostředí.²¹ V České republice se s objektivní odpovědností můžeme setkat v rámci administrativněprávní roviny odpovědnosti při odpovědnosti právnických osob za přestupky.²²

II. Druhou koncepcí je tzv. *nepravá trestní odpovědnost*. Rozdílem oproti předchozí koncepci je to, že zde není právnická osoba považována za osobu páchající trestný čin a případná sankce není považována za sankci trestního charakteru. Těžkopádností tohoto způsobu regulace protiprávního jednání právnických osob je skutečnost, že zpravidla nastupuje jen tehdy, podaří-li se prokázat vinu fyzické osobě, neboť právnická osoba odpovídá za jednání fyzické osoby učiněné jejím jménem, což mimo jiné znamená i nutné časové prodlení, a tedy ztrátu efektivity sankce.²³

III. Zbytkovou kategorií pak tvoří netrestní forma veřejnoprávní odpovědnosti, tedy především administrativněprávní odpovědnost.²⁴ Toto řešení není však příliš funkční, neboť vyžaduje rozsáhlé hmotněprávní a procesněprávní přizpůsobení

²⁰ Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 88.

²¹ DĚDIČ, J. In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 158.

²² Jak zmiňuje důvodová zpráva k zákonu č. 250/2016 Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „**zákon o přestupcích**“): „(...) *nejedná se však o přičitatelnost ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kde se jí rozumí uplatnění subjektivní odpovědnosti právnické osoby za trestný čin, která se dovozuje ze zaviněného jednání fyzických osob (...)*“. Důvodová zpráva k zákonu o přestupcích, s. 82.

²³ Toto řešení zvolila po vzoru Španělska i Slovenská republika, avšak jen do poloviny roku 2016, když se následně vydala po vzoru České republiky cestou pravé trestní odpovědnosti. JELÍNEK, J., *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*, s. 15. Také ve Španělsku s účinností od 23. prosince 2010 byla novelou trestního zákoníku zavedená pravá trestní odpovědnost. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 180.

²⁴ Příkladem tohoto řešení může být například německá právní úprava, avšak v tomto případě jsou využívány nástroje trestního práva, neboť je tato odpovědnost uplatňována ve společném trestním řízení s fyzickou osobou, byť dle zákona o přestupcích. Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 152. Také Řeckou právní úpravu můžeme považovat za úpravu administrativně právní odpovědnosti. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 183.

administrativněprávní odpovědnosti, jejíž úprava je většinou rozptýlena do mnoha právních předpisů.

1.3 Teoretická koncepce právé trestní odpovědnosti v České republice

V souvislosti s přestavením teoretických přístupů v předchozí kapitole považují na tomto místě za přínosné, zaměřit se na konkrétní koncepci, resp. model trestní odpovědnosti zvolený v České republice.

Česká republika se přiklonila ke koncepci právé trestní odpovědnosti, což plyne mimo jiné z § 9 odst. 1 ZTOPO, kde se hovoří o právnické osobě jako o pachateli trestného činu, čímž následovala v této oblasti většinu zemí Evropské unie. Za základní úhelné kameny této právé trestní odpovědnosti právnických osob v České republice můžeme považovat její povahu odpovědnosti (I) *odvozené*, (II) *souběžné a nezávislé*, a také (III) *subjektivní*.

- I. Předně jde o model *odvozené* trestní odpovědnosti, což plyne již z faktu, že česká právní úprava je založena na teorii fikce, tedy že právnická osoba není přirozeným útvarem, nýbrž právním konstruktem, který existuje pouze ve spojení s právním řádem. Implikaci tohoto přístupu můžeme seznat například z § 151 odst. 1 občanského zákoníku²⁵, když hovoří o nahrazování vůle právnické osoby osobami fyzickými. Česká právní úprava obsažená v ZTOPO je tedy v rámci koncepce právé trestní odpovědnosti založena na modelu přičitatelnosti, přičemž jak uvádí Jelínek²⁶, jde o kombinaci tohoto modelu s modelem přímého zastoupení.²⁷ Spáchání trestného činu uvedenými osobami není však jedinou podmínkou pro vznik trestní odpovědnosti právnické osoby, neboť musí být také alternativně splněna některá z podmínek návěti § 8 odst. 1 ZTOPO, která vyjadřuje požadavek určitého kvalifikovaného vztahu mezi trestným činem a právnickou osobou.²⁸

²⁵ § 151 odst. 1 občanského zákoníku zní: „Zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.“

²⁶ JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 190.

²⁷ Dle § 8 odst. 1 písm. a), b) a c) ZTOPO je na základě modelu přímého zastoupení při splnění podmínek návěti odst. 1 téhož ustanovení považován trestný čin spáchaný statutárním orgánem, jeho členy, jinými osobami ve vedoucím postavení oprávněnými jednat za právnickou osobu, osobami ve vedoucím postavení vykonávajícími řídicí či kontrolní činnosti a osobami vykonávajícími rozhodující vliv na řízení právnické osoby, za trestný čin spáchaný právnickou osobou. Dle § 8 odst. 1 písm. d) ZTOPO pak na základě modelu přičitatelnosti dle § 8 odst. 2, může takový čin spáchat právnická osoba i prostřednictvím zaměstnanců, či osob v obdobném postavení při plnění pracovních úkonů.

²⁸ § 8 odst. 1 ZTOPO stanoví, že musí jít o trestný čin spáchaný v zájmu právnické osoby či v rámci její činnosti.

Můžeme tedy konstatovat, že jde o odpovědnost odvozenou od protiprávního jednání fyzické osoby naplňující skutkovou podstatu trestného činu, která je v určitém kvalifikovaném vztahu s právnickou osobou, přičemž toto odvození se týká i subjektivní stránky, tedy příslušné formy zavinění jednajících fyzické osoby.

- II. Za druhé jde o odpovědnost *souběžnou a nezávislou*.²⁹ Obě tyto vlastnosti mají značný hmotněprávní i procesněprávní význam, který spočívá především v tom, že ze spáchání téhož trestného činu může vzejít jak trestní odpovědnost bezprostředně páchající fyzické osoby, tak i trestní odpovědnost právnické osoby, z čehož vyplývá i navazující možnost vedení trestního řízení vůči těmto osobám. Navíc vztah těchto trestních odpovědností není v žádném směru vzájemně podmíněn. V praxi to tedy znamená, že mohou existovat případy, kdy za spáchaný trestný čin bude v trestním řízení uložen trest fyzické i právnické osobě, pouze fyzické osobě, případně jen právnické osobě. Právě poslední varianta skýtá praktický problém, neboť jelikož je tato odpovědnost svým charakterem odvozená, jeví se problematická procesněprávní stránka věci, když bude zcela jistě složité prokázat zavinění právnické osoby v požadované formě, především pak ve formě úmyslu, odvozením od jednání fyzické osoby, která shledána vinou nebyla a která dokonce ani nemusí být známa.³⁰
- III. Třetí charakteristikou této odpovědnosti je její tradiční *subjektivní* pojetí, tedy odpovědnost za zavinění. Již z výše zmíněné fiktivní povahy právnických osob, které nedisponují věděním a vůlí je nutné konstrukci subjektivní stránky jimi spáchaného trestného činu přizpůsobit jejich povaze. Toto přizpůsobení nacházíme v konstruktu přičitatelnosti, kdy se za současného splnění podmínek uvedených v návěti § 8 odst. 1 ZTOPO přičítá právnické osobě nejen objektivní stránka skutkové podstaty spáchaného trestného činu, nýbrž i příslušná forma zavinění jednajících fyzické osoby. K této charakteristice odpovědnosti jen dodávám, že zavinění se odvíjí od zavinění jednajících fyzické osoby vzhledem ke spáchanému trestnému činu, nikoliv od zavinění právnické osoby vzhledem ke splnění podmínek

²⁹ Tato povaha vyplývá explicitně z § 8 odst. 3, resp. § 9 odst. 3 ZTOPO.

³⁰ JELÍNEK, J., *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*, s. 13.

trestnosti uvedených v § 8 odst. 2, nebo snad vzhledem ke splnění podmínek návěti § 8 odst. 1 ZTOPO.³¹

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se nejedná o pouhou novelu zaběhnuté systematiky trestního práva, nýbrž o komplexní, novou větev trestní odpovědnosti doplňující tradiční trestní odpovědnost fyzických osob, přičemž tato forma trestní odpovědnosti si kvůli faktické povaze adresátů vyžádala přijetí speciálního trestního zákona, který obsahuje jak hmotněprávní, tak procesněprávní odchylky od obecného režimu³² zakotveného v trestním zákoníku, zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním³³ a zákoně č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.³⁴³⁵

Taková komplexní změna však musí být v souladu s ústavním pořádkem České republiky, především pak s Ústavou a LZPS, které tento koncept nepředpokládají. V souvislosti s tímto pak vyvstává otázka, zda některé nové prvky zavedené ZTOPO obstojí se všemi svými aplikačními důsledky ve světle všech zavedených ústavněprávních zásad, zejména pak zásad *ne bis in idem*³⁶, či *nemo tenetur se ipsum accusare*.³⁷

³¹ Nejde tedy o to, zda např. právnická osoba dala příslušný pokyn ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO úmyslně či nedbalostně, ale o to, v jaké formě zavinění jednala jednající fyzická osoba páchající trestný čin. Někteří autoři ovšem v takovém případě hovoří o tzv. kumulativním zavinění, což rozvedu v části 4 této práce.

³² K tomu § 1 odst. 2 ZTOPO.

³³ Dále jen „**trestní řád**“.

³⁴ Dále jen „**zákon o mezinárodní spolupráci**“.

³⁵ Klíma v této souvislosti mluví o trestní odpovědnosti kolektivní, skupinové či korporátního charakteru. In: JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*, s. 12. Bohuslav naopak uvádí, že trestní odpovědnost právnických osob sice narušuje princip individuální trestní odpovědnosti, současně ale dodává, že ZTOPO nezavádí odpovědnost kolektivního typu, ani formu kolektivního zavinění. BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 17.

³⁶ Tato zásada uvedená např. v čl. 40 odst. 5 usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „**LZPS**“) ukládá zákaz rozhodnutí, resp. v prostředí trestního práva vyslovení viny a uložení trestu dvakrát ve stejné věci témuž subjektu. Jelínek však tyto úvahy ve prospěch ústavně-konformního posouzení uzavírá následovně: „*Lze tedy shrnout, že při souběžné trestní odpovědnosti právnické osoby a fyzické osoby podle § 8 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se nejedná o dvojitý postih za tentýž skutek, protože na straně pachatele jsou dva různé subjekty – osoba fyzická a osoba právnická*“. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 201.

³⁷ Tato zásada procesněprávního charakteru vyjadřuje zákaz donucení k obviňování sama sebe, jejímž projevem je například ústavní právo odepřít výpověď obviněného dle čl. 40 odst. 4 LZPS. Problematické je určení okruhu osob, které mohou odepřít výpověď, když při jeho úzkém vymezení by mohla být tato zásada porušena, zatímco při jeho širokém vymezení by byla efektivita trestního řízení značně paralyzována.

2 Historický vývoj trestní odpovědnosti právnických osob

V rámci této části práce představím vývoj trestní odpovědnosti právnických osob v její moderní podobě, jejíž počátky, jak uvádí Bohuslav³⁸: „(...) *kolektivní odpovědnost byla rozeznávána již ve starém Římě, kde byly trestány obce, či se objevuje, že k trestnímu stíhání kolektivních společenství docházelo již ve středověku, přesto skutečné počátky trestní odpovědnosti právnických osob lze vysledovat v Anglii a Walesu (...)*“, se objevují v angloamerické právní kultuře.

2.1 Angloamerická právní kultura

Fenomén trestní odpovědnosti právnických osob se vyvinul v kultuře angloamerického *common law*, konkrétně pak v Anglii a Walesu, kde se s prvními rozhodnutími v této oblasti můžeme setkat od 40. let 19. století.³⁹ Bylo tomu tak především díky charakteru pramenů práva, kterými jsou v této kultuře zejména soudní precedenty, a tak nebylo třeba reagovat na společenský vývoj složitým legislativním procesem, což má za následek větší pružnost tohoto systému práva.

Podoba jednotlivých úprav tohoto druhu odpovědnosti byla a je v různých zemích angloamerické právní kultury značně heterogenní, přesto předtím, než představím krátký exkurz do teoretických základů trestní odpovědnosti v rámci *common law* a především historický vývoj v těchto oblastech, uvedu stručně základní přístupy, které se v této oblasti vyvinuly.⁴⁰

- I. Prvním přístupem je koncepce založená na zástupné odpovědnosti, také nazvaná též jako tzv. *agency principle*, v rámci které je právnická osoba odpovědná za protiprávní jednání svých zaměstnanců. Příkladem tohoto přístupu může být doktrína užívaná na federální úrovni v USA nazvaná *respondeat superior*, či její obdoba užívaná pro omezených okruh trestných činů ve Velké Británii nazvaná *vicarious liability*, představující ručení právnické osoby za jednání svých zaměstnanců.

³⁸ BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*. s. 34.

³⁹ Tato forma odpovědnosti byla dlouhou dobu odmítána, avšak již v roce 1821 zastává W. Hazlitt názor, dle kterého: „(...) jsou právnické osoby mnohem více korumpované a zhýralé než jednotlivci, protože mají více síly k páčání nepravosti, a přesto se jich netýká hrozba trestu.“ WELLS, C., *Corporation and Criminal Liability*, s. 94.

⁴⁰ WELLS, C., *Criminal Responsibility of Legal Persons in Common Law Jurisdictions*, s. 6.

- II. Druhý přístup, nazývaný také též jako *identifikační teorie* či tzv. *alter ego theory* taktéž vyvozuje trestní odpovědnost právnické osoby od trestní odpovědnosti osob fyzických, avšak s tím rozdílem, že tento okruh osob je omezen jen na osoby, které jsou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, a tak tvoří jakési její řídicí centrum, přičemž čin spáchaný těmito osobami se přímo považuje za trestný čin spáchaný právnickou osobou.
- III. Třetí přístup je odlišný, když spatřuje provinění právnické osoby v nedostatečném firemním řízení a vnitřní organizaci. Tento přístup někdy souhrnně označovaný jako tzv. *company culture theory* je používán především v Austrálii.⁴¹

2.1.1 Anglie a Wales

Tradiční *common law* vychází při konstruování trestní odpovědnosti z principu „*actus non facit reum, nisi mens sit rea*“⁴², což znamená, že spáchání deliktu vyžaduje současné naplnění vědomého konání nebo opomenutí porušující zákaz, tzv. *actus reus*, a dále subjektivní stav pachatele, který zhruba odpovídá kontinentálnímu pojetí zavinění, tzv. *mens rea*. Z pragmatických důvodů však anglické právo prolomilo nutnost přítomnosti prvku *mens rea* dvěma výjimkami, jimiž je zdůvodněna též trestní odpovědnost právnických osob, a sice (I) odpovědností absolutní, tzv. *strict liability* a (II) odpovědností nazývanou *vicarious liability*.⁴³

- I. Absolutní odpovědnost byla uplatňována u deliktů nazývaných *regulatory offences*, které se blíží dnešnímu pojetí administrativně právních deliktů, tedy přestupků v oblasti veřejného zájmu založených porušením veřejnoprávních norem.⁴⁴ Právě přítomnost veřejného zájmu si vyžadovala účinné potrestání těchto činů i přesto, že jejich spáchání nevyžadovalo prvek *mens rea*, a tedy morální odsudek. Jednalo se tedy o objektivní odpovědnost právnických osob, pro jejíž vznik nebylo ani nutné prokázat zavinění u konkrétní jednající fyzické osoby.⁴⁵

⁴¹ Jak uvádí Fenyk, *Company culture theory* je součástí množiny tzv. moderních holistických teorií, které jsou založeny na systémových kulturních či organizačních základech. FENYK, J., *Návrh českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (2004)*, s. 4.

⁴² V překladu „čin nedělá osobu vinnou, ledaže by byla vinná mysl“.

⁴³ DĚDIČ, J. In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 1.

⁴⁴ Jednalo se například o oblasti týkající se bezpečnosti zdraví při práci či bezpečnosti dopravy.

⁴⁵ *ibid.*

- II. Druhou výjimku představuje odpovědnost *vicarious liability*, která spočívala v objektivní odpovědnosti zaměstnavatele za jednání svých zaměstnanců na základě tzv. *master servant principle*.⁴⁶ K jejímu vzniku v počátcích však bylo nutné, aby zaměstnanec jednal na pokyn či příkaz zaměstnavatele, což bylo v praxi složité prokázat, později stačilo, že k tomuto jednání docházelo v rámci činnosti dané právnické osoby.⁴⁷

Tyto výjimky, jak rozvedu níže, představovaly až do etablování *identifikační teorie* základní instrumenty pro sankcionování právnických osob prostředky trestního práva. Zrodem *identifikační teorie* byl však překonán dosavadní koncept *vicarious liability*, když jednání řídicích osob v rámci právnické osoby bylo považováno za jednání samotné právnické osoby.⁴⁸

2.1.1.1 Historický vývoj

Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob v tomto prostředí je tradičně členěn chronologicky do následujících etap:⁴⁹

- I. vývoj do roku 1900;
- II. vývoj v letech 1900–1940; a
- III. vývoj po roku 1940.

Zrod moderní podoby tohoto druhu odpovědnosti právě v Anglii a Walesu byl předurčen nejen charakterem pramenů práva, tedy pružností soudních precedentů, ale také společenským vývojem, který se v této době vyznačoval obrovským rozmachem průmyslové výroby a s tím souvisejících ekonomických aktivit ke kterým docházelo v důsledku průmyslové revoluce. Tento rozmach vedl k přijetí několika zákonů⁵⁰, jež počaly regulovat procesy vzniku a registrace obchodních korporací, v důsledku čehož nutně rostla také potřeba jejich regulace, a to i v trestněprávní rovině. Jak uvádí Bohuslav⁵¹, jedním z kořenů rozvoje trestní odpovědnosti právnických osob byly občanskoprávní žaloby na náhradu škody vůči velkým obchodním korporacím, neboť

⁴⁶ Původně užívaná u soukromoprávní odpovědnosti za delikty zvané *tortlaw*.

⁴⁷ WELLS, C. *Corporation and Criminal Responsibility*. s. 97-98.

⁴⁸ BHASKAR, T., UMAKANTH, V., *Corporate Criminality and law*, s. 222.

⁴⁹ MENDELSKÝ, J., *Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osob*, s. 87.

⁵⁰ Především se jednalo o Join Stock Companies Act z roku 1844 a Limited Liability Act z roku 1855, tedy zákony o akciových společnostech a společnostech s ručením omezeným.

⁵¹ BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 37.

bylo nemyslitelné domoci se náhrady škody na jednotlivých fyzických osobách. Jako další příčinu pak uvádí vznik odpovědnosti územních orgánů a železničních společností za porušení jejich povinností daných zákonem.

Přestože bylo v tomto období praktické uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob v soudní praxi ojedinělé, vůbec první známý případ potrestání právnické osoby v rámci režimu trestního práva se objevuje již v roce 1842. Jedná se o rozhodnutí ve věci *Queen v. Birmingham & Gloucester Railway Co.*⁵², ve kterém soud mimo jiné výslovně potvrdil, že je možné vést trestní řízení proti právnické osobě za nekonání, tzv. *nonfeasance*. V dalších případech již bylo vedeno trestní řízení i proti osobám, které jednaly protiprávně, tedy šlo o tzv. *misfeasance*.⁵³

V roce 1877 došlo k dalšímu zásadnímu rozhodnutí, kterým byla potvrzena samostatná právní subjektivita právnických osob, když ve věci *Royal Mail Steam Packet Co. v. Braham*⁵⁴ soud konstatoval, že pod pojem osoba lze v závislosti na předmětu úpravy daného zákona subsumovat i osobu právnickou. Tato myšlenka byla následně vyjádřena v dokumentu nazvaném Interpretation Act z roku 1889, který navazoval na Criminal Law Act z roku 1827.⁵⁵

V období do roku 1900 tedy docházelo k narůstání společenské potřeby po sankcionování právnických osob prostředky trestního práva, přičemž došlo i k několika významným rozhodnutím poskytujícím základ pro pozdější rozvoj tohoto institutu v praxi. Doposud však docházelo spíše k ojedinělému uplatňování této formy odpovědnosti, a to dle *strict liability*, resp. *vicarious liability*, které však neumožňovaly

⁵² V tomto případě Court of Queen's Bench uložil peněžitý trest železniční společnosti za narušení veřejného pořádku tím, že neodstranila překážky přes cestu. Šlo o objektivní odpovědnost bez nutnosti dokazování zavinění konkrétní fyzické osoby. FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L., *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*, s. 9. Dále také CLOUGH, J., *Improving the Effectiveness of Corporate Criminal Liability: Old Challenges in a Transnational World*, s. 163.

⁵³ Jednalo se o rozhodnutí ve věci *The Queen v. Great North of England Railway Co.* z roku 1946, ve kterém mimo jiné bylo uvedeno, že společnosti nemohou být trestně odpovědné za závažnější trestné činy, tzv. *felonies*, neboť tyto trestné činy vyžadují lidské jednání. WONG, K., *Breaking The Cycle: The Development Of Corporate Criminal Liability*, s. 9.

⁵⁴ Toto rozhodnutí je dostupné na: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b4dc23b2c94e07cccd230f1>.

⁵⁵ BHASKAR, T., UMAKANTH, V., *Corporate Criminality and law*, s. 219. Samostatná právní subjektivita korporací byla pak definitivně stvrzena rozhodnutím ve věci *Salomon v. Salomon & Co Ltd.*, ve které bylo konstatováno, že právnická osoba je aktivně i pasivně legitimována v rámci soudních řízení. BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 40. Rozhodnutí dostupné na: <https://www.trans-lex.org/310810>.

vyvodit odpovědnost právnickým osobám za činy skutečně kriminálního charakteru, neboť se týkaly jen úzkého okruhu deliktů, které nezahrnovaly prvek *mens rea*.⁵⁶

Od počátku 20. století však dochází k rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob i na některé trestné činy, k jejichž spáchání je nutno naplnit znaky subjektivní stránky. Vůbec prvním rozhodnutím, které položilo základy nového uchopení trestní odpovědnosti právnických osob padlo v případě *Lennard's Carrying Co Ltd. v. Asiatic Petroleum Co Ltd.* z roku 1915. Ačkoliv šlo o civilní spor, jeho význam spočívá v zavedení testu řídící mysli a vůle společnosti, tzv. *directing mind and will of the company*⁵⁷, což vedlo ke zrodu tzv. *identifikační teorie*.⁵⁸ Cílem tohoto testu bylo vymezení okruhu osob ztotožňujících se s právnickou osobou natolik, že jejich vlastní jednání se považuje přímo za jednání právnické osoby.⁵⁹ I po tomto rozhodnutí však v dalších 30 letech bylo uplatňování *identifikační teorie* v soudní praxi ojedinělé, když se stále uplatňovala především odpovědnost ve formě *strict liability*, resp. *vicarious liability*.

Zlom nastal až v roce 1940 v podobě trojice rozhodnutí⁶⁰, která představovala definitivní akceptaci trestní odpovědnosti právnických osob i za zaviněné trestné činy, když stanovila, že za určitých okolností může být jednání jednatele právnické osoby přičítáno přímo samotné právnické osobě. Došlo tak definitivně k rozdělení trestní odpovědnost právnické osoby na odpovědnost v zastoupení v podobě *vicarious liability* a odpovědnost přímou v podobě *identifikační teorie* spojenou s konceptem přičitatelnosti.⁶¹

Vlivem výše zmíněných rozhodnutí se sice etablovala *identifikační teorie*, nebylo však zcela jasné, které jednání, jakých osob lze právnické osobě přičítat. Důležité bylo

⁵⁶ Například v roce 1927 rozhodl High Court, že podnik nemůže spáchat usmrcení z nedbalosti. DĚDIČ, J. In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 1.

⁵⁷ V tomto případě šlo o námořní společnost, která zanedbala péči o loď v důsledku čehož došlo k havárii a škodě na nákladu. Byla shledána vina ředitele, což ale nebyl zaměstnanec, a tak se nemohla uplatnit tradiční *vicarious liability*. Rozhodnutí dostupné na: <http://www.uniset.ca/other/cs2/1915AC705.html>.

⁵⁸ WONG, K., *Dissertation, Breaking The Cycle: The Development Of Corporate Criminal Liability*, s. 18.

⁵⁹ Nejlépe to vyjádřil Haldane, když prohlásil: „*Páni, společnost je abstrakce. Nemá vlastní mysl o nic víc, než má vlastní tělo; její aktivní a určující vůli je tedy třeba hledat v osobě někoho, kdo je skutečně určující myslí a vůlí korporace, samotným egem a centrem osobnosti korporace.*“ YAROSKY, H., *The Criminal Liability of Corporations*, s. 143.

⁶⁰ Jednalo se o rozhodnutí ve věcech: *DPP. v. Kent and Sussex Contractors, R. v. ICR Haulage Co Ltd a Moore v. Bresler*. All ANSWERS Ltd, *Importance of the Senior Management Test*.

⁶¹ BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 44.

v této otázce až rozhodnutí ve věci *Tesco Supermarket Ltd v Natrass*⁶² z roku 1971, ve kterém vedle možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti s odkazem na exces zaměstnance za současného prokázání náležité péče, tzv. *due diligence*, došlo k jasnějšímu vymezení tohoto okruhu osob. Sněmovna Lordů tehdy rozhodla, že pokud jde o trestné činy vyžadující zavinění, jsou osobami, jejichž jednání lze přičítat právnické osobě toliko osoby na vedoucích či řídicích postech, neboť jen jejich jednání tvoří jednání „řídicího centra“ společnosti. Došlo tak ke zúžení okruhu osob jejichž jednání je možné přičítat právnické osobě⁶³, což jak uvádí Bohuslav⁶⁴ nebylo příliš praktické v rámci struktur velkých společností, ve kterých docházelo zpravidla k delegaci těchto pravomocí. Tento koncept se pak v zásadě uplatnil všude tam, kde nešla použít tradiční *vicarious liability*.

V posledních několika dekadách došlo k překonání tohoto přístupu, když se bere v úvahu spíše materiální pojetí postavení dané osoby v rámci společnosti, než mechanické odmítnutí přičtení jednání u osob, jejichž pozice není formálně vedoucí či řídicí. Případy se posuzují s ohledem na konkrétní souvislosti, kdy předem nelze vymezit osoby, jejichž jednání je samo o sobě právnické osobě přičitatelné.

2.1.2 USA

V rámci USA je předně důležité zmínit, že na rozdíl od Anglie a Walesu, resp. dnešní Velké Británie existují dvě úrovně úpravy, a sice federální úprava a úprava jednotlivých států.

2.1.2.1 Federální úroveň

Na federální úrovni se uplatňuje koncept odpovědnosti v zastoupení, tedy obdoba *vicarious liability*, ovšem s tím rozdílem, že se uplatňuje na všechny trestné činy⁶⁵. Tento přístup nese název *respondeat superior* a má původ tak, jako jeho obdoba z Velké Británie, v civilním právu. Ačkoliv je vývoj v USA oproti vývoji ve Velké Británii o něco

⁶² V tomto případě šlo o prodej zboží za vyšší cenu z důvodu opominutí uplatnění slevy manažerem prodejny. Společnost se bránila tím, že toto jednání bylo způsobeno osobou, kterou neměla pod kontrolou, nakonec došlo ke zproštění obžaloby z důvodu vyvinutí prokázáním nezanedbaní náležité péče. V tomto rozhodnutí byla právnická osoba přirovnána k lidskému tělu, přičemž různí jednotlivci představují odlišné orgány a vykonávají odlišné funkce tohoto fiktivního těla. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob jak předmět zkoumání*, s. 56-57.

⁶³ BHASKAR, T., UMAKANTH, V., *Corporate Criminality and law*, s. 223.

⁶⁴ BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 48.

⁶⁵ Jedná se o tzv. *Agregační teorii*.

mladší, od začátku minulého století stačila činnost soudů prostřednictvím řady soudních rozhodnutí⁶⁶ vymezit mantinely pro uplatňování tohoto druhu odpovědnosti.

Právnícká osoba může být odpovědná za trestný čin při splnění několika kumulativních podmínek, kterými jsou (i) spáchání trestného činu zaměstnancem právnické osoby, a to bez ohledu na jeho postavení, (ii) pokud k takovému spáchání došlo v rámci jeho kompetencí, (iii) a to v úmyslu získat právnické osobě deliktní činností prospěch.⁶⁷

Klíčové tedy není postavení osoby jednající, ale to, že toto jednání přivodilo právnické osobě prospěch a zároveň nešlo o zjevný exces. Ohledně zavinění se zde uplatňuje konstrukt tzv. *kolektivního vědomí*, kdy je nerozhodné, že jednající osoba neví či dokonce ani nemůže vědět o skutečnostech podstatných pro spáchání trestného činu, pokud jsou tyto skutečnosti známy ostatním osobám v rámci struktury právnické osoby, byť v jejich souhrnu.⁶⁸

2.1.2.2 Úroveň jednotlivých států

Na úrovni jednotlivých států se prosazuje značně heterogenní přístup, když některé státy mají vlastní úpravu a jiné vychází z úpravy federální. Pro zobecnění úpravy jednotlivých států uvedu řešení nabídnuté v Modelovém trestním zákoníku USA.⁶⁹ Tento modelový trestní zákoník z roku 1962 obsahuje komplexní doporučující trestněprávní úpravu pro jednotlivé státy ve snaze harmonizovat jejich trestněprávní přístup. Povahou je pouze doporučující, avšak většina států z něj do značné míry vychází.

Nejdříve alternativně vymezuje případy, ve kterých je právnická osoba odpovědná za trestný čin. Těmito případy jsou alternativně situace kdy (i) zástupce společnosti v mezích svého pracovního zařazení jednající jménem společnosti poruší právní povinnost, která je uložena jinými než trestními zákony a jejímž účelem je uložení odpovědnosti právnické osoby, (ii) právnická osoba opomene vykonat povinnost, která

⁶⁶ Jednalo se zejména o tato rozhodnutí: *New York Central & Hudson River Railroad Co. v. United States* z roku 1909, *Commonwealth v. Beneficial Finance Co.* z roku 1971 a *State of Minnesota v. Christy Pontiac-GMC* z roku 1981.

⁶⁷ *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 55.

⁶⁸ Výstižně byl tento přístup vyjádřen v rozhodnutí ve věci *US. v. Bank of New England* z roku 1987. BHASKAR, T., UMAKANTH, V., *Corporate Criminality and law*, s. 225.

⁶⁹ Model Penal Code, část I., článek II., sekce 2.07. Dostupný na: <https://www.legal-tools.org/doc/08d77d/pdf>.

je jí uložena zákonem, a dále (iii) statutární orgán či jiné řídicí těleso jednající jménem společnosti v rámci svěřených pravomocí schválí, požádá, přikáže či bezohledně toleruje porušení takové povinnosti. Tyto situace představují způsoby jednání, kterými je v každém případě nutné trestný čin spáchat.

V druhém odstavci se stanoví, že tam, kde je v zákoně vyjádřena objektivní odpovědnost za spáchání deliktu se tato úprava uplatní i na právnické osoby, není-li zřejmý opačný úmysl zákonodárce.

Třetí odstavec pak rozšiřuje okruh osobní působnosti zákona i na neregistrované právnické osoby, naopak čtvrtý odstavec zužuje okruh osobní působnosti zákona o veřejné právnické osoby při výkonu veřejné správy.

Pátý odstavec se pak vyjadřuje k možnosti vyvinění, kterou má právnická osoba, která prokáže, že její řídicí těleso vynaložilo veškeré rozumné úsilí k zabránění spáchání takového trestného činu, nejde-li o odpovědnost objektivní.

Poslední, šestý odstavec, vymezuje vztah odpovědnosti fyzické a právnické osoby, když stanoví, že trestní odpovědnost právnické osoby nemá vliv na odpovědnost fyzické osoby za takto spáchaný trestný čin.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že koncepce tohoto Modelového trestního zákoníku obsahuje jak prvky *identifikační teorie*, zejména patrné u (iii) způsobu spáchání trestného činu, tak prvky *odpovědnosti v zastoupení*, patrné u prvních dvou způsobů spáchání trestného činu, přičemž tato úprava obsahuje i možnost právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti.

2.1.3 Austrálie

Závěrem této subkapitoly stručně nastíním cestu, jakou se vydala Austrálie. V australském prostředí se vyvinula tzv. *company culture theory*, což je zvláštní model původní trestní odpovědnosti spočívající v odpovědnosti právnické osoby za nesprávné nastavení vnitřních mechanismů organizace. Tak jako v USA i v Austrálii existují dvě úrovně úpravy, jednotlivé státy však z federální úpravy vycházejí, proto nastíním pouze její podobu.⁷⁰

⁷⁰ BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 68.

Trestní odpovědnost právnických osob je zakotvena v Australském trestním zákoníku z roku 1995.⁷¹

V úvodním obecném ustanovení stanovuje, že se tento zákoník uplatní i na právnické osoby, s výjimkami pramenícími právě z této části a z povahy právnických osob jako nehmotných subjektů práva, přičemž je zde vyjádřen obecný rozsah kriminalizace právnických osob, když mohou být potrestány za jakýkoliv trestný čin.

Dále je zde uplatněn široký princip přičitatelnosti jednání jako objektivní stránky trestného činu, když jedinou limitací je jednání v rámci svého pracovního zařazení či zmocnění, a to byť domnělého.

Co se týče subjektivní stránky, zde u úmyslných trestných činů je nutné, aby právnická osoba výslovně, mlčky nebo implicitně povolila nebo schválila spáchání jednání naplňujícího znaky trestného činu. Způsoby tohoto povolení či schválení podrobně rozebírá tento zákoník dále.⁷² U nedbalostních trestných činů používá princip *kolektivního vědomí*, když stačí, aby takovou vědomostí mající za vznik zavinění ve formě nedbalosti disponovala právnická osoba jako celek. Dále je zde vyjádřen předpoklad nedbalostního zavinění tehdy, když je takové protiprávní jednání možno připisovat nedostatečnému vedení společnosti, kontroly nebo dohledu nad jednáním jednoho nebo více zaměstnanců, nebo vedoucích pracovníků a také tehdy, když nebyly zavedeny odpovídající mechanismy pro předávání informací příslušným osobám v rámci právnické osoby.

2.2 Kontinentální právní kultura

Ač je kontinentální právní kultura založena na výše zmíněné zásadě *societas delinquere non potest*, a tedy z ní vyplývající výlučné individuální trestní odpovědnosti fyzických osob za zavinění, je pravdou, že již ve starověku a následně středověku vedle tradiční individuální odpovědnosti existovala jakási kolektivní forma odpovědnosti, jejímiž subjekty byly v té době především spolky, cechy či obce.⁷³ Odklonění od tohoto

⁷¹ Jedná se o Criminal Code Act, kapitola 1, části 2.5, divize 12. Dostupný na: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00235>.

⁷² Mimo jiné definuje institut „*corporate culture*“, když stanoví, že: „*podnikovou kulturou se rozumí postoj, politika, pravidla, způsob jednání nebo praxe existující v rámci korporátní organizace obecně nebo v části korporátní organizace, ve které se příslušné činnosti konají*“, s jehož závadností v některých případech spojuje ono povolení či schválení spáchání trestného činu.

⁷³ MEDELSKÝ, J., *Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osob*, s. 89.

vývoje nastalo po upevnění moci absolutistických států v 17. a 18. století, kdy se tato forma kolektivní odpovědnosti téměř neuplatňovala, neboť tyto subjekty ztratily své dosavadní postavení a jejich regulace byla prováděna mimotrestními předpisy.

S příchodem Velké francouzské revoluce pak nastává období osvícenství, které kladlo důraz především na individuum, a nikoliv na kolektiv, což se mimo jiné projevilo i v řadě nově vzniklých kodexů evropských zemí⁷⁴, které tuto formu odpovědnosti nepřevzaly.⁷⁵

Postupný obrat v nazírání na sankcionování právnických osob můžeme vypočítat od 2. poloviny 20. století⁷⁶, kdy se v řadě zemí začínají objevovat první kontinentální zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob do platného práva. Bylo tomu tak především díky vlivu angloamerické právní kultury, nutnosti reagovat na sílící postavení právnických osob v ekonomické sféře a později také vlivem mezinárodních závazků, které regulaci v této oblasti stále častěji po jednotlivých státech požadovaly.

Jako vůbec první zemí, která zavedla pravou trestní odpovědnost, bylo v roce 1976 Nizozemí, následované v 80. letech Portugalskem (1984) a Švédskem (1986)⁷⁷, v 90. letech pak Norskem (1991), Islandem (1993), Francií (1994), Finskem (1995), Španělskem (1995)⁷⁸, Dánskem (1996), Belgií (1999) a Slovinskem (1999) a v tomto tisíciletí pak mnoha dalšími státy.⁷⁹

Je tedy vidět, že v současné době mají všechny státy Evropské unie již nějakou formu trestní odpovědnosti právnických osob zavedenou do svých právních řádů, přičemž

⁷⁴ Jednalo se například o Code pénal z roku 1810, pruský Trestní zákon z roku 1851, rakouský Trestní zákoník z roku 1852, říšskoněmecký Trestní zákon z roku 1871 či uherský Trestní zákon z roku 1878. ZÁHORA, J. *Trestná zodpovědnost právnických osob*, s. 67.

⁷⁵ I tehdejší právní prostředí nebylo zavedení kolektivní odpovědnosti nakloněno, což dokládá i tvrzení německého právníka Malblanca z roku 1793, ve kterém vyjádřil myšlenku, že právnické osoby nejsou způsobilé nést odpovědnost za trestný čin, či postoj Savignyho, který popřel reálnost právnických osob, když zastával tzv. *teorii fikce*. MUSIL J., *Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání*, s. 77.

⁷⁶ Již v roce 1929 se však konal 2. Mezinárodní kongres trestního práva v Bukurešti, jehož závěrem byl konsenzus na vytvoření sankčního mechanismu reagující na trestněprávní jednání právnických osob, avšak konkrétnější závěry či sankce nebyly přijaty. MEDELSKÝ, J., *Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osob*, s. 88. Bez zajímavosti není ani fakt, že sankce proti zločineckým organizacím byly obsaženy i v Londýnské dohodě o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Osy z 8. srpna 1945. FENYK, J., *Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob a český návrh zákona o trestním soudnictví nad právnickými osobami*, s. 2.

⁷⁷ Zde se jednalo o nepravou trestní odpovědnost s tzv. quasi-trestní sankce blízkí se ochranným opatřením. Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 9.

⁷⁸ Zde rovněž šlo o nepravou trestní odpovědnost, přičemž sankce byly nazývané jako tzv. přidatné důsledky. *Ibid.*

⁷⁹ Konkrétně: Maďarskem (2001), Estonskem (2001), Řeckem (2001), Polskem (2001), Maltou (2002), Švýcarskem (2003), Litvou (2003), Chorvatskem (2003), Makedonií (2004), Lucemburskem (2004), Lotyšskem (2005), Rakouskem (2006), Rumunskem (2006), Slovenskem (2010) a jako poslední Českou republikou (2012). *Ibid.*

v drtivé většině úprav nalézáme pravou trestní odpovědnost. I přes shodnou koncepci jsou v jednotlivých úpravách evropských států patrné rozdíly, které vycházejí především z míry, v jaké jsou ovlivněny angloamerickou právní kulturou a také z jejich specifického právně-kulturního podhoubí.

Předtím, než rozvedu mezinárodní a nadnárodní požadavky na úpravu trestní odpovědnosti právnických osob, stručně přiblížím platnou právní úpravu trestní odpovědnosti v Německu, Švýcarsku, Nizozemsku a Slovinsku, neboť pojetí trestní odpovědnosti právnických osob v těchto zemích vykazuje určitá specifika. V Části páté této práce pak podrobně porovnáám platnou hmotněprávní úpravu Slovenské a České republiky.

2.2.1 Německá právní úprava

Příslušnou německou úpravu nalezneme v německém zákoně o přestupcích⁸⁰, který upravuje s ohledem na právnické osoby odpovědnost jak za přestupky, tak za trestné činy.

Konstrukce těchto odpovědností je stejná, když k jejímu vzniku je nutné kumulativně (i) spáchání trestného činu či přestupku, a to (ii) statutárním orgánem či členem statutárního orgánu, prokuristou či jiným generálním zmocněncem, oprávněným společníkem či jinou řídicí osobou odpovědnou za vedení obchodního závodu, a (iii) tímto trestným činem či přestupkem dojde k porušení povinnosti uložené právnické osobě, nebo alespoň v úmyslu obohatit takovou právnickou osobu. Tato odpovědnost se pak týká i uskupení bez samostatné právní subjektivity.

Sankcí za takto spáchaný trestný čin je s ohledem na zavinění pokuta do výše 10.000.000 EUR za úmyslný, resp. do výše 5.000.000 EUR za nedbalostní trestný čin. Co se výše pokuty u přestupků týče, ta je ohraničena příslušným zákonem, který danou skutkovou podstatu upravuje, odkazuje-li však daný zákon obsahující skutkovou podstatu výslovně na toto ustanovení, pak může pokuta činit až desetinásobek takové výše.

Tento zákon také obsahuje úpravu právního nástupnictví právnické osoby, možnost zabavení či dokonce propadnutí věci náležící právnické osobě. Naopak neobsahuje

⁸⁰ Jde o zákon Gesetz über Ordnungswidrigkeiten (OWiG) z roku 1968, který se skládá ze 4 částí a 135 ustanovení. Příslušná hmotněprávní úprava se nalézá v § 30 a příslušné procesněprávní odchylky se nalézají zejména v § 87 a § 88. Dostupný na: https://www.gesetze-im-internet.de/owig_1968/.

ustanovení týkající se rozsahu kriminalizace, tedy je okruh trestných činů omezen na ty, které lze za podmínek uvedených v předchozím odstavci spáchat.

Co se týče řízení o takovém činu, je zde preferováno společné trestní řízení vůči fyzické a právnické osobě, které je vedeno dle ustanovení trestního řádu, kde má právnická osoba postavení účastníka řízení. Při splnění podmínek uvedených v § 30 odst. 4 tohoto zákona je však možné vést i samostatné řízení vůči právnické osobě.⁸¹ Sankce pak vždy ukládá trestní soud.

2.2.2 Švýcarská právní úprava

Švýcarská právní úprava je zajímavá tím, že jako jedna z velmi mála úprav uplatňuje subsidiární pojetí pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Toto pojetí je zakotveno v trestním zákoníku Švýcarské konfederace z roku 137.⁸²

V příslušném ustanovení tento zákoník uvádí, že pokud je zločin či přestupek spáchán v rámci podniku výkonem obchodních činností v souladu s cíli tohoto podniku⁸³ a zároveň nelze odpovědnost přiřadit konkrétní fyzické osobě z důvodu nedostatečné organizace podniku, pak za tento zločin či přestupek odpovídá daný podnik. Určitou výjimkou z principu subsidiarity jsou v dalším ustanovení taxativně vyjmenované trestné činy⁸⁴, za které odpovídá podnik nezávisle na odpovědnosti fyzické osoby za předpokladu, že nezavedl organizační opatření, která lze rozumně požadovat za účelem zabránění spáchání těchto trestných činů.

Jako sankci uvádí pokutu, jejíž výše nemá přesáhnout 5 000 000 švýcarských franků, přičemž konkrétní výši pokuty ukládá soud s přihlédnutím zejména k závažnosti deliktu, k míře absence vhodných vnitřních opatření, výši způsobené škody a ekonomické situaci podniku.

⁸¹ *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 66.

⁸² Schweizerisches Strafgesetzbuch, kniha 1, část 1, nadpis 7, článek 102. Dostupný na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>.

⁸³ Za podnik jsou dle odst. 4 tohoto čl. 102 chápány právnické osoby soukromého i veřejného práva s výjimkou místních státních úřadů.

⁸⁴ Konkrétně jde zejména o tyto trestné činy: účast na organizované zločinecké skupině, financování terorismu, praní špinavých peněz a úplatkářské trestné činy.

Výhodou preference trestní odpovědnosti fyzické osoby může dle mého názoru být fakt, že díky tomu právnická osoba má motivaci nezakrývat páchaní trestné činnosti osobami v rámci její personální struktury.

2.2.3 Nizozemská právní úprava

Nizozemí zavedlo jako vůbec první země v systému kontinentální právní kultury pravou trestní odpovědnost právnických osob, a to zákonem z roku 1976⁸⁵, který novelizoval trestní zákon, do něhož začlenil příslušná ustanovení regulující činnost právnických osob.⁸⁶

Úprava je zde poměrně kusá, když v prvním odstavci konstatuje, že trestný čin může být spáchán fyzickou i právnickou osobou. Druhý odstavec pak zakotvuje souběžnou a nezávislou trestní odpovědnost, když stanoví, že trestní řízení a trest může být uložen (i) pouze právnické osobě, (ii) osobám, které daly pokyn ke spáchání takového činu či jeho spáchání skutečně řídily, anebo (iii) všem těmto osobám zároveň. V posledním odstavci je pak uvedeno, že předchozí dva odstavce se použijí vedle právnických osob také na společnosti bez právní subjektivity, společnosti občanského práva, rejdařství a fundace zvláštního určení.

Zajímavostí je, že řada parametrů této formy odpovědnosti musela být následně vymezena činností soudů, neboť zákon neobsahuje hmotněprávní exempce pro žádné právnické osoby, ani nijak nelimituje rozsah kriminalizace. Další zvláštností je zde uplatnění koncepce *původní trestní* odpovědnosti na základě principu tzv. *funkčního pachatelství*, které nespočívá v závadné organizační struktuře, ale ve skutečnosti, že zákon přiřazuje funkčnímu pachateli funkci v podobě realizace určité společenské aktivity, kdy jednání přímého pachatele se považuje jen za důsledek jednání nepřímého, funkčního pachatele, který buď nepřiměřeně zanedbal kroky k odvrácení spáchání trestného činu přímým pachatelem, případně jej přímo ke spáchání činu stimuloval. Při dovozování odpovědnosti za takové funkční pachatelství pak není třeba naplnění žádných

⁸⁵ Zajímavostí je, že v oblasti hospodářských trestných činů existoval v Nizozemsku zákon upravující trestní odpovědnost právnických osob již od roku 1951. *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 44.

⁸⁶ Současná úprava se nachází v zákoně v překladu nazvaném Criminal Code, části 5, článku 51. Dostupný na: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf.

formálních kritérií, neboť tato odpovědnost se posuzuje dle konkrétních okolností daného případu.⁸⁷

2.2.4 Slovinská právní úprava

Slovinská úprava trestní odpovědnosti právnických osob není zahrnuta v trestním zákoníku, který jen stanoví, že odpovědnost právnické osoby za trestný čin spáchaný jménem právnické osoby, na její účet, nebo v jejím zájmu včetně sankcí a ochranných opatření, která lze za takový trestný čin ukládat, jakož i okruh trestných činů a úprava řízení, je předmětem jiného zákona.⁸⁸ Takovým zákonem je samostatný zákon o odpovědnosti právnických osob za trestné činy z roku 1999, který obsahuje na rozdíl od předešlých případů velmi podrobnou úpravu tohoto institutu.⁸⁹

V první části tohoto zákona je vyjádřena souběžnost odpovědnosti fyzické a právnické osoby. Dále jsou uvedeny hmotněprávní exempce určitých osob, když je vyloučen z působnosti zákona stát a územní samosprávné celky, přičemž je připuštěno, aby jiný zákon ohledně jiných právnických osob mohl stanovit, že jsou odpovědny jen za určitý trestný čin či za určité druhy trestných činů. Závěrem základních ustanovení je uvedena místní působnost zákona, která předně vychází ze zásady teritoriality.

V druhé, obecné části zákona, jsou uvedeny základy trestní odpovědnosti právnických osob, když je obecně stanoveno, že právnická osoba je odpovědná za trestný čin pachatele, pokud (i) byl trestný čin spáchán jménem, na účet či v zájmu právnické osoby, a zároveň pokud alternativně (ii) spáchaný trestný čin spočívá ve vykonání protiprávního rozhodnutí, příkazu či souhlasu vydaného řídicími či dozorovými orgány této osoby; tyto orgány podnítily pachatele či mu umožnily spáchání takového činu; právnická osoba má v držení neoprávněně nabytý majetek či užívá předměty získané trestným činem; nebo pokud kontrolní či řídicí orgány právnické osoby opomenuly řádný dohled nad zákonností jednání podřízených zaměstnanců.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 45.

⁸⁸ Kazenski Zakonik ze dne 6. října 1994, obecná část, kapitola 2, čl. 33. Dostupný na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO905>.

⁸⁹ Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD) ze dne 8. července 1999. Tento zákon je rozdělen do 5 částí sestávajících se ze 44 článků. Dostupný na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1259>.

Tato konstrukce je zajímavá svou smíšenou povahou, neboť můžeme vysledovat prvky původní trestní odpovědnosti vedle trestní odpovědnosti odvozené, založené na principu přičítání.⁹⁰

V dalších člancích je uvedena zásada nezávislé trestní odpovědnosti, institut právního nástupnictví, krajní nouze, hromadného trestného činu, pokusu trestného činu, spolupachatelství či ex post jednání obdobné účinné lítosti vedoucí ke snížení trestu či upuštění od potrestání.

V čl. 12–20 jsou upraveny tresty a ochranná opatření. Dle těchto ustanovení je právnické osobě možné uložit (i) pokutu ve výši 10 000 – 1 000 000 EUR a v případě, že došlo ke škodě na cizím majetku či dosažení neoprávněného zisku, je limitem až 200násobek výše této škody či prospěchu; (ii) zabrání majetku, a to i celého, pokud za daný trestný čin lze uložit dle trestního zákoníku alespoň 5 let odnětí svobody; a také (iii) zrušení právnické osoby, pokud její činnost spočívala alespoň převážně v páchání trestné činnosti. Dále byli novelizací tohoto zákona přidány tresty (iv) zákazu účastnit se soutěží o veřejné zakázky a (v) zákaz obchodování na finančním trhu. Ochrannými opatřeními dle tohoto zákona pak jsou (i) zveřejnění rozsudku a (ii) zákaz výkonu určité obchodní činnosti. Na závěr této druhé části je pak uvedena subsidiarita obecné části trestního zákoníku.

Ve třetí, speciální části, je uveden rozsah kriminalizace pozitivním enumerativním výčtem odkazujícím na trestné činy v trestním zákoníku. Tyto činy jsou pak dle jejich závažnosti, resp. dle možného trestu odnětí svobody, který za jejich spáchání lze uložit, rozděleny do skupin za účelem stanovení výše pokuty právnické osobě.

V předposlední části věnující se trestnímu řízení je stanoveno, že pokud je to možné, má být trestní řízení s přímým pachatelem a právnickou osobou vedeno společně na základě společné obžaloby, jejímž koncem má být společný, jediný rozsudek. Dále je zde uvedena speciální zásada oportunity, která nabourává princip legality platný pro trestní řízení vůči fyzickým osobám.⁹¹

⁹⁰ Princip odvozené odpovědnosti založené na principu přičítání je patrný jen u prvního způsobu spáchání uvedený pod bodem (ii), ostatní módy jednání vykazují spíše svou povahou původní trestní odpovědnost. JAKULIN, V., *The Criminal Liability Of Legal Persons In The Republic Of Slovenia*, s. 6.

⁹¹ Jedná se o čl. 28, který zakládá oprávnění státnímu zástupci nezahájit trestní řízení vůči právnické osobě, pokud: (i) její podíl na spáchaném trestném činu byl zanedbatelný, (ii) nemá dostatečný majetek k pokrytí nákladů trestního řízení, (iii) bylo vůči ní zahájeno insolvenční řízení, nebo (iv) pachatel je jediným společníkem této právnické osoby.

2.3 Mezinárodní a nadnárodní kontext

Jak uvádí důvodová zpráva k ZTOPO⁹²: „Od konce 70. let se v řadě mezinárodních právních, politických nebo vědeckých dokumentů objevuje požadavek, aby státy svým vnitrostátním právem sankcionovaly právnické osoby za jejich protiprávní jednání zejména v oblasti nejzávažnějších forem protispolečenské činnosti a umožnily mezinárodní spolupráci při jejich postihu v přeshraničních případech“. Tyto dokumenty vznikají na půdě mezinárodních organizací, jakými jsou především Organizace spojených národů, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Rada Evropy a v neposlední řadě také v rámci sekundárního práva Evropské unie.⁹³

2.3.1 Mezinárodní dokumenty

V rámci této subkapitoly představím mezinárodní dokumenty a jejich požadavky na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob před přijetím ZTOPO, což považuji jednak za logické, neboť právě tyto požadavky byly jedním z důvodů přijetí této úpravy v České republice, a dále za relevantní i vzhledem k požadavkům dnešním, neboť úhelné kameny požadované regulace v této oblasti se v čase příliš nemění.

Pomineme-li dokumenty nemající právní charakter, můžeme tyto dokumenty rozdělit na dokumenty pro Českou republiku závazné, tzv. *hard law*, a dokumenty pouze doporučující, tzv. *soft law*, kterých je většina.

I v případě závazných dokumentů je však adresátům, tedy zpravidla členským státům příslušné organizace, ponechána značná volnost ve způsobu implementace trestní odpovědnosti právnických osob, když se povětšinou omezují na vymezení typových znaků určitých jednání s požadavkem, aby ve vnitrostátním právu každé země vázané příslušnou smlouvou bylo jednání vymezené v takové smlouvě prohlášeno za trestný čin, a za takové jednání byl stanoven postih právnických osob sankcemi, které jsou popsány jako trestní, správní nebo civilní.⁹⁴

⁹² Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 1.

⁹³ Bohuslav uvádí, že vůbec prvním mezinárodním nástrojem v Evropě obsahující ustanovení o odpovědnosti podniků byla Evropská úmluva zakládající Evropské společenství uhlí a oceli z roku 1951, přičemž do konce sedmdesátých let bylo přijato na 60 rozhodnutí trestající podniky za provinění se vůči těmto pravidlům. BOHUSLAV, L., Disertační práce, *Trestní odpovědnost právnických osob*, s. 68.

⁹⁴ *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 1.

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že mezinárodní dokumenty kteréhokoliv typu se omezují spíše na jimi sledovaný cíl v podobě účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí za jimi popsání jednání⁹⁵, a tedy nepožadují přímo zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, natož formu pravé trestní odpovědnosti. Vyjádřené cíle v těchto dokumentech však lze beze zbytku naplnit pouze prostředky trestního práva, což je také důvod, proč se drtivá většina evropských států vydala touto cestou.⁹⁶

I přes rozmanitou množinu mezinárodních dokumentů a značnou volnost, která byla adresátům pro splnění jejich cílů poskytnuta, existují základní požadavky na klíčové parametry těchto úprav.

Důležitým parametrem každé takové úpravy je bezesporu rozsah kriminalizace, který je ze své povahy nejrozmanitější, protože požadavek kriminalizace toho či onoho jednání se týká vždy předmětu dané smlouvy, kterým jsou nejčastěji oblast organizovaného zločinu, terorismu, korupce, praní špinavých peněz, počítačové kriminalita či životního prostředí. Trestní zákoník však již před přijetím ZTOPO obsahoval skutkové podstaty trestných činů, pod které je každé protiprávní jednání vyjádřené v těchto dokumentech subsumovatelné, tedy nenastala potřeba trestní zákoník o nové skutkové podstaty rozšiřovat.⁹⁷

Dalším důležitým prvkem každé úpravy je její hmotněprávní osobní působnost. V tomto ohledu je daleko přesněji vyjádřen požadavek pramenů Evropské unie, když právnickou osobu definují jako: „ (...) *jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací*“.⁹⁸ Obecně však bývá tento požadavek zaměřen zejména na právnické osoby s personálním substrátem, tedy zejména obchodní korporace.

Co se týče územní působnosti úpravy, tyto požadavky nejsou zpravidla vyjádřeny, avšak z důvodu mezinárodní suverenity států by taková působnost, snad s výjimkou zásady ochrany a univerzality, měla být podmíněna příslušností právnické osoby

⁹⁵ Nemá se tedy toliko jednat pouze o odčerpání finančních prostředků získaných protiprávním jednáním, ale uložení i dalšího postihu. Tzn. sankce mají mít retributivní charakter, nejen restituční. Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 4.

⁹⁶ Jiná než trestní úprava totiž znemožňuje efektivní mezinárodní spolupráci, která je rovněž častým požadavkem, nehledě na to, že by v řadě států neobstála z důvodu nedostatečné garance práv osoby, proti níž je trestní řízení vedeno.

⁹⁷ *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 8.

⁹⁸ Důvodová zpráva k ZTOPO, s.14.

k tomuto státu. Za této podmínky se pak nabízí vymezení působnosti v příslušném zákoně upravující působnost pro trestné činy spáchané fyzickými osobami, a to alespoň co do principu teritoriality a aktivní personality.

Ohledně okruhu fyzických osob, jejichž jednání má být přičitatelné právnické osobě se opět přesněji vyjadřují prameny práva Evropské unie. Zpravidla se jedná o osoby ve vedoucím postavení, které je založeno zastupovat právnickou osobu, jednat za ní či vykonávat kontrolní funkce v rámci takové právnické osoby či osob jim podřízených, pokud je důsledkem jejich nedostatečné kontroly spáchání trestného činu. Důležitým korektivem je pak skutečnost, že takový trestný čin musí být spáchán alespoň v úmyslu opatřit prospěch právnické osobě.⁹⁹

Poslední klíčovým parametrem jsou sankce, které tyto dokumenty vyžadují. Jak již bylo výše zmíněno, základním kritériem jsou sankce, které budou účinné, přiměřené a odstrašující, přičemž mohou být ve formě sankcí trestních, správních či civilních. Konkrétní druhy sankcí nejsou požadovány, avšak některé dokumenty je příkladně uvádějí, jedná se především o (i) peněžité sankce, (ii) propadnutí majetku, (ii) propadnutí věci, (iv) zákaz obchodní činnosti, (v) zákaz ucházet se o veřejné podpory, (vi) zákaz přijímat dotace či subvence, nebo (vii) zrušení právnické osoby.

Důležité je pak v této souvislosti zmínit, že požadované úpravy nemají za cíl pouze regulovat protiprávní jednání právnických osob v rámci daného státu, nýbrž z povahy právnických osob jako nehmotných a značně mobilních subjektů práva, i vzájemně spolupracovat v této oblasti v průběhu trestního řízení a vzájemně uznávat soudní rozhodnutí.

V rámci systému mezinárodního práva mají dokumenty obsahující tyto požadavky povětšinou formu mezinárodních úmluv, což je v případě jejich řádné ratifikace a splnění dalších požadavků vnitrostátních předpisů činí závaznými.¹⁰⁰ Důvodová zpráva vypočítává dohromady 3 úmluvy¹⁰¹, které obsahují výše zmíněné požadavky a které

⁹⁹ *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 13.

¹⁰⁰ V České republice se tak děje na základě čl. 10a ústavního zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“).

¹⁰¹ Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (čl. 2) ze dne 17. prosince 1997, závazná pro Českou republiku od 21. března 2000; Trestněprávní úmluva o korupci (čl. 18) ze dne 27. ledna 1999, závazná pro Českou republiku od 1. července 2002 a Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (čl. 5) ze dne 9. prosince 1999, pro Českou republiku závazná od 26. ledna 2006.

Česká republika do přijetí ZTOPO ratifikovala a dále 10 úmluv, resp. protokolů, které Česká republika do přijetí ZTOPO z důvodu chybějící úpravy trestní odpovědnosti právnických osob neratifikovala. Po téměř 10 letech od chvíle, kdy byla 23. února 2011 tato důvodová zpráva zpracována, můžeme konstatovat, že řada úmluv, které Česká republika z důvodu absence příslušné úpravy nepodepsala, resp. neratifikovala, je již k dnešnímu dni součástí právního řádu České republiky¹⁰², přičemž došlo i na ratifikaci zcela nových mezinárodních smluv požadující regulaci v této oblasti.¹⁰³

2.3.2 Dokumenty Evropské unie

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie, k němuž došlo 1. května 2004, považují za účelné představit i požadavky této nadnárodní entity, které se z důvodu členství v ní na Českou republiku taktéž vztahují.¹⁰⁴

Jejich formou byla do roku 2008 především rámcová rozhodnutí¹⁰⁵, a od tohoto roku dále směrnice, jejichž nedodržení může vést až k proceduře předvídané čl. 258 Smlouvy o fungování evropské unie, tedy k řízení pro porušení smluv u Soudního dvora Evropské unie a s tím spojené případné finanční postihy dle čl. 260 odst. 3 této smlouvy.

Tyto dokumenty mají v porovnání s mezinárodními dokumenty uvedenými v předchozí subkapitole jednotnější požadavky, a to především s ohledem na osobní působnost a konstrukci požadované odpovědnosti, ovšem tak, jako mezinárodní dokumenty, nestanovují povinnost zakotvit trestní odpovědnost právnických osob.

¹⁰² Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (čl. 10) ze dne 15. listopadu 2000, vyhlášena ve Sb. m. s. 17. října 2013; Úmluva OSN proti korupci (čl. 26) ze dne 14. prosince 2005, vyhlášena ve Sb. m. s. 23. prosince 2013; Úmluva o počítačové kriminalitě (čl. 12) ze dne 23. listopadu 2011, vyhlášena ve Sb. m. s. 23. prosince 2013; Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (čl. 26) ze dne 25. října 2007, vyhlášena ve Sb. m. s. 4. listopadu 2016; Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie ze dne 25. května 2000, vyhlášen ve Sb. m. s. 11. října 2013.

¹⁰³ Například jde o Úmluvu Rady Evropy proti obchodování s lidskými orgány (čl. 11) ze dne 25. března 2015, vyhlášena ve Sb. m. s. 13. února 2018.

¹⁰⁴ Jde o tzv. sdílenou spolupráci, ve které má Evropská unie pravomoc založenou na základě části 3, hlavy 5, kapitoly 4 Smlouvy o fungování Evropské unie s názvem Justiční spolupráce v trestních věcech, zejména na čl. 83 odst. 2, který stanoví: „*Ukáže-li se, že sblížování trestněprávních předpisů členského státu je nezbytné pro zajištění účinného provádění politiky Unie v oblasti, která byla předmětem harmonizačního opatření, mohou směrnice stanovit minimální pravidla pro vymezení trestných činů a sankcí v dané oblasti*“. Následně hodnocení implementace směrnic pak provádí Evropská komise.

¹⁰⁵ Dle čl. 10 Protokolu č. 36 o přechodných ustanoveních ke Smlouvě o fungování Evropské unie se na stávající rámcová rozhodnutí přijatá před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost nevztahuje možnost Evropské komise zahájit řízení o porušení smluv podle čl. 258 Smlouvy o fungování Evropské unie, a to po dobu přechodného období trávající 5 let od data vstupu Lisabonské smlouvy v platnost, tedy toto období skončilo 1. prosince 2014.

Objevují se logicky později než dokumenty na poli práva mezinárodního, což je dáno rozvojem Evropské unie samotné.

Důvodová zpráva uvádí dohromady 11 rámcových rozhodnutí¹⁰⁶ objevujících se od přelomu tisíciletí a 2 směrnice¹⁰⁷, které obsahují požadavky na zavedení této úpravy. Pochopitelně i v rámci Evropské unie došlo za poslední 10 let k vývoji, který je od přijetí Lisabonské smlouvy představován nadále již pouze směrnicemi, které počaly nahrazovat rámcová rozhodnutí.¹⁰⁸

Závěrem této části lze jen konstatovat, že příslušná právní úprava obsažená v ZTOPO dle mého názoru vyhovuje veškerým výše uvedeným požadavkům mezinárodních pramenů práva i pramenů práva Evropské unie, přičemž je zřejmé, že odstraněním překážky došlo k větší integraci České republiky v rámci mezinárodních svazků, které absence této úpravy bránila.

¹⁰⁶ Jedná se zejména o tato Rámcová rozhodnutí Rady EU: o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (čl. 1, 8, 9) ze dne 29. května 2000; o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (čl. 1, 7, 8, 9) ze dne 28. května 2001; o boji proti terorismu (čl. 7, 8, 9) ze dne 13. června 2002; o potírání obchodování s lidmi (čl. 4, 5, 6) ze dne 19. července 2002; o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (čl. 2, 3, 4) ze dne 28. listopadu 2002; o boji s korupcí v soukromém sektoru (čl. 1, 5, 6, 7) ze dne 22. července 2003; o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (čl. 1, 6, 7, 8) ze dne 22. prosince 2003; kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami (čl. 1, 6, 7) ze dne 25. října 2004; o útocích proti informačním systémům (čl. 1, 8, 9, 10) ze dne 24. února 2005; o boji proti organizované trestné činnosti (čl. 5, 6) ze dne 24. října 2008; o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva (čl. 5, 6) ze dne 28. listopadu 2008.

¹⁰⁷ Jedná se o tyto Směrnice Evropského parlamentu a Rady: o trestněprávní ochraně životního prostředí (čl. 6, 7) ze dne 19. listopadu 2008 a o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí ze dne 18. června 2009.

¹⁰⁸ Pro příklad uvádím tyto Směrnice Evropského parlamentu a Rady: ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady; ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady; ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady; či ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a ostatních měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady.

3 Vývoj v rámci České republiky

Po potřebném rozporu teoretických a historických východisek odpovědnosti právnických osob považuji za důležité představit také vývoj v této oblasti v rámci České republiky. V této části se tedy zaměřím na období počínaje prvními relevantními úvahami nad implementací tohoto institutu do právního řádu, legislativní vývoj završený přijetím ZTOPO a jeho následné novelizace. Za užitečné považuji také stručně rozebrat hmotněprávní a procesněprávní kolize s administrativněprávní odpovědností v těchto obdobích.

3.1 Situace před přijetím ZTOPO

Před přijetím ZTOPO, ke kterému došlo dne 22. prosince 2011, byla Česká republika poslední zemí v Evropské unii, která požadovanou právní úpravu v této oblasti v právním řádu zakotvenou neměla,¹⁰⁹ přičemž do jeho přijetí bylo možné sankčně působit na právnické osoby v rámci trestního práva pouze prostřednictvím ochranného opatření zabránění věci, resp. náhradní hodnoty, což bylo toliko působení nepřímé a ve všech ohledech nedostatečné.¹¹⁰

Oblast veřejnoprávní deliktní odpovědnosti právnických osob byla tedy limitována administrativněprávní odpovědností v rámci správního trestání, kdy právnické osoby byly odpovědny za tzv. *jiné správní delikty*, jejichž úprava však postrádala na rozdíl od úpravy tehdejších tzv. *přestupků*¹¹¹ jednotný rámec, když skutkové podstaty těchto deliktů byly obsaženy ve více než 200 zákonech¹¹² a řízení bylo vedeno dle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád¹¹³, který nemohl dostát svými procesněprávními zárukami

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 2. V této souvislosti je vhodné zmínit institut jednání za jiného, který byl do zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „**starý trestní zákon**“) zanesen novelou k 1. lednu 1998 (§ 90 odst. 2) a který byl převzat i do trestního zákoníku (§ 114 odst. 2), jehož účelem je možnost vyvodit trestní odpovědnost fyzické osoby jednající jménem právnické osoby i v situaci, kdy potřebnou zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení má pouze právnická osoba.

¹¹⁰ Toto ochranné opatření bylo obsaženo v § 73 a § 73a starého trestního zákona, resp. od 1. ledna 2010 v § 101 a § 102 trestního zákoníku.

¹¹¹ Tuto úpravu obsahoval zákon. č. 200/1990 o přestupcích (dále jen „**přestupkový zákon**“), který se však vztahoval pouze na nepodnikající fyzické osoby. K tomu Kopecký: „*neexistovala úprava odpovídající obecné části odpovědnosti za tyto druhy správních deliktů a ani zvláštní procesní úprava řízení o takových deliktech, když se bez dalšího používala obecná úprava správního řádu o správním řízení*“ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*, s. 213.

¹¹² *ibid.*

¹¹³ Dále jen „**správní řád**“.

požadavkům LZPS.¹¹⁴ Nadto byla odpovědnost právnické osoby za tyto správní delikty konstruována jako objektivní, přičemž objekt této úpravy, kterým je řádný výkon veřejné správy, a s tím i nutně související skutkové podstaty v rámci administrativně právní odpovědnosti nepokrývaly požadovaný rozsah jednání, které bylo třeba sankcionovat, ať již z pragmatických důvodů¹¹⁵, či z důvodu mezinárodněprávních závazků.

Jak je tedy patrné z výše uvedeného, požadavky mezinárodních a nadnárodních závazků uvedené v předchozí části, resp. pragmatickou potřebu generální prevence stále častějšího jednání právnických osob porušující normy trestního práva, nebylo možné uspokojit jinak, než zavedením trestní odpovědnosti právnických osob, neboť uplatnění individuální trestní odpovědnosti fyzických osob bylo nedostatečné a současně z důvodu nedostatečné hmotněprávní a procesněprávní úpravy administrativněprávní odpovědnosti nebylo možné toto jednání sankcionovat ani touto cestou. V rovině koncepční pak dalším argumentem pro přijetí této formy odpovědnosti bylo vyrovnaní práv a povinností fyzických a právnických osob.¹¹⁶

Nic na výše uvedeném nezměnily ani časté námitky spočívající zejména v argumentech o fiktivní povaze právnických osob a z ní vyplývající nezpůsobilosti právnických osob jednat, natož pak zaviněně, či o zavádění kolektivní odpovědnosti

¹¹⁴ Důvodová zpráva k zákonu o přestupcích, s. 2.

¹¹⁵ Tyto pragmatické důvody jsou vhodně shrnuty následujícím: „*Právnické osoby vystupují velmi často jako instituce, prostřednictvím nichž je stále častěji páchána velmi závažná trestná činnost, neboť rozvoj složité struktury společnosti a její ekonomiky poskytují mnohem více příležitostí než v minulosti k páchání společensky škodlivé, svou povahou čisté kriminální činnosti. Postih fyzických osob jednajících za právnické osoby se v této situaci ukazuje jako nedostatečně účinný, neboť se buď vůbec ve složité struktuře právnických osob (často nadnárodního charakteru) nedaří zjistit individuálně odpovědnou osobu, a pokud se to i podaří, naráží uplatnění její trestní odpovědnosti na důkazní obtíže, které často vedou k zastavení trestního stíhání či jejímu zproštění obžaloby. Je-li pak už některá fyzická osoba odsouzena, neplní její postih z hlediska další trestné činnosti páchané v rámci právnické osoby dostatečně zabraňovací a preventivní funkci, poněvadž se zpravidla nedotkne vlastní činnosti právnické osoby, jejích materiálních zdrojů a personálních předpokladů pro pokračování v kriminální činnosti, jak se to typicky ukazuje např. u trestných činů spočívajících v zásazích do životního prostředí, v korupčním jednání nebo v organizovaném zločinu. Některé právnické osoby dokonce uložené trestní sankce odsouzeným fyzickým osobám i různým způsobem kompenzují. Trestním postihem právnických osob se tak sleduje účinnější ochrana společenských zájmů, neboť hrozba a výkon trestních sankcí, které mohou být zpravidla podstatně přísnější než u fyzických osob, mohou náležitě ovlivnit chování právnické osoby v daném společenském a ekonomickém prostředí, když v případě odsouzení postihují právnickou osobu v jejím samotném ekonomickém základu, a navíc působí i svým společensky odsuzujícím dopadem na pověst právnické osoby v očích veřejnosti, čímž se vytváří atmosféra nepříznivá pro další páchání trestných činů*“. DĚDIČ, J. In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 1.

¹¹⁶ K tomu Klíma: „*Právnické osoby jsou subjekty práva a z hlediska realizace práv a svobod jsou mnohdy ve srovnatelné pozici jako osoby fyzické, když mohou z katalogu práv (i svobod) některé užívat*“. Jako příklad uvádí především právo podnikat dle čl. 26 odst. 1 LZPS, či právo na soudní a jinou právní ochranu dle čl. 36 odst. 1 LZPS. JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*, s. 12.

nespravedlivě postihující i nevinné osoby, případně obavy z přetížení systému trestního soudnictví.

3.2 Cesta k pravé trestní odpovědnosti

První hmatatelné kroky vedoucí k implementaci tohoto institutu do právního řádu České republiky můžeme vysledovat k roku 2000, kdy tehdejší ministr spravedlnosti Otakar Motejl ustanovil vedle již řadu let působící komise pro rekodifikaci trestního práva také specializovanou komisi, jejímž účelem bylo zhodnocení potřeby a případně i podoby zavedení této formy odpovědnosti do právního řádu České republiky.¹¹⁷

Výstupem této komise byla závěrečná zpráva, která i přes konstatování toho, že neexistuje mezinárodní dokument zavazující ČR k přijetí této formy odpovědnosti, doporučila protiprávní jednání právnických osob sankcionovat, když nastínila dvě možná řešení, a to jak trestněprávní, tak administrativněprávní formu odpovědnosti pro právnické osoby. V případě zvolení varianty trestněprávní, doporučila omezení osobní působnosti zákona pouze na obchodní korporace, rozsah kriminalizace v podobě enumerativního pozitivního výčtu trestných činů, zachování subjektivní formy zavinění a zavedení souběžné a nezávislé podoby trestní odpovědnosti právnických osob ve vztahu k osobám fyzickým.¹¹⁸

Dříve ustanovená komise pro rekodifikace trestního práva však přinesla hmatatelnější výsledek, když předložila věcný záměr nového trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Po schválení vládou v polovině roku 2004 tyto návrhy předložila Poslanecké sněmovně k projednání, avšak oba návrhy byly zamítnuty. Jak uvádí Fenyk¹¹⁹, návrh vycházel především ze slovinské úpravy, ale přihlížel i k úpravě nizozemské, francouzské a modelové úpravě obsažené v Corpus Juris 2000, přičemž kombinoval prvky *strict liability*, resp. *vicarious liability* a prvky teorie *alter ego*.

Strukturou se tento zákon velmi podobal ZTOPO, když se jednalo¹²⁰ o samostatný speciální vedlejší trestní zákon obsahující partikulární hmotněprávní i procesněprávní

¹¹⁷ MUSIL, J., PRÁŠKOVÁ, H., FALDYNA, F, *Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda*, s. 6-10.

¹¹⁸ JELÍNEK, J; HERCZEG, J., *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*, s. 16–18.

¹¹⁹ FENYK, J., *Návrh českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (2004)*, s. 7.

¹²⁰ Návrh tohoto zákona je dostupný na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=745&CT1=0>.

ustanovení, který se skládal z 35 ustanovení, rozdělených do obdobně pojmenovaných pěti částí. Také základní parametry tohoto zákona byly podobné, když byla odpovědnost koncipovaná jako pravá s modelem odvozené odpovědnosti na základě přičitatelnosti, která byla pojata jako souběžná, nezávislá a subjektivní. Dokonce zde nacházíme i zcela totožné tresty.

Určité rozdíly můžeme vysledovat v úpravě místní působnosti, kde absentovala zásada ochrany a univerzality. Hmotněprávní exempce byla konstruována širěji, když se týkala České národní banky, České republiky a územních samostatných celků bez ohledu na to, zda byl trestný čin spáchán při výkonu veřejné moci. Rozsah kriminalizace byl vymezen pozitivním enumerativním výčtem obsahujícím přes 130 trestných činů. Konstrukce trestní odpovědnosti byla zvolena tak, že trestný čin z výčtu musel být spáchán jménem či v zájmu právnické osoby, či v zájmu nebo na úkor jiného, ovšem okruh osob a samotná přičitatelnost byla řešená obdobně.

Znatelnější rozdíl pak můžeme nalézt v úpravě přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce, když byla požadována alespoň nevědomá nedbalost tohoto nástupce ohledně spáchání trestného činu k přechodu trestní odpovědnosti. Dále zcela absentovala speciální úprava promlčení. Deficitem tehdejšího návrhu bylo bezesporu také nezakotvení zásady ochrany práv třetích osob při stanovení druhu a výměry trestu.

I přes výše zmíněné podobnosti s dnešní úpravou byl však tento návrh zákona 2. listopadu 2004 již v prvním čtení zamítnut.¹²¹Někteří poslanci nesouhlasili s tímto návrhem jako s celkem pro jeho nadbytečnost a snahu o kriminalizaci podnikání, jiní mu vytýkaly některé parametry, kterými byly zejména nedostatečná ochrana práv třetích osob, extenzivní výčet osob, jejichž jednání je právnické osobě přičitatelné¹²², extenzivní rozsah kriminalizace, absenci institutu promlčení či vůbec nepropracovanost a vágnost použitých legislativních termínů.¹²³Příčinu tohoto zamítnutí však byla spíše nedozrálá politická vůle a také tehdy ještě ne tak rozsáhlá škála právně závazných mezinárodních dokumentů požadujících zavedení tohoto institutu.

¹²¹ V podstatě jediná strana, která hlasovala proti zamítnutí návrhu byla ODS, neboť ze 113 přihlášených poslanců hlasovalo pro zamítnutí 69. Přehled hlasování je dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=37047>.

¹²² Toto se týkalo především zaměstnanců při plnění pracovních úkolů.

¹²³ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J., *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*, s. 18.

Dalším pokusem o legislativní vyřešení této situace byl věcný záměr zákona vzniklý na základě usnesení vlády z ledna roku 2008¹²⁴, který nastiňoval 4 možná řešení v této oblasti¹²⁵, a sice zavedení (i) trestněprávní odpovědnosti, (ii) správněprávní odpovědnosti, (iii) kombinované trestní odpovědnosti, či (iv) nulovou variantu, tedy ponechání stávajícího stavu v podstatě beze změny, což neřešilo stávající deficit potřebné úpravy, a tedy toto řešení nebylo nepovažováno za žádoucí. Tento materiál považoval za nejvhodnější vydat se opět cestou trestněprávní odpovědnosti, ovšem s ohledem na zamítnutí předchozího návrhu zákona obsahující toto řešení to nebylo považováno za politicky průchozí.¹²⁶

Řešení v oblasti práva správního by vyžadovalo mnohé rozsáhlé změny v této úpravě, neboť jak jsem již nastínil v předchozí kapitole, stávající úprava správní odpovědnosti sledovaného účelu nebyla schopna dosáhnout. Při hodnocení konkrétních nedostatků správněprávní odpovědnosti se můžeme podržet důvodové zprávy k ZTOPO, neboť v této oblasti v rámci období od tohoto návrhu do vypracování důvodové zprávy ZTOPO, tedy zhruba v rámci dvou let, nedošlo k podstatným změnám. Mezi největší překážky tohoto řešení můžeme příkladně uvést nutnost vytvoření řady nových skutkových podstat správních deliktů, nemožnost mezinárodní spolupráce týkající se trestních řízení vůči právníkům osobám, nutnost vytvoření komplexní procesní úpravy, nutnost posílení pravomoci správních orgánů či obavu z nedostatečného standardu právní ochrany.¹²⁷

V případě řešení formou kombinované trestní odpovědnosti právníků osob by se jednalo o koncepci podobnou té, kterou zavedlo Německo, když by spočívala v přesunu hmotněprávní úpravy do oblasti správního práva jako odpovědnost za správní delikty a procesněprávní úprava by se řídila trestními předpisy, což by vyžadovalo její rozsáhlé doplnění.¹²⁸

¹²⁴ Jednalo se o usnesení vlády č. 64 ke Koncepci boje proti organizovanému zločinu ze dne 23. ledna 2008. Příloha k tomuto usnesení vlády dostupná na:

[https://albatros.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/10C9A2F020CF1DB7C125755C00291B7F/\\$FILE/64%20p%C5%99%C3%ADloha%20w080123a.0064.pdf](https://albatros.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/10C9A2F020CF1DB7C125755C00291B7F/$FILE/64%20p%C5%99%C3%ADloha%20w080123a.0064.pdf).

¹²⁵ Jednalo se o věcný záměr zákona č. 268/07 o odpovědnosti právníků osob za správní delikty spáchané jednáním, které je u fyzických osob postihováno jako trestný čin a k jehož postihu u právníků osob zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis Evropských společenství.

¹²⁶ JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právníků osob*, s. 9.

¹²⁷ Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 4-6.

¹²⁸ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právníků osob*, s. 86 – 89.

Tyto stručně rozvedené varianty nebyly v meziresortním připomínkovém řízení preferovány, a protože nulová varianta nebyla uvažována od samého počátku, bylo opět doporučeno jít cestou pravé trestní odpovědnosti, na což vláda reagovala tím, že uložila ministru vnitra ve spolupráci s ministrem spravedlnosti zpracovat dokument s názvem *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*¹²⁹ na základě které byl následně vypracován návrh ZTOPO.

Tento návrh byl vládou schválen 23. února 2011, načež byl postoupen Poslanecké sněmovně a rozeslán poslancům.¹³⁰ Poslanecká sněmovna tento návrh schválila 27. září 2011¹³¹ a 27. října 2011 tak učinil i Senát.

Ačkoliv byl tento návrh zákona podobný tomu, který byl v roce 2004 zamítnut, obsahoval oproti předchozímu návrhu výčet pouze takových trestných činů, ke kterým Českou republiku zavazovaly mezinárodní dokumenty. Dále upravoval institut promlčení a také obsahoval širší ochranu práv třetích osob. Je tedy vidět, že se tvůrci zákona snažili zapracovat do jeho znění ustanovení, která reflektovala proklamované důvody zamítnutí předchozího návrhu zákona. Dalším a zřejmě hlavním důvodem pro přijetí bylo však uvědomění si stále narůstajících mezinárodních a nadnárodních závazků v této oblasti.¹³²

Zbýval tedy podpis prezidenta, kterému byl tento zákon doručen 3. listopadu 2011. Tehdejší prezident Václav Klaus však využil svého ústavního práva dle čl. 50 odst. 1) Ústavy a tento zákon 18. listopadu 2011 vetoval. Ve svém stanovisku¹³³ za hlavní důvody nesouhlasu s tímto zákonem označil popření vazby mezi pachatelem a trestem, nemožnost právnické osoby dopustit se trestného činu, popření konceptu individuální odpovědnosti a nedostatečnou propracovanost procesních ustanovení, která ve svém důsledku povede k dotváření procesního rámce soudy.

¹²⁹ Jednalo se o usnesení č. 380 ze dne 30. března 2009. *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*, s. 3.

¹³⁰ Tento návrh byl předložen Poslanecké sněmovně dne 15. března 2011 a rozeslán poslancům byl 31. března 2011. Jednalo se o Sněmovní tisk č. 285, VI. volební období. Přehled dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=285>.

¹³¹ Z přehledu hlasování vyplývá, že proti již byla pouze KSČM. Přehled hlasování dostupný na: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=54491>.

¹³² V období mezi zamítnutím původního návrhu zákona a návrhem ZTOPO přibyla řada závazků, kterými jsou příkladně: Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (čl. 5) ze dne 9. prosince 1999, Směrnice Evropského parlamentu a Rady o trestněprávní ochraně životního prostředí (čl. 6, 7) ze dne 19. listopadu 2008 a Směrnice Evropského parlamentu a Rady o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí ze dne 18. června 2009.

¹³³ Stanovisko prezidenta republiky je dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=4>.

Poslanecká sněmovna však setrvala nadpoloviční většinou všech poslanců na svém návrhu, a tak byl zákon navzdory vetu prezidenta v souladu s čl. 50 odst. 2 Ústavy 6. prosince 2011 schválen a následně 22. prosince 2011 publikován ve sbírce zákonů.

Zásadním problémem je však skutečnost, že účinnost ZTOPO byla stanovena k 1. lednu 2012, tudíž legisvakanční lhůta činila pouhých devět dní, což považuji vzhledem k důležitosti tohoto zákona za naprosto nedostatečné, avšak jak uvádí Jelínek¹³⁴, jde o častý nešvar na poli trestněprávní legislativy.

3.3 Kolize mezi trestní a administrativní odpovědností právnických osob

S přijetím ZTOPO vyvstala potřeba řešit hmotněprávní i procesněprávní kolize mezi větví trestní a administrativně právní odpovědnosti. V rovině hmotného práva bylo tedy nutné stanovit specialitu trestného činu vůči správnímu deliktu pro případ, že skutek naplňuje znaky obou těchto veřejnoprávních deliktů, což nutně souvisí i s úpravou procesněprávního zrcadlení této situace.^{135/136}

Vzhledem k tomu, že za účinnosti ZTOPO došlo k rekodifikaci správního trestání¹³⁷, považuji za účelné řešení výše zmíněných kolizních situací rozlišit na období před rekodifikací a na období po rekodifikaci.

Základním ustanovením, které řešilo procesněprávní kolizní případy v období před rekodifikací byl dnes již zrušený § 28 ZTOPO, který v odst. 1 mimo jiné stanovil, že: „Zahájení trestního stíhání proti právnické osobě brání tomu, aby o témže skutku proti téže právnické osobě probíhalo řízení o správním deliktu (...).“ V odst. 2 pak uvádí, že: „Trestní stíhání proti právnické osobě nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže právnické osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno.“

¹³⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*, s. 38.

¹³⁵ Jedná se o dodržení zásady *ne bis in idem*, která v sobě obsahuje překážku *littispendence*, tedy nemožnosti zahájit řízení o správním deliktu za současně probíhajícího trestního stíhání pro týž skutek vůči téže právnické osobě, a zásadu *rei iudicatae*, která zakazuje hmotněprávně rozhodnout o témže skutku vůči téže právnické osobě opakovaně.

¹³⁶ *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*, s. 214.

¹³⁷ Tato rekodifikace s účinností od 1. července 2017 byla provedena zákonem o přestupcích, zákonem č. 251/2016 Sb. o některých přestupcích a zákonem č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o přestupcích.

Z tohoto ustanovení je tedy patrné, že trestní stíhání je v poměru speciality k řízení o správním deliktu. Řízení o správním deliktu tedy nelze zahájit, a pokud by zahájeno bylo, bylo by nutné ho z důvodu překážky *litispendence* zastavit dle § 66 odst. 2 správního řádu.¹³⁸ Povinnost zastavit řízení by správnímu orgánu vznikla i za situace, kdy by bylo trestní stíhání pro týž skutek vůči téže právnické osobě zahájeno až po zahájení řízení o správním deliktu, ovšem před pravomocným rozhodnutím o spáchání správního deliktu¹³⁹, neboť pak by muselo dojít nejdříve ke zrušení tohoto rozhodnutí.¹⁴⁰

Zajímavé je, že se § 28 ZTOPO v odst. 1 nevyjádřil také k překážce *rei iudicatae* z pohledu hmotněprávního rozhodnutí o trestném činu, tedy že opomněl situaci, kdy bylo o trestném činu pravomocně rozhodnuto. Z kontextu tohoto ustanovení je však při užití logického výkladu, zejména pravidla *a minori ad maius*, a také z ústavněprávní kautely obsažené v čl. 40 odst. 5 LZPS jasné, že takové rozhodnutí zahájení řízení o správním deliktu brání.¹⁴¹

V hmotněprávní rovině je však situace, kdy tentýž skutek téže právnické osoby naplňuje znaky jak trestného činu, tak správního deliktu neupravená, neboť tuto úpravu obsahuje pouze přestupkový zákon, který se uplatní pouze u přestupků fyzických osob. V praxi ale tato absence neměla valného významu, neboť dle výše uvedeného, řízení o správním deliktu pro takový skutek nemohlo být zahájeno.

Podrobnější úpravu pak přinesla zmíněná rekodifikace, kterou se ze všech správních deliktů staly přestupky, a v jejíž souvislosti byl § 28 ZTOPO zrušen. Nově se tak hmotněprávní a procesněprávní kolize řeší dle pravidel obsažených v zákoně o přestupcích a v trestním řádu.

Na úrovni hmotného práva se situace zpřehlednila, když v § 5 zákona o přestupcích jasně zaznívá, že přestupek je: „*je společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li*

¹³⁸ Jednalo by se o překážku řízení dle § 48 odst. 1 správního řádu.

¹³⁹ Takovým rozhodnutím je rozhodnutí, že právnická osoba spáchala správní delikt, že se skutek nestal, či že skutek nenaplňuje znaky správního deliktu, že právnické osobě nebylo prokázáno spáchání skutku, či že odpovědnost za správní delikt zanikla. JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*, s. 216.

¹⁴⁰ Zrušit rozhodnutí o spáchání správního deliktu bylo možné v tomto období v rámci přezkumného řízení dle § 94 a násl. správního řádu, novým rozhodnutím v rámci obnovy řízení dle § 101 správního řádu, či ve správním soudnictví na základě žaloby proti rozhodnutí správního orgánu dle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

¹⁴¹ Toto vyplývá mimo jiné také z čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, či z analogického užití přestupkového zákona, kde pro tento případ stanovuje v § 66 odst. 3 písm. c) odložit řízení, resp. zahájené řízení dle § 76 odst. 1 písm. g) zastavit.

o trestný čin.“ Z pohledu zákona o přestupcích je pak v celé řadě jeho ustanovení uvedeno řešení procesněprávních kolizí, které jsou důsledkem poměru speciality trestného činu vůči přestupku.

Správnímu orgánu je předně uložena povinnost dle v § 64 odst. 1 písm. a) zákona o přestupcích kdykoliv nasvědčují zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, tuto věc bezodkladně předat orgánu činnému v trestním řízení.

Před zahájením řízení o přestupku pak zákon o přestupcích ukládá správnímu orgánu dle § 76 odst. 1 písm. i), resp. § 76 odst. 2 zákona o přestupcích věc odložit v případě, že (i) bylo o daném skutku rozhodnuto orgánem činným v trestním řízení¹⁴², nebo tehdy, pokud (ii) se pro tentýž skutek vede trestní řízení. Tyto překážky jsou pak dle § 77 zákona o přestupcích považovány za překážky řízení.

V rámci probíhajícího řízení o přestupku je pak situace analogická, když je správní orgán povinen řízení dle § 86 odst. 1 písm. j), resp. § 86 odst. 4 zákona o přestupcích zastavit, pokud vyjde najevo, že (i) bylo o daném skutku rozhodnuto orgánem činným v trestním řízení dle předchozího odstavce, nebo (ii) se o takovém skutku vede trestní řízení, avšak v tomto případě lze po skončení takového řízení jinak než pravomocným rozhodnutím o trestném činu, řízení o přestupku opět zahájit.

Důležité je také zavedení diskrečního oprávnění správního orgánu odložit řízení o přestupku na základě § 76 odst. 5 písm. b) zákona o přestupcích, resp. zastavit probíhající řízení o přestupku na základě § 86 odst. 5 zákona o přestupcích v případě, jestliže správní trest, který lze za přestupek uložit, je bezvýznamný vedle trestu, který byl obviněnému uložen za jiný skutek v trestním řízení.

Procesněprávní kolize upravuje i trestní řád, který v § 11 obsahující případy nepřipustnosti trestního stíhání stanoví v odst. 1 písm. k) nepřipustnost tehdy: *„jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a uplynula-li lhůta pro zahájení přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno“*.

Pokud by tato lhůta neuplynula, příslušný orgán činný v trestním řízení by dal podnět příslušnému správnímu orgánu ke zrušení tohoto rozhodnutí o přestupku.

¹⁴² Takové rozhodnutí dle § 77 odst. 2 musí být pravomocné s výrokem o tom, že se skutek nestal, nespáchal jej obviněný, spáchání skutku se nepodařilo obviněnému prokázat, nebo že skutek je trestným činem nebo není přestupkem.

Obdobné v případech neuplynutí výše uvedené lhůty stanovuje trestní řád i za situace, kdy trestní řízení již probíhá, když dle § 159b odst. 4 trestního řádu za současného dočasného odložení trestního stíhání, resp. dle § 173 odst. 1 písm. e) trestního řádu za současného přerušení trestního řízení, dá po právní moci těchto rozhodnutí příslušný orgán činný v trestním řízení příslušnému správnímu orgánu podnět ke zrušení rozhodnutí o přestupku.

Takový podnět by směřoval k zahájení přezkumného řízení dle § 100 zákona o přestupcích, který je speciální vůči přezkumnému řízení dle § 94 a násl. správního řádu.¹⁴³ V rámci tohoto řízení z úřední povinnosti správní orgán zruší pravomocné rozhodnutí o přestupku v případech, kdy (i) vyjdou najevo skutečnosti odůvodňující posouzení daného skutku jako trestného činu, k čemuž dojde typicky ve výše uvedených situacích předvídaných trestním řádem; nebo pokud (ii) bylo vydáno i přesto, že o daném skutku bylo pravomocně meritorně rozhodnuto v trestním řízení.

Subjektivní promlčecí lhůta je stanovena na 3 měsíce a počíná běžet dnem, kdy se správní orgán dozvěděl o důvodu (i) či (ii), přičemž objektivní promlčecí lhůta činí 3 roky od právní moci rozhodnutí o přestupku.¹⁴⁴

Je tedy vidět, že oproti obecné úpravě přezkumného řízení dochází k prodloužení objektivní i subjektivní promlčecí lhůty pro konání takového řízení.¹⁴⁵ Stále je však tento institut i dle samotné důvodové zprávy nedokonalý, neboť ta uvádí, že¹⁴⁶: *„Toto ustanovení řeší daný problém pouze částečně, neboť vzhledem k absenci komplexní evidence přestupků bude věcí postupu orgánu činného v trestním řízení nebo správního orgánu, případně bude záležet na oznámení pachatele, zda bude zjištěna překážka trestního stíhání a přezkumné řízení provedeno. Aplikace ustanovení tak bude spíše namátková“*.

Pro úplnost závěrem dodávám, že pokud by promlčecí lhůta pro zrušení rozhodnutí o přestupku uplynula, orgán činný v trestním řízení by před zahájením

¹⁴³ Takové rozhodnutí lze však stále zrušit v rámci přezkumného řízení dle § 94 a násl. správního řádu, novým rozhodnutím v rámci obnovy řízení dle § 101 správního řádu, či ve správním soudnictví na základě žaloby proti rozhodnutí správního orgánu dle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb. soudní řád správní.

¹⁴⁴ Pro případ (i) je zde navíc další objektivní promlčecí lhůta v délce 3 let, počínající běžet dnem, kdy bylo zahájeno trestní stíhání a pro důvod (ii) promlčecí lhůta v délce 3 let, počínající běžet dnem, kdy bylo meritorně rozhodnuto o daném skutku v trestním řízení.

¹⁴⁵ Subjektivní promlčecí lhůta činí u přezkumného řízení dle § 94 a násl. správního řádu 2 měsíce a objektivní promlčecí lhůta činí 1 rok od právní moci přezkoumávaného rozhodnutí.

¹⁴⁶ Důvodová zpráva k zákonu o přestupcích, s. 142.

trestního stíhání věc usnesením dle §159a odst. 2 trestního řádu odložil, resp. v případě již probíhajícího trestního stíhání dle §172 odst. 1 písm. d) toto stíhání zastavil.

3.4 Novelizace ZTOPO

Tak jako každý právní předpis reagující na společenský vývoj, i ZTOPO byl předmětem mnoha novelizací, přičemž za dobu své účinnosti, tedy za necelých 9 let své existence, byl novelizován dohromady 11krát. Jak uvádí Jelínek¹⁴⁷, tyto novely měly různorodý charakter, od novel „technických“, přes změny vyvolané potřebou implementace závazných právních nástrojů Evropské unie, až po zásadní změny měnící dosavadní principy celého zákona.

Účelem této kapitoly je přiblížení těchto novelizací, čímž představím legislativní život ZTOPO počínaje jeho účinnosti dne 1. ledna 2012 až do účinnosti jeho zatím poslední novelizace, tedy do 1. října 2020. Toto přiblížení není samoúčelné, neboť nám poskytne bližší vhled potřebný pro analýzu hmotněprávních ustanovení, kterou provedu v následující části této práce.

- I. První novelizace účinná k 1. lednu 2014¹⁴⁸ souvisela s přijetím zákona o mezinárodní spolupráci, který mimo jiné nahradil zastaralou a pro praxi nevyhovující úpravu obsaženou v hlavě XXV trestního řádu.¹⁴⁹ V rámci této novelizace bylo do § 1 odst. 2 ZTOPO vedle stanovení subsidiarity trestního zákoníku a trestního řádu včleněno ustanovení stanovující i subsidiaritu tohoto nově přijatého zákona. Z tohoto důvodu již § 42 ZTOPO upravující dožádání dále neodkazuje na zrušenou úpravu v trestním řádu, ale nově stanoví, že: „*Má-li právnická osoba sídlo na území České republiky, pro účely zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních se považuje za osobu, která je občanem České republiky nebo má na jejím území trvalý pobyt*“. Tím byl vytvořen nezbytný předpoklad pro subsidiární užití zákona o mezinárodní spolupráci, následkem čehož byla následující ustanovení § 43 - § 47 ZTOPO upravující převzetí a předávání

¹⁴⁷ JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 22.

¹⁴⁸ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 105/2013 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

¹⁴⁹ Jak uvádí důvodová zpráva k zákonu o mezinárodní spolupráci: „(...) *postupem času se tato právní úprava stala v dále naznačených směrech pro praxi obtížně použitelnou, nedostatečnou, méně přehlednou a s ohledem na dynamický rozvoj mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních i do značné míry překonanou, takže je zapotřebí přistoupit ke komplexní úpravě dané problematiky a zohlednit nové trendy na tomto poli*“. Důvodová zpráva k zákonu o mezinárodní spolupráci, s. 1.

trestních věcí a uznání a výkon rozhodnutí zcela zrušena, když se napříště dle § 1 odst. 2 ZTOPO subsidiárně užije tento nově přijatý zákon.

- II. Předmětem druhé novelizace účinné k 1. srpnu 2014¹⁵⁰ bylo rozšíření enumerativního pozitivního výčtu trestných činů uvedeného v § 7 ZTOPO o dva zcela nově zavedené trestné činy, a sice o trestný čin účasti na pornografickém představení dle § 193a a o trestní čin navazování nedovolených kontaktů s dítětem dle § 193b trestního zákoníku, a dále o již existující trestné činy znásilnění dle § 185 a lichvy dle § 218 trestního zákoníku. Zavedení těchto dvou nových trestných činů do trestního zákoníku a jejich reflexe v ZTOPO včetně zahrnutí již existujícího trestného činu znásilnění je dle důvodové zprávy¹⁵¹ motivováno: „(...) *splněním požadavku uvedeného v článku 12 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.*“
- III. V pořadí třetí novelizace s účinností k 1. červnu 2015¹⁵² reaguje na některé terminologické změny, legislativní nedostatky a praktické zkušenosti s dosavadní úpravou. Tato novelizace je důsledkem novelizace zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, jejímž cílem bylo:¹⁵³ „(...) *zefektivnit správu majetku zajištěného v trestním řízení, zjednodušit její náročnost a snížit náklady s ní spojené.*“

V rámci samotného ZTOPO došlo v souvislosti s novým, širším pojetím věci v občanském zákoníku ke změně terminologie týkající se trestného činu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty dle § 19 ZTOPO, resp. ochranného opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty dle § 26 ZTOPO, když je nově vypuštěno z těchto názvů sousloví „*nebo jiné majetkové hodnoty*“. Dále tato novelizace napravuje legislativní pochybení v § 30 odst. 1 ZTOPO týkající se vyznění o zahájení trestního stíhání, kdy nově pojem „*policejního orgánu*“ je nahrazen

¹⁵⁰ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 141/2014 Sb. kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb.

¹⁵¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 141/2014 Sb., s. 15.

¹⁵² Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/2015 Sb., s. 2.

pojmem „*orgánu činného v trestním řízení*“, který trestní stíhání zahájil.¹⁵⁴ Poslední změna se pak týká § 33 ZTOPO, ve kterém došlo ke zrušení odstavce 2, který upravoval zajišťovacího opatření v podobě omezení nakládání s majetkem právnické osoby, když reflektuje změnu trestního řádu spočívající v zavedení obdobného institutu, který s ohledem na princip subsidiarity lze užít i v řízení proti právnickým osobám.¹⁵⁵ V dalších odstavcích téhož paragrafu nově opravňuje z důvodu zrychlení a zjednodušení trestního řízení státního zástupce v přípravném řízení povolit jednotlivý úkon týkající se zajištěného majetku, resp. zrušit zajišťovací opatření uvedené v § 33 odst. 1 ZTOPO, namísto soudu, který byl doposud jediný oprávněn o těchto věcech rozhodovat.

- IV. Dne 1. ledna 2016 nabyla účinnosti čtvrtá novelizace¹⁵⁶ ZTOPO, která reflektuje přijetí zákona č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu. Tento zákon byl přijat z důvodu implementování směrnice¹⁵⁷, jejímž cílem bylo dle důvodové zprávy¹⁵⁸ zejména: „(...) *zajistit harmonizaci řešení selhání bank, družstevních záložen a obchodníků s cennými papíry a dalších vymezených osob a tím naplnit doporučení, požadující vytvoření nástrojů, které mají zaručit, že náklady selhání dané instituce nesou zejména její akcionáři a věřitelé, a nikoliv daňoví poplatníci.*“

V rámci ZTOPO pak došlo především k včlenění nového ustanovení 33a, které zakládá oprávnění České národní banky podat žádost o přerušování trestního stíhání právnické osoby za účelem: „*zajištění účinného uplatnění opatření k řešení krize nebo opatření včasného zásahu uloženého podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu*“. Tato žádost musí být

¹⁵⁴ Jde o promítnutí skutečnosti, že trestní stíhání může zahájit i státní zástupce dle § 174 odst. 2 písm. c), resp. kapitán lodi dle § 161 odst. 6 trestního řádu.

¹⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/2015 Sb.: „*Vzhledem k zavedení nového zajišťovacího institutu do trestního řádu, který umožňuje zajistit majetek obviněného pro účely výkonu peněžitěho trestu, již není důvod, aby zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravoval obdobný institut omezující nakládání s majetkem právnické osoby pro účely zajištění výkonu peněžitěho trestu, neboť tento zákon obsahuje pouze odchylky od procesní úpravy obsažené v trestním řádu, která se jinak subsidiárně užíje i na právnické osoby. Proto se navrhuje tento zajišťovací institut ze zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim vypustit pro nadbytečnost.*“, s. 73.

¹⁵⁶ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 375/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu a v souvislosti s úpravou systému pojištění vkladů.

¹⁵⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady o systémech pojištění vkladů ze dne 16. dubna 2014.

¹⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 374/2015 Sb., s. 1.

odůvodněna, přičemž státní zástupce, resp. soud této žádosti může, avšak nemusí vyhovět.

- V. V pořadí pátá novelizace ZTOPO s účinností ke dni 1. října 2016¹⁵⁹ byla čistě formálního charakteru, když v souvislosti s přijetím zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek¹⁶⁰, který nově obsahuje i úpravu koncesního řízení došlo ke změně terminologie, když se z názvu trestu „*zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži*“ uvedeného v § 15 odst. 1 písm. f) ZTOPO vypouští sousloví „*koncesní řízení*“. Koncesní řízení jsou nově upravena v zákoně o zadávání veřejných zakázek, přičemž dle § 3 písm. h) tohoto zákona jde jen o jedno z více druhů řízení, ve kterém může být veřejná zakázka zadána.
- VI. Šestá novelizace účinná ke dni 1. prosince 2016¹⁶¹ je pro účely této práce a pro úpravu trestní odpovědnosti právnických osob jako takovou zdaleka nejzásadnější. Také se jedná o jedinou přímou novelu ZTOPO, která nebyla důsledkem změny, resp. přijetí jiných zákonů.¹⁶²

Nejzásadnější změna provedená touto novelou se týkala rozsahu kriminalizace, který byl do té doby vyjádřen pozitivním enumerativním výčtem uvedeným v § 7 ZTOPO. Nově je tento pozitivní výčet nahrazen naopak výčtem negativním, který obsahuje trestné činy, jejichž spáchání nelze právnické osobě přičítat. Nově je tak výslovně vyloučen vznik trestní odpovědnosti právnické osoby za 21 taxativně uvedených trestných činů, dále za všechny trestné činy proti branné povinnosti (6) a také za všechny trestné činy vojenské (24). Dohromady tedy jde o vyloučení trestní odpovědnosti za 51 trestných činů, čímž se znatelně zvýšil počet trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná, a tedy již neplatí, že rozsah kriminalizace právnických osob se redukuje jen na požadavky

¹⁵⁹ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 135/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek.

¹⁶⁰ Dále jen „**zákon o zadávání veřejných zakázek**“.

¹⁶¹ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**přímá novelizace ZTOPO**“).

¹⁶² Projednávání této novely trvalo téměř dva roky, neboť vládní návrh tohoto zákona byl předložen poslanecké sněmovně již dne 3. září 2014. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 205.

mezinárodních dokumentů.¹⁶³ Blíže se rozsahem kriminalizace budu zabývat v další části této práce.

Důvodem této změny, je dle důvodové zprávy¹⁶⁴ skutečnost, že: „(...) zvolený užší rozsah trestní odpovědnosti s sebou může přinášet praktické problémy při kvalifikaci některých hraničních jednání navazujících na trestné činy uvedené ve výčtu obsaženém v § 7 zákona¹⁶⁵ a může dokonce vést i k odlišné kvalifikaci jednání fyzické a právnické osoby¹⁶⁶, což není žádoucí.“¹⁶⁷

Další důležitá změna se týkala zavedení generálního institutu vyvinění právnické osoby, který je obsažen v novém § 8 odst. 5 ZTOPO. Tento odstavec stanoví, že: „Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.“ Touto novelou je tedy vedle již existující speciální možnosti vyvinění obsažené v druhé části § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, která se však týká pouze případů, kdy takový trestný čin spáchal zaměstnanec při plnění pracovních úkolů, zavedena pro právnické osoby možnost vyvinění, ať byl trestný čin spáchán kteroukoliv osobou z výčtu § 8 odst. 1 ZTOPO, což nepochybně zdůrazňuje důležitost vhodného nastavení vnitřních organizačních systémů jinak nazývaných také „*compliance programy*“.

Zákonodárce bohužel nezvolil vhodnou terminologii, když se v § 8 odst. 5 formuluje splnění tohoto požadavku jako „*zproštění trestní odpovědnosti*“, které se používá v případech objektivní odpovědnosti. Jak jsem

¹⁶³ Důvodová zpráva k přímé novelizaci ZTOPO, s. 14.

¹⁶⁴ Důvodová zpráva k přímé novelizaci ZTOPO, s. 2.

¹⁶⁵ K tomu uvádí: „*například může být z tohoto úhlu pohledu poněkud problematické neuvedení trestného činu útisku podle § 177 trestního zákoníku, pro který právnická osoba nemůže být trestně stíhána a který přitom navazuje na trestný čin vydírání podle § 175, za jehož spáchání naopak právnická osoba trestněprávně odpovědná být trestního zákoníku může.*“ Ibid.

¹⁶⁶ K tomu uvádí: „*tak například jednání spočívající v užití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí proti jinému v úmyslu zmocnit se cizí věci bude u fyzické osoby posouzeno jako loupež podle § 173 trestního zákoníku; tato kvalifikace však s ohledem na výčet obsažený v § 7 nebude u právnické osoby přicházet v úvahu a právnická osoba bude odpovědná pouze za mírnější trestný čin vydírání podle § 175 trestního zákoníku.*“ Ibid.

¹⁶⁷ K tomu Jelínek uvádí, že vytýkáno bylo zejména to, že výčet byl chaotický, neúplný, nerozlišoval základní, kvalifikované a privilegované skutkové podstaty, absence klasických majetkových trestných činů typicky spojených s obchodní činností právnických osob a dále byly ve výčtu zařazeny některé skutkové podstaty, ovšem jejich speciální či subsidiární varianty nikoliv. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 224.

rozebral v části první této práce výše, trestní odpovědnost právnické osoby je v souladu s kontinentálními trestněprávními zásadami odpovědností subjektivní, bylo by tedy vhodnější spíše používat termín „*vyvinění se z trestní odpovědnosti*“. Při zkoumání konstrukce ustanovení § 8 ZTOPO se však domnívám, že ani o vyvinění se v tomto případě nejedná, neboť účelem § 8 odst. 5 ZTOPO je spíše než vyvinění se z trestní odpovědnosti, její nevzniknutí, tudíž se dle mého soudu jedná o jakousi negativní podmínku trestnosti a nejlepším výrazem ji vystihující by bylo „*nepřičtení*“ trestní odpovědnosti.

Ostatní změny provedené touto novelou jsou navázané na skutečnost, že se zvýšil počet trestných činů, za které může být právnická osoba odpovědná, došlo tedy kupříkladu k rozšíření zásady ochrany a univerzality v § 4 ZTOPO, rozšíření okruhu trestných činů, u kterých nezaniká trestní odpovědnost účinnou lítostí dle § 11 ZTOPO, či trestných činů vyloučených z promlčení v § 13 ZTOPO.

- VII. Sedmá novelizace ZTOPO účinná od 1. února 2017¹⁶⁸ reflektovala změnu v trestním zákoníku, jejímž cílem bylo: „*(...) zefektivnit boj proti terorismu úpravou trestní odpovědnosti fyzických i právnických osob a zohlednit závazky České republiky vyplývající zejména z trestního práva Evropské unie.*“¹⁶⁹ V rámci trestního zákoníku došlo zejména k odstranění § 311 odst. 2¹⁷⁰ a vytvoření čtyř nových skutkových podstat uvedených v § 312a, §312d, § 3312e a § 312f,¹⁷¹ dále ke zpřesnění definice organizované zločinecké skupiny uvedené v § 129 trestního zákoníku, když je nově stanoveno, že namísto „*více osob*“ se jedná o společenství čítající minimálně „*tři trestně odpovědné osoby*“, a posledně také ke vložení nového ustanovení § 129a trestního zákoníku, které obsahuje definici teroristické skupiny. Tyto změny trestního zákoníku se do ZTOPO promítly tím, že tyto nové skutkové podstaty trestných činů byly včleněny namísto § 311 odst. 2 a odst. 3 do výčtu

¹⁶⁸ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 455/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁶⁹ JELÍNEK, J. „*Protiteroristická*“ novela trestního zákoníku – poznámky k orientačnímu studiu, s. 23.

¹⁷⁰ Tento odstavec stanovil, že ten, kdo bude vyhrožovat, veřejně podněcovat či finančně, materiálně nebo jinak podporovat teroristický útok dle § 311 odst. 1 trestního zákoníku bude potrestán stejně jako ten, kdo takový trestný čin spáchá.

¹⁷¹ Jedná se o skutkové podstaty trestných činů: Účast na teroristické skupině, Financování terorismu, Podpora a propagace terorismu a Vyhrožování teroristickým trestným činem.

uvedeného v § 4 ZTOPO, který vymezuje skutkové podstaty trestných činů spadající pod zásadu ochrany a univerzality.

- VIII. V pořadí osmá novelizace účinná k 18. březnu 2017¹⁷² souvisela opět s novelizací trestního zákoníku, jejímž účelem bylo vyhovění požadavkům směrnice Evropského Parlamentu a Rady¹⁷³ týkající se tzv. rozšířeného zabavení majetku, který byl realizován zavedením zcela nového ochranného opatření uvedeného v § 102a trestního zákoníku, které je nazváno „*zabrání části majetku*“. ZTOPO pak bez dalšího toto nové ochranné opatření v § 15 odst. 2, resp. § 26a recipuje a odkazuje v podmínkách jeho uložení na trestní zákoník.
- IX. Devátá novelizace ZTOPO účinná ke dni 1. července 2019¹⁷⁴ souvisela s rekodifikací správního trestání rozvedené v předchozí kapitole. Důsledkem této rekodifikace bylo již zmíněné odstranění § 28 ZTOPO, které řešilo vztah trestního řízení a řízení o správním deliktu za týž skutek vůči téže právnické osobě. Nově se tak tento vztah řídí zákonem o přestupcích, resp. trestním řádem.
- X. V pořadí desátá novelizace ZTOPO s datem účinnosti 1. června 2020¹⁷⁵ souvisela se změnou trestního zákoníku, do jehož § 52, resp. § 74a byl vložen nový trest s názvem „*zákaz držení a chovu zvířat*“, který touto novelou ZTOPO ve svém § 15 odst. 1 písm. f) přebírá. Tento trest je pak upraven v § 20a ZTOPO, který stanoví, že: „*Soud může uložit právnické osobě trest zákazu držení a chovu zvířat až na dvacet let, byl-li trestný čin spáchán v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře.*“ Do trestního zákoníku bylo dále přidáno nové ustanovení § 302a, které zavádí novou skutkovou podstatu s názvem „*Chov zvířat v nevhodných podmínkách*“ a dále mění stávající skutkovou podstatu uvedenou v § 302 trestního zákoníku s názvem „*týrání zvířat*“, když za spáchání tohoto trestného činu zavádí přísnější sankce a rozšiřuje působnost základní skutkové podstaty. Dle důvodové

¹⁷² Tato novelizace byla provedena zákonem č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁷³ Jednalo se o směrnici Evropského Parlamentu a Rady o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii ze dne 3. dubna 2014.

¹⁷⁴ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích.

¹⁷⁵ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

zprávy¹⁷⁶ byl základní myšlenkou této novelizace: “(...) tzv. *proces dereifikace („odvěcnění“)*, kdy dřívější přístup ke zvířeti jako k věci se mění na přístup jako k živému tvorů.“

XI. Zatím poslední novelou ZTOPO účinnou ke dni 1. října 2020¹⁷⁷ jsou napravena některá legislativní opomenutí. Předně se včleňuje do ZTOPO § 22a, který obsahuje úpravu podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, zákazu držení a chovu zvířat, zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí, a nebude se tak na základě principu subsidiarity aplikovat § 90 a násl. trestního zákoníku, což bylo dle mého soudu v případě zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí problematické, neboť tyto tresty trestní zákoník neznal. Dále dochází k úpravě institutu zahlazení odsouzení, když namísto § 27 ZTOPO, který poměrně stručně a nelogicky stanovil pro zahlazení odsouzení uplynutí doby nutné pro promlčení výkonu trestu, stanovuje toto ustanovení pro zahlazení odsouzení podrobnější podmínky.¹⁷⁸ Poslední změnou ZTOPO je pak zakotvení institutu trestního příkazu do § 37a ZTOPO s taxativním výčtem trestů, které lze prostřednictvím tohoto rozhodnutí uložit, což je praktické především proto, že jsou zde uvedeny i tresty, které trestní řád v § 314e v tomto výčtu neobsahuje.¹⁷⁹

Z výše uvedeného sumáře novelizací vyplývá, že se dotkly více jak poloviny ustanovení, které byly obsaženy v původně schváleném ZTOPO, přičemž se tyto novelizace týkaly jak ustanovení hmotněprávních, tak procesněprávních. Až na jednu novelizaci pak byly všechny ostatní novely důsledkem přijetí, resp. novelizací jiných zákonů, především trestního zákoníku. Jak však uvádí Jelínek¹⁸⁰: „*Žádná z přijatých novel topo ovšem (bohužel) nezvýšila odbornou kvalitu přijatého legislativního díla, ovšem ani nevyjasnila řadu problémů, které dosavadní aplikace topo v praxi přinesla.*“

¹⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb., s. 1.

¹⁷⁷ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁷⁸ K tomu srovnej část 4, kapitola 6 této práce.

¹⁷⁹ Jedná se o peněžitý trest, trest propadnutí věci, trest zákazu činnosti do pěti let, trest zákazu držení a chovu zvířat do pěti let, trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži do pěti let, trest zákazu přijímání dotací a subvencí do pěti let a trest uveřejnění rozsudku.

¹⁸⁰ *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 22.

4 Analýza hmotněprávních ustanovení ZTOPO

V rámci této části se po teoretickém, historickém a legislativním náhledu do této oblasti dostávám k analýze platných a účinných hmotněprávních ustanovení ZTOPO. Analýza veškerých subsidiárně použitelných institutů trestního zákoníku není a ani nemůže být ambicí této části, neboť vzhledem ke svému účelu a zaměření této práce, tento rámec zdaleka přesahuje. Z tohoto důvodu se zaměřím zejména na ustanovení ZTOPO, především pak na nově zaváděné instituty a možné výkladové nejasnosti, které z nich mohou vyplývat. Vycházet budu především z platné právní úpravy, svých výkladových úvah a komentářové literatury, neboť stávající judikatura nám mnoho sporných otázek nepřibližuje, když do 1. ledna 2019 vyšlo ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pouze šest judikátů vztahujících se výhradně k trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁸¹

Z hlediska formálního představuje ZTOPO vedlejší trestní zákon obsahující jak hmotněprávní, tak procesněprávní ustanovení, kterých je v současnosti fakticky 47, neboť šest ustanovení bylo zrušeno¹⁸² a naopak pět ustanovení¹⁸³ bylo do ZTOPO výše uvedenými novelami včleněno. Tato ustanovení jsou rozdělena do šesti částí, jejichž názvy jsou: (i) *Obecná ustanovení*, (ii) *základy trestní odpovědnosti právnických osob*, (iii) *Tresty a ochranná opatření*, (iv) *Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám*, (v) *Zvláštní ustanovení o řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních* a (vi) *Účinnost*.

Pro účely této práce budu zkoumat hmotněprávní předmět úpravy ZTOPO, kterou jsem rozdělil do šesti vnitřně homogenních okruhů, které tvoří zároveň kapitoly této části. Jedná se o tyto okruhy: (i) *princip subsidiarity*, (ii) *působnost*, (iii) *rozsah kriminalizace*, (iv) *konstrukce trestní odpovědnosti*, (v) *institut právního nástupnictví*, a (vi) *sankcionování*.

4.1 Princip subsidiarity

Zatímco trestní zákoník představuje univerzální hmotněprávní předpis, ZTOPO je trestním zákonem vedlejším, speciálním. Z výše uvedeného vyplývá specialita ZTOPO

¹⁸¹ *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 30

¹⁸² Zrušena byla ustanovení § 28, § 43, § 44, § 45, § 46, § 47 ZTOPO.

¹⁸³ Přidána byla ustanovení § 20a, § 22a, § 26a, § 33a, § 37a ZTOPO.

vůči subsidiárně použitelnému trestnímu zákoníku, která je vyjádřena v § 1 odst. 2 ZTOPO, který uvádí: „Nestanoví-li tento zákon jinak, použije se trestní zákoník, v řízení proti právnické osobě trestní řád a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, není-li to z povahy věci vyloučeno.“ ZTOPO tak nemůže obstát samostatně, neboť upravuje jen hmotněprávní, resp. procesněprávní odchylky od výše uvedených zákonů.

Pro potřeby této práce, stejně jako pro aplikaci ZTOPO jako takového, je tedy zásadní existence zmíněné subsidiarity trestního zákoníku, resp. otázka, která ustanovení jsou subsidiárně použitelná i pro potřeby trestněprávní regulace právnických osob. Významem tohoto vztahu mezi ZTOPO a trestním zákoníkem si byl zákonodárce při tvorbě ZTOPO vědom, což dokazuje systematické umístění tohoto odstavce v prvním ustanovení zákona.

Zmíněný odstavec ukládá dvě kumulativní podmínky pro subsidiární užití trestního zákoníku, když splněno musí být, že (i) ZTOPO nestanoví jinak a dále, že (ii) takové užití trestního zákoníku nesmí vylučovat povaha věci. V zásadě tak může dojít k těmto situacím:

- I. ZTOPO vylučuje aplikaci ustanovení trestního zákoníku explicitně;
- II. ZTOPO vylučuje aplikaci ustanovení trestního zákoníku implicitně tím, že předmětný vztah upravuje komplexně a odlišně od trestního zákoníku;
- III. ZTOPO předmětný vztah neupravuje komplexně, případně ho neupravuje vůbec a zároveň užití trestního zákoníku explicitně nevyloučil.

Je jisté, že v prvních dvou případech se trestní zákoník subsidiárně neužije, neboť v tomto případě není splněna podmínka (i), když ZTOPO stanovil jinak. Tato podmínka však není splněna ve třetím případě, kde tedy musíme zvážit, zda povaha věci dovoluje na část, resp. celý předmětný vztah užití subsidiárně trestní zákoník.¹⁸⁴ Při pohledu

¹⁸⁴ V určitých případech nám situaci ZTOPO zjednodušuje, neboť sám stanoví subsidiární užití. Jedná se o § 2 odst. 3 upravující zásadu teritoriality při účastenství, § 10 odst. 3 odkazující na užití pravidel pro ukládání úhmného, souhmného a společného trestu právnímu nástupci, § 12 týkající se promlčení trestní odpovědnosti, § 19 týkající se podmínek uložení trestu propadnutí věci, § 22a upravující podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, zákazu držení a chovu zvířat, zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí, § 26 týkající se podmínek uložení ochranného opatření zabrní věci a § 26a týkající se podmínek uložení ochranného opatření zabrní části majetku.

na množinu ustanovení obecné části trestního zákoníku spadající pod třetí případ zjistíme¹⁸⁵, že výše zmíněná povaha věci bude vylučovat aplikaci pouze minoritní části těchto ustanovení, proto se zaměřím právě na ustanovení, jejichž povaha věci subsidiární užití vylučuje.

V tomto případě se jedná zejména o taková ustanovení trestního zákoníku, jejichž předmět úpravy je vázán na fyzickou osobu, tedy lidskou bytost. Takovým případem je příkladně § 6 upravující zásadu aktivní personality navázanou na pojem občanství, § 25 upravující věk, § 26 upravující přičetnost, § 27 upravující zmenšenou přičetnost, či § 32 upravující oprávněné užití zbraně, jakožto okolnost vylučující protiprávnost. Dále bude zajisté takovým případem i přes výslovný odkaz obdobného užití uvedený v § 12 ZTOPO § 34 trestního zákoníku týkající se promlčení, neboť si nelze nevšimnout, že některé vymezené důvody stavění, resp. přerušení promlčení lhůty¹⁸⁶ se svou povahou vztahují také pouze na fyzické osoby.

V oblasti ukládání trestů se totéž týká například ustanovení, jejichž předmětem je ukládání trestu pachateli se zmenšenou přičetností uvedené v § 40, dále ustanovení polehčujících, resp. přitěžujících okolností uvedená v § 41, resp. § 42, která se užití pouze přiměřeně ve vztahu k některým z nich, dále do této množiny spadá i úprava upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence v § 47 a posleďně lze také zmínit § 108 upravující sankcionování pachatelů trestných činů ve prospěch organizované zločinecké skupiny.

Z druhů trestů uvedených v § 52 odst. 1 trestního zákoníku se neužijí takové tresty, které ZTOPO v § 15 odst. 1 nevyjmenovává, jde tedy spíše o případ implicitního vyloučení uvedený v druhé skupině, které ovšem reflektuje vyloučení užití těchto trestů kvůli své povaze. Takovými tresty jsou odnětí svobody dle písm. a), domácí vězení dle písm. b), obecně prospěšné práce dle písm. c), zákaz pobytu dle písm. i), zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce dle písm. j), ztráta čestných titulů a vyznamenání dle písm. k), ztráta vojenské hodnosti dle písm. l) a vyhoštění dle písm. m). Ustanovení upravujících společné druhy trestů, kterými jsou tresty propadnutí majetku dle písm. d), peněžitý trest dle písm. e), propadnutí věci dle písm. f), zákaz činnosti dle písm. g) a zákaz držení a chovu zvířat dle písm. h), se užití jen do jisté míry,

¹⁸⁵ Použití zvláštní části upravuje § 7 ZTOPO.

¹⁸⁶ Jde o některé důvody obsažené v § 34 3 písm. c), resp. odst. 4, písm. a) trestního zákoníku.

neboť ZTOPO obsahuje zpravidla alespoň z části speciální a přílehavější úpravu těchto trestů pro potřeby jejich ukládání právnickým osobám.

Z obdobného důvodu se rovněž neužijí některá ustanovení týkající se ochranných opatření uvedená v § 98 odst. 1 trestního zákoníku, a sice ustanovení týkající se ochranného léčení, zabezpečovací detence a ochranné výchovy.

Z výkladových ustanoveních je pak nadbytečný § 114 pojednávající o konkrétním a speciálním subjektu, § 115 upravující svémocné vzdálení, ustanovení § 123 týkající se duševní poruchy a sporné je pak použití § 125 stanovující osobu blízkou.

Použití ustanovení zvláštní části trestního zákoníku téměř bezezbytku upravuje § 7 ZTOPO, když vymezuje použitelnost skutkových podstat, resp. trestné činy, které mohou být spáchány i právnickou osobou. Zbylá ustanovení zvláštní části, která jsou výkladového typu jsou pak subsidiárně použitelná.

Vidíme tedy, že ustanovení trestního zákoníku můžeme vzhledem k jejich použitelnosti pro účely trestněprávní regulace právnických osob rozdělit na ta, (i) která jsou použitelná, a to na základě výslovného odkazu ZTOPO, resp. na základě principu subsidiarity vyjádřeného v §1 odst. 2 ZTOPO, a na ta, která (ii) se neužijí, ať již z důvodu vyloučení tohoto užití, které může být explicitní či implicitní, nebo z důvodu, že takové užití vylučuje povaha věci.

4.2 Působnost

Tradičně je hmotněprávní působnost právního předpisu rozdělena na (I) časovou, (II) místní, (III) osobní a (IV) věcnou. Její poznání je zásadní, neboť nám časově, místně, okruhem osob a věcně ohraničuje množinu společenských vztahů, která je předmětem regulace.

- I. Věcná působnost je v ZTOPO, na rozdíl od trestního zákoníku, kde její explicitní vyjádření absentuje, uvedena v § 1 odst. 1, který stanoví: *„Tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám.“* Toto vymezení je jasné a určité, když věcnou působnost ZTOPO rozděluje do dvou hmotněprávních a jednoho procesněprávního okruhu, přičemž jsou navíc tyto okruhy příhodně reflektovány v systematice částí ZTOPO. Výklad pojmových součástí pojmu *„trestní odpovědnost právnických*

osob“ je předmětem první kapitoly první části této práce, přičemž význam ostatních pojmů tohoto vymezení vyplyne z dalších kapitol této části.

- II. Časová působnost v ZTOPO upravena není, jelikož však ZTOPO nestanoví jinak a svou povahou subsidiární užití úpravy obsažené v trestním zákoníku nevyklučuje povaha věci, užití se úprava v něm obsažená v § 1-3 trestního zákoníku.

Již první ustanovení, které v souladu s čl. 40 odst. 6 LZPS a zásadou *nullum crimen sine lege praevia* zakotvuje zákaz retroaktivity, když stanoví, že: „Čin je trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán“. Tato ústřední zásada časové působnosti trestního zákoníku je rozváděna v jeho následujícím ustanovení, když je v jeho odst. 1 stanoveno, že: „Trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější.“ Toto ustanovení tedy obsahuje povinnost užít retroaktivně zákon, který je pro pachatele příznivější, nabyt-li účinnosti do momentu, kdy se rozhoduje o takovém činu, tedy do okamžiku vynesení odsuzujícího rozsudku. V rámci tohoto ustanovení se hovoří o „trestnosti činu“, což jsou: „všechny podmínky relevantní pro výrok o vině i o trestu.“¹⁸⁷ Dalším pojmem zmíněným v tomto odstavci je povinnost užít pro pachatele „příznivějšího“ zákona, přičemž k tomuto komentářová literatura¹⁸⁸ uvádí, že: „(...) rozhodujícím kritériem pro posouzení otázky, zda použití pozdějšího zákona by bylo pro pachatele příznivější, je celkový výsledek z hlediska trestnosti, jehož by bylo při aplikaci toho či onoho zákona dosaženo, s přihlédnutím ke všem právně rozhodným okolnostem konkrétního případu.“ Na tomto místě je důležité zmínit, že tento odstavec se týká i mimotrestních právních předpisů, na které trestní zákony odkazují, přičemž vždy se musí posoudit důsledek aplikace celého souhrnu relevantních právních norem jako celku.

V odst. 2 je v souladu se zásadou *nullum crimen sine lege certa*, tedy se zásadou přesnosti a určitosti, řešena situace, kdy se během páchaní trestného činu zákon změní, když je stanoveno: „Jestliže se zákon změní během páchaní činu, užití se zákona, který je účinný při dokončení jednání, kterým je čin spáchán.“ Toto ustanovení je praktické zejména u pokračujících či trvajících trestných činů.

¹⁸⁷ ŠÁMAL, P., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní zákoník: komentář*, s. 44.

¹⁸⁸ *Ibid*, s. 49.

V odst. 3 je pak rozveden obsah odstavce prvního, když stanoví, že: „*Při pozdějších změnách zákona, který je účinný při dokončení jednání, jímž je čin spáchán, se užije zákona nejmírnějšího.*“ Toto ustanovení upravuje situaci, kdy se zákon změní od spáchání trestného činu vícekrát, přičemž stanoví, že se užije zákona nejmírnějšího, což je kritérium užití svým obsahem shodné s kritériem uvedeným v prvním odstavci, kde se hovoří o zákoně nejpříznivějším.

Poslední odstavec tohoto ustanovení obsahuje výkladové pravidlo pro stanovení přesného okamžiku spáchání trestného činu, když stanoví, že: „*Čin je spáchán v době, kdy pachatel nebo účastník konal nebo v případě opomenutí byl povinen konat. Není rozhodující, kdy následek nastane nebo kdy měl nastat.*“

Poslední ustanovení trestního zákoníku, které se vztahuje k časové působnosti je ustanovení § 3, které obsahuje některé specifické zásady uplatňující se při ukládání trestních sankcí. Předně je v prvním odstavci uvedena zásada, že: „*pachateli lze uložit vždy pouze takový druh trestu, který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy se o trestném činu rozhoduje.*“ Zmíněné se týká i trestů přesahující horní hranici trestní sazby, která se chápe jako součást pojmu druh trestu. V odst. 2 je pak zmíněna další výjimka ze zásady retroaktivity ve prospěch pachatele, když je zde stanoveno, že: „*O ochranném opatření se rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje.*“ Tato ustanovení mají pragmatický charakter, avšak ve svém důsledku mohou nabourávat zásadu užití zákona nejmírnějšího, neboť některé mírnější alternativy trestů, resp. ochranných opatření mohou být pozdějšími zákony zrušeny, a tedy je nebude možné uložit.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že trestní odpovědnost právnických osob může být vyvozena jen za ty trestné činy, k jejichž spáchání, tedy ke konání, resp. opomenutí, došlo osobou uvedenou v § 8 odst. 1 ZTOPO nejdříve 1. ledna 2012, neboť toto je datum, od kterého je ZTOPO účinný.

- III. Místní působnost, někdy souhrnně označována jako jurisdikce¹⁸⁹, je vymezena v § 2-5 ZTOPO, kde jsou upraveny zásady teritoriality, personality, ochrany a univerzality a také zásada subsidiární univerzality. Z trestního zákoníku se pak

¹⁸⁹ DĚDIČ, J. In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 71.

na základě principu subsidiarity užije zásada registrace upravená v jeho ustanovení § 5. Naopak nelze na základě principu subsidiarity užít zásadu pasivní personality v § 7 odst. 2 trestního zákoníku, neboť ta je vázána na státní občanství. Na rozdíl od osob fyzických bylo při úpravě těchto zásad přihlédnuto ke specifickým vlastnostem právnických osob a také k reálné postižitelnosti těchto nehmotných subjektů práva.¹⁹⁰

Zásada teritoriality uvedená v § 2 odst. 1 ZTOPO je základním principem místní působnosti, když stanoví, že: „Podle zákona České republiky¹⁹¹ se posuzuje trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo v České republice nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek.“ Je tedy patrné, že narozdíl od konstrukce této zásady v trestním zákoníku, kde v rámci této zásady není vyjádřen požadavek vazby fyzické osoby na Českou republiku, je u právnických osob nutno výše uvedenými alternativami naplnit tuto podmínku, což je právě ona reflexe možnosti takovou právnickou osobu postihnout.

Samotné místo spáchání činu je v rámci ZTOPO upraveno obdobně jako v trestním zákoníku, když k tomu, aby trestní čin byl považován za spáchaný v České republice postačuje, aby v České republice (i) právnická osoba alespoň z části jednala bez ohledu na místo, kde nastal nebo měl nastat následek, nebo (ii) alespoň z části nastal či alespoň měl nastat následek, bez ohledu na místo jednání.¹⁹² Jednáním se zde myslí jednání fyzické osoby zmíněné v § 8 odst. 1 ZTOPO, neboť při splnění dalších podmínek je toto jednání právnické osobě přiřitatelné. Ohledně účastenství ZTOPO odkazuje výslovně na úpravu uvedenou v § 4 odst. 3 trestního zákoníku, který stanoví, že účastenství je spácháno na území České republiky, pokud je (i) čin pachatele spáchán v České republice dle kritérií uvedených výše, nebo pokud (ii) v České republice došlo alespoň z části k jednání účastníka.

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ Zákonem České republiky se rozumí souhrn všech v úvahu připadajících právních norem, které jsou k danému společenskému vztahu relevantní, tedy i ty mimotrestní právní předpisy, na které případně trestní zákoník odkazuje, případně legální pojmy upravené jinými zákony.

¹⁹² K tomu jen dodávám, že pakliže místo jednání a místo následku není shodné, jde o tzv. distanční delikt.

Zásada registrace je další zásadou ohraničující místní působnost ZTOPO, ačkoliv v něm výslovně upravena není.¹⁹³ Tato zásada stanoví, že: „Podle zákona České republiky se posuzuje též trestnost činu, který byl spáchán mimo území České republiky na palubě lodi nebo jiného plavidla, anebo letadla nebo jiného vzdušného dopravního prostředku, které jsou registrovány v České republice“, přičemž místo takového spáchání se posuzuje dle pravidel vyjádřených pro zásadu teritoriality.

Zásada personality již v ZTOPO vyjádřena je, konkrétně v § 3, který stanoví, že: „Podle zákona České republiky se posuzuje také trestnost činu, pokud jej v cizině spáchala právnická osoba mající sídlo v České republice.“ Tato zásada, někdy také nazvaná zásada aktivní personality je co se týče vazby právnické osoby na Českou republiku konstruována úžeji, než zásada teritoriality, která umožňuje sankcionovat i právnické osoby s jinou vazbou na Českou republiku, než jen sídelní. Na rozdíl od trestního zákoníku však ZTOPO neposkytuje ochranu právnickým osobám se sídlem v České republice, vůči kterým byl trestný čin spáchán v cizině, tedy neobsahuje protipól této zásady, a sice zásadu pasivní personality vyjádřenou v § 7 odst. 2 trestního zákoníku pro osoby fyzické.

Dalším principem, který je obsažen v § 4 odst. 1 ZTOPO regulující místní působnost je zásada ochrany a univerzality, která stanoví enumerativním pozitivním výčtem ty trestné činy, které ač byly spáchány v cizině právnickou osobou nemající sídlo v České republice, jejich trestnost se dle zákona České republiky přesto posuzuje.

V případě zásady univerzality jde o takové trestné činy, které z důvodu všeobecného mezinárodního konsenzu ohledně jejich stíhání a potírání umožňují státům užít vnitrostátní hmotněprávní trestní zákony při posouzení jejich trestnosti.¹⁹⁴ Tato skupina trestných činů je konstruována shodně s uvedenou

¹⁹³ Původně návrh tohoto zákona předložený Ministerstvem spravedlnosti vládě ČR obsahoval i speciální ustanovení týkající se zásady registrace, které znělo: „Podle zákona České republiky se posuzuje též trestnost činu, který byl spáchán právnickou osobou mimo území České republiky na palubě lodi nebo jiného plavidla, anebo letadla nebo jiného vzdušného dopravního prostředku, které jsou registrovány v České republice. Místo spáchání takového činu se posuzuje obdobně podle § 2 odst. 2 tohoto zákona a § 4 odst. 3 a 4 TrZ.“ Toto ustanovení však bylo na návrh Legislativní rady vlády vzhledem k subsidiaritě trestního zákoníku vypuštěno pro nadbytečnost. *Ibid*, s. 75.

¹⁹⁴ Jedná se o tyto trestné činy dle trestního zákoníku: mučení a jiné nelidského a krutého zacházení (§ 149), padělání a pozměnění peněz (§ 233), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235), výroby a držení padělatelského náčiní (§ 236), neoprávněné výroby peněz (§ 237), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312), účasti na teroristické skupině (§ 312a), financování terorismu (§ 312d), podpory a propagace terorismu (§ 312e), vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), apartheidu a diskriminace skupiny lidí (§ 402), přípravy

zásadou v § 7 odst. 1 trestního zákoníku.¹⁹⁵ Toto ustanovení reflektuje mnohé mezinárodní úmluvy týkající se spolupráce v oblastech, jakými jsou zejména boj proti terorismu či proti válečným zločinům.

Druhá skupina trestných činů vyjádřených v tomto odstavci je projevem zásady ochrany, která byla zavedena do ZTOPO až výše zmíněnou přímou novelizací ZTOPO. Tato zásada umožňuje naopak postih pachatelů trestných činů, jejichž objektem jsou nejdůležitější státní právní statky¹⁹⁶, přičemž výčet těchto trestných činů je v tomto případě zcela shodný s výčtem uvedeným v rámci této zásady v § 7 odst. 1 trestního zákoníku.¹⁹⁷

V § 4 odst. 2 je pak vyjádřena zásada subsidiární univerzality, což je analogická úprava k úpravě vyjádřené v § 8 odst. 2 trestního zákoníku. Tato zásada stanoví, že: *„Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině právnickou osobou, která nemá sídlo v České republice, též tehdy, byl-li čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo.“* Při porovnání s konstrukcí této zásady v rámci trestního zákoníku vidíme, že formulace v trestním zákoníku poskytuje širší uplatnění této zásady, když zahrnuje i případy spáchání trestného činu ve prospěch právnické osoby mající pouze organizační složku, a není tak bezpodmínečně vyžadováno sídlo právnické osoby. Co se týče trestní sankce za takto spáchané trestné činy, subsidiárně se pak užije pravidlo vyjádřené v § 8 odst. 3 trestního zákoníku, dle kterého nelze uložit trest přísnější, než jaký stanoví zákon státu, na jehož území byl čin spáchán, z čehož tedy nutně vyplývá nutnost oboustranné trestnosti.

Poslední ustanovení ZTOPO, které se věnuje místní působnosti je § 5, který konstatuje aplikační přednost mezinárodních smluv, které mohou uvedená předchozí pravidla týkající se místní působnosti ZTOPO modifikovat. Toto ustanovení je stejně jako obdobné ustanovení § 9 trestního zákoníku dle mého

útočné války (§ 406), válečné krutosti (§ 412 trestního zákoníku), perzekuce obyvatelstva (§ 413), plenění v prostoru válečných operací (§ 414), zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků (§ 415), zneužití vlajky a příměří (§ 416) a ublížení parlamentáři (§ 417).

¹⁹⁵ Ve výčtu ZTOPO absenteje pouze trestný čin použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411, kterého se právnická osoba s ohledem na § 7 ZTOPO nemůže dopustit.

¹⁹⁶ Jde o projev tzv. reálného principu, jako zásady ochrany státu. ŠÁMAL, P., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 107.

¹⁹⁷ Jedná se o tyto trestné činy dle trestního zákoníku: rozvracení republiky (§ 310), sabotáže (§ 314), vyzvědačství (§ 316), násilí proti orgánu veřejné moci (§ 323), násilí proti úřední osobě (§ 325) a padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348).

názoru nadbytečné, neboť aplikační přednost mezinárodních smluv, které jsou vyhlášené a ratifikovány plyne již z čl. 10 Ústavy.

IV. Posledním elementem působnosti právního předpisu, tedy i ZTOPO, je působnost osobní. Jedná se o stanovení okruhu subjektů práva, na které dopadají práva a povinnosti, jež jsou předmětem daného zákona. Na rozdíl od trestního zákoníku, který se k tomuto druhu působnosti nevyjadřuje¹⁹⁸, jsou v § 6 ZTOPO výslovně uvedeny některé hmotněprávní exempce z jeho působnosti. Je samozřejmé, že osobní působnost ZTOPO se týká právnických osob, které jsem pro účely této práce definoval již v kapitole první části první této práce. Zmíněné ustanovení ZTOPO však tuto množinu limituje, když v § 6 odst. 1, resp. odst. 2 stanoví, že: „Podle tohoto zákona nejsou trestně odpovědné Česká republika, resp. územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.“

Při výkladu hmotněprávní exempce České republiky, která je konstruována absolutně¹⁹⁹, musíme však brát na zřetel skutečnost, že součástí tohoto subjektu práva jsou i jeho organizační složky.²⁰⁰

Územně samosprávné celky však disponují pouze hmotněprávní exempcí relativní, tedy jen při výkonu veřejné moci. Územními samosprávnými celky dle čl. 99 Ústavy jsou obce a kraje, přičemž v čl. 100 odst. 3 Ústavy je stanoveno, že se jedná o: „(...) veřejnoprávní korporace, které mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu.“ Veřejnou mocí se pak rozumí: „taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí

¹⁹⁸ Hmotněprávní exempce z osobní působnosti trestního zákoníku jsou obsaženy v Ústavě, když je tak stanoveno v čl. 27 pro členy Parlamentu České republiky, resp. v čl. 54 odst. 3 pro Prezidenta republiky. Další hmotněprávní exempce vyplývají z mezinárodního práva veřejného.

¹⁹⁹ Autoři zákona v důvodové zprávě k této exempci uvádějí: „(...) zákona nepředpokládá, že by trestný čin, který spáchá některý z jeho představitelů, i když to bude jeho jménem, mohl vycházet z jeho zvláštních vnitřních zájmů. Má se za to, že trestné činy, kterých se dopustí představitelé státu, jsou výlučně jejich osobními činy. Navíc je pochybné, že by stát prostřednictvím vlastních orgánů trestal sám sebe.“ Důvodová zpráva k ZTOPO, s. 19.

²⁰⁰ Organizační složka státu je složkou, která zabezpečuje funkce státu, tedy spadající pod výkon soudní, výkonné a zákonodárné moci. Obecně jako organizační složky státu přicházejí zejména v úvahu vykonavatelé veřejné správy, jimiž jsou orgány státu nebo správní úřady, tedy (i) vláda, (ii) ministerstva, (iii) jiné správní úřady, a to ať už s celostátní působností přímo řízené vládou, s celostátní působností řízené ministerstvy, či s omezenou územní působností, (iv) veřejné ozbrojené sbory, (v) prezident republiky a (vi) státní úřady vykonávající státní správu mimo její organizační soustavu (tzv. nezávislé úřady). ŠÁMAL, P., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 121.

*tohoto orgánu nezávisí na vůli subjektu.*²⁰¹ Takový výkon pak mohou obce či kraje provádět buď v rámci samostatné působnosti na základě čl. 100 Ústavy, nebo v rámci přenesené působnosti na základě čl. 105 Ústavy.

Dále, ač to není výslovně stanoveno, je absolutně vyloučena i trestní odpovědnost ostatních států a mezinárodních organizací veřejného práva, tedy těch, jejichž členskou základnu vytvářejí státy a jejichž právní subjektivita je čistě mezinárodněprávní povahy. Takové mezinárodní organizace nedisponují veřejnou mocí, neboť nemají území ani obyvatelstvo, naopak disponují výsadami a imunitami dle mezinárodního práva. Navíc je vyloučení trestněprávní odpovědnosti také často explicitně zakotveno v mezinárodních smlouvách, které je ustavují a které mají aplikační přednost v případě rozporu se zákonem na základě čl. 10 Ústavy.²⁰²

4.3 Rozsah kriminalizace

Rozsah kriminalizace právnických osob, tedy množina trestných činů, které právnická osoba za splnění dalších podmínek ZTOPO může spáchat, je svou povahou integrální součástí otázky věcné působnosti zákona. Tato množina je upravena v § 7 ZTOPO, který od účinnosti přímé novelizace ZTOPO používá místo pozitivního výčtu²⁰³ negativní taxativní výčet trestných činů, kterých se právnická osoba nemůže dopustit.²⁰⁴

Zákonodárce vedle zvolené varianty uvažoval při přijímání, resp. novelizaci ZTOPO i o zavedení všeobecné kriminalizace právnických osob, přičemž jediným korektivem by byla, tak jako tomu je u subsidiárního užití ostatních ustanovení trestního

²⁰¹ Ibid, s. 131.

²⁰² Ibid, s. 128.

²⁰³ S pozitivním výčtem trestných činů se můžeme stále setkat například v na Slovensku, ve Slovinsku, Finsku, Itálii či Polsku. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 227.

²⁰⁴ Jde o tyto taxativně uvedené trestné činy dle trestního zákoníku: zabití (§ 141), vražda novorozence dítěte matkou (§ 142), účast na sebevraždě (§ 144), rvačka (§ 158), soulož mezi příbuznými (§ 188), dvojitý manželství (§ 194), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), zanedbání povinné výživy (§ 196), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 odst. 2), vlastizrada (§ 309), zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315), spolupráce s nepřitelem (§ 319), válečná zrada (§ 320), služba v cizích ozbrojených silách (§ 321), osvobození vězně (§ 338), násilné překročení státní hranice (§ 339), vzpoura vězňů (§ 344), nebezpečné pronásledování (§ 354), opilství (§ 360) a použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411). Dále jsou vyloučeny trestné činy proti branné povinnosti uvedené ve zvláštní části hlavě XI trestního zákoníku (6) a trestné činy vojenské uvedené ve zvláštní části hlavě XII trestního zákoníku (24).

zákoníku, povaha věci.²⁰⁵ To by v podstatě vedlo k tomu, že by úsudek o tom, jaké trestné činy přichází do úvahy zákonodárce přesunul na orgány činné v trestním řízení, což by nebylo žádoucí s ohledem na právní jistotu a z ní vyplývající zásadu *nullum crimen sine lege certa*. Jak uvádí komentářová literatura, zákonodárci umožnila tato varianta i to, že může vyloučit spáchání těch trestných činů, jejichž povaha to sice dovoluje, ale s ohledem na trestní právo jako prostředek *ultima ratio* se uplatnění této formy odpovědnosti nejeví žádoucí.²⁰⁶ V současné platné právní úpravě je zavedena tedy všeobecná trestní odpovědnost právnických osob za trestné činy, vyjma těch, které jsou taxativně uvedeny v § 7 ZTOPO.²⁰⁷

Skutkové podstaty trestných činů obsažených v negativním enumerativním výčtu § 7 ZTOPO můžeme rozdělit do několika kategorií. V zásadě se jedná o trestné činy, které (i) právnická osoba ze své povahy nemůže spáchat²⁰⁸, (ii) vylučují, aby byly spáchány v zájmu či v rámci činnosti právnické osoby²⁰⁹, (iii) jejichž skutkové podstaty obsahují konkrétní či speciální subjekt²¹⁰, a ty trestné činy (iv), které v případě jejich spáchání právnickými osobami není žádoucí vzhledem k principu *ultima ratio* sankcionovat prostředky trestního práva.²¹¹²¹²

Z rozsahu kriminalizace je patrné, že právnická osoba může spáchat všechny kategorie trestných činů rozdělených s ohledem na § 14 trestního zákoníku dle jejich závažnosti, tj. přečiny, zločiny a v rámci zločinů i zvláště závažné zločiny. Při pohledu

²⁰⁵ ŠÁMAL, P., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 135. Takové pojetí můžeme najít například v Belgii, Nizozemí, či ve Francii. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 226.

²⁰⁶ ŠÁMAL, P., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 136.

²⁰⁷ Z celkového počtu téměř 280 základních skutkových podstat uvedených v samostatných ustanoveních zvláštní části trestního zákoníku je vyloučeno 51 z nich. Dle některých autorů se trestní odpovědnost právnických osob týká více než 260 trestných činů. FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I., *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*, s. 23. Pro představu uvádím, že původní výčet trestných činů ZTOPO přijatý Poslaneckou sněmovnou obsahoval 83 trestných činů. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 233.

²⁰⁸ Jedná se například o tyto trestné činy dle trestního zákoníku: vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142), zabití (§ 141), opilství (§ 360), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195) či nebezpečné pronásledování (§ 354).

²⁰⁹ Jedná se zejména o některé tzv. vlastnoruční delikty jako je trestný čin soulože mezi příbuznými (§ 188) a trestný čin dvojího manželství (§ 194). Důvodová zpráva k přímé novelizaci ZTOPO, s. 13-14

²¹⁰ Jedná se o tyto trestné činy dle trestního zákoníku: zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315), vlastizrada (§ 309), proti obraně státu uvedených v hlavě IX zvláštní části trestního zákoníku s výjimkou trestného činu porušení osobní a věcné povinnosti pro obranu státu (§ 322), proti branné povinnosti uvedených ve zvláštní části hlavě XI trestního zákoníku a vojenských uvedených ve zvláštní části hlavě XII trestního zákoníku. *Ibid.*

²¹¹ Jedná se o trestný čin účasti na sebevraždě (§ 144) a trestný čin pomluvy (§ 184). *Ibid.*

²¹² Jak uvádí Pelc, korektivem pro vymezení rozsahu kriminalizace jsou pohledy *de lege lata*, který se týká především skupiny (i) a *de lege ferenda*, který se týká především skupiny (iv) vyjmenovaných vyloučených skupin trestných činů. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 226.

na jednotlivé hlavy zvláštní části trestního zákoníku obsahující dělení trestných činů dle skupinového objektu vidíme, že právnická osoba může spáchat trestné činy uvedených ve všech hlavách zvláštní části trestního zákoníku, vyjma hlavy XI a XII, které obsahují trestné činy proti branné povinnosti, resp. trestné činy vojenské, které jsou v § 7 ZTOPO jako celek vyloučeny. Dokonce v rámci hlavy II zvláštní části trestního zákoníku obsahující trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, hlavy V obsahující trestné činy proti majetku, hlavy VII obsahující trestné činy obecně nebezpečné a také v rámci hlavy VIII obsahující trestné činy proti životnímu prostředí, se právnická osoba může dopustit všech trestných činů v nich obsažených.

4.4 Konstrukce trestní odpovědnosti

Stejně jako v oblasti soukromého práva je, jak již bylo mnohokrát řečeno, i optikou práva trestního právnická osoba chápána jako fiktivní útvar, jehož vůle je tvořena osobami fyzickými. Z tohoto důvodu je nutné vytvořit konstrukt, splněním jehož podmínek vznikne právnické osobě trestní odpovědnost a důsledky s tím spojené tak, jak to pro účely soukromého práva stanoví § 167 občanského zákoníku.²¹³ Takový konstrukt představuje § 8 ZTOPO, který v porovnání s oblastí soukromoprávní velmi podrobně stanoví kumulativní podmínky pro vznik trestní odpovědnosti právnické osoby.

Nehledě na uvedený konstrukt je účelné zmínit, že prvky trestného činu v rámci trestní odpovědnosti právnických osob jsou ve svém základu shodné s prvky které tvoří podmínky trestní odpovědnosti osob fyzických, když se jedná vedle protiprávnosti také o formální znaky skutkové podstaty trestného činu, kterými jsou (i) objekt vyjádřený v § 7 ZTOPO odkazem na příslušné skutkové podstaty trestných činů v trestním zákoníku, (ii) objektivní stránka²¹⁴, taktéž seznatelná z příslušné právní normy popisující skutkovou podstatu trestného činu, (iii) subjektivní stránka²¹⁵, neboli zavinění, vyjadřující vnitřní vztah pachatele k následku trestného činu, tedy k ohrožení, resp. porušení objektu a (iv) subjekt trestného činu, který je obvykle vyjádřen v hypotéze

²¹³ Ustanovení § 167 občanského zákoníku stanoví: „Právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.“

²¹⁴ Objektivní stránka představuje složeninu jednání, příčinné souvislosti a následku. Právě prvky jednání a následku bývají součástí hypotézy právní normy popisující příslušnou skutkovou podstatu, přičemž její poznání mnohdy souvisí i s poznáním mimotrestních právních norem.

²¹⁵ Tento formální znak skutkové podstaty trestného činu základně dělíme v souladu s § 15 trestního zákoníku na úmysl, který může být přímý, resp. nepřímý a nedbalost, která má podobu nedbalosti vědomé, resp. nevědomé.

příslušné právní normy, avšak v rámci trestní odpovědnosti právnických osob jsou jimi osoby právnické s ohledem na § 6 ZTOPO.

Pro vznik trestní odpovědnosti právnických osob však pouze s naplněním těchto základních formálních znaků²¹⁶nevystačíme, neboť zmíněný konstrukt uvedený v § 8 ZTOPO obsahuje další, kumulativní podmínky svou objektivní povahy, které je nutné splnit, aby mohla trestný čin právnická osoba spáchat.

Těmito kumulativními podmínkami uvedenými v § 8 odst. 1 ZTOPO jsou (i) specifický vztah trestného činu a právnické osoby, (ii) spáchaný osobami uvedenými v předmětném výčtu, (iii) přičtení spáchaného trestného činu právnické osobě, a za poslední podmínku můžeme považovat (iv) absenci prokázání skutečností rozhodných pro nepřičtení trestní odpovědnosti právnické osobě.

I. Specifický vztah trestného činu a právnické osoby, je vyjádřen v návěti § 8 odst. 1 ZTOPO, která stanoví, že: „*Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti (...)*.“ Právě skutečnost, že trestný čin musí být spáchán v zájmu, resp. v rámci činnosti právnické osoby představuje jakýsi doplněk objektivní stránky trestného činu, jinak absentující u trestní odpovědnosti osob fyzických.

Protiprávnost jako obecný znak²¹⁷ trestného činu je chápána jako kolize s celým objektivním právem, nutně tedy nemusí jít původně o jednání, které porušuje normy trestního hmotného práva a často také není, neboť ve většině případů jde o porušení právních norem mimotrestních, které až společně s naplněním ostatních znaků skutkové podstaty rezultují ve spáchání trestného činu, jehož následkem je vznik trestní odpovědnosti. Protiprávnost je však znak, jehož naplnění je pro spáchání trestného činu obligatorní, neboť ačkoliv ne každé protiprávní jednání je zároveň trestným činem, naopak to platí bezvýjimečně.

²¹⁶ Materiální znak na rozdíl od starého trestního zákoníku, v jehož § 3 odst. 1 byl vyjádřen jako „*čin pro společnost nebezpečný*“ není již znakem trestného činu, ovšem jeho zrcadlení nám představuje zásada subsidiarity trestní represe, což je jakýsi materiální korektiv trestní odpovědnosti uvedený v § 12 odst. 2 trestního zákoníku, který stanoví: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“

²¹⁷ O obecný znak jde z toho důvodu, že ona protiprávnost není ve většině případů způsobilá odlišit trestné činy jeden od druhého. Je ovšem pravdou, že v rámci skutkové podstaty trestného činu je někdy protiprávnost explicitně vyjádřena.

Takový protiprávní čin musí být spáchán alternativně v zájmu, resp. v rámci činnosti právnické osoby.²¹⁸ Tyto podmínky jsou objektivního charakteru, tedy vzhledem k nim není zavinění právnické osoby, resp. jednající fyzické osoby jednající. Zmíněná vazba na zájem, resp. na rámec činnosti právnické osoby ve svém důsledku představuje materiální korektiv, který má zabránit tomu, aby právnická osoba byla odpovědná za spáchané protiprávní činy osobami uvedenými v § 8 odst. 1 ZTOPO v případech, kdy jde o zjevné excesy těchto osob a slouží tak ve svém důsledku k legitimizaci vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Tyto podmínky je třeba vykládat restriktivně, neboť jejich smyslem je redukovat excesy jednajících fyzických osob, když navíc platí, že: „(...) *pokud byl čin v zásadě spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor, nelze dovést trestní odpovědnost takto poškozené právnické osoby a bude uplatněna pouze trestní odpovědnost osoby jednající.*“²¹⁹

Protiprávní čin bude spáchán v zájmu právnické osoby, pokud z něj bude mít jakýkoliv prospěch, včetně prospěchu imateriálního. Dle mého názoru dokonce není nutné, aby takového prospěchu skutečně dosáhla, pakliže bylo jednání tímto prospěchem motivováno. V zásadě tedy platí, že čin bude spáchán v zájmu právnické osoby, pakliže zamýšlený důsledek tohoto činu vyvolá situaci pro právnickou osobu příznivější oproti situaci, ve které by se ocitla nebyť spáchání takového činu.

Protiprávní čin bude spáchán v rámci činnosti právnické osoby tehdy, byl-li spáchán v souvislosti s předmětem činnosti či podnikání, který je obvykle deklarován v příslušném veřejném rejstříku u osob soukromého práva, resp. v příslušném zřizovacím zákoně u osob práva veřejného. Smyslem této úpravy je materiální pojetí předmětu činnosti či podnikání, proto bude nezbytné rozpoznat její skutečné zaměření, nejen deklarované.

- II. Vymezení okruhu osob, jejichž spáchaný protiprávní čin v zájmu, resp. v rámci činnosti právnické osoby je při splnění dalších podmínek způsobilý zavdat vznik

²¹⁸ K tomuto dodávám, že přímá novelizace ZTOPO vypustila alternativu spáchání trestného činu „jménem právnické osoby“.

²¹⁹ DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P., *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 193.

trestní odpovědnosti právnické osoby je taktéž upraven v § 8 odst. 1 ZTOPO.²²⁰ Tento odstavec uvádí čtyři skupiny osob, kterými jsou (i) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat, (ii) jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, (iii) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, a (iv) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů.

Pojem statutárního orgánu, resp. jeho členů skýtá výkladové potíže. Pomineme-li, že v některých zemích pojem statutárního orgánu ani neuvádí, tak ani žádný vnitrostátní právní předpis neobsahuje obecnou definici tohoto pojmu. Pravdou však je, že pro obchodní korporace, tedy právnické osoby s personálním substrátem, jejichž aktivity nejčastěji kolidují s normami hmotného trestního práva, existuje speciální úprava v obsažená v § 44 odst. 4 a 5 zákona č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech²²¹, která složení statutárního orgánu pro konkrétní typy obchodních korporací upravuje. U určitých právnických osob i v rámci českého právního prostředí se pak o statutárním orgánu vůbec nehovoří, případně značně nedůsledně. Dalším problémem je skutečnost, že soukromé právo nezná jednání statutárního orgánu, nýbrž pouze jednání jeho členů. Z výše uvedených důvodů je tedy nutné autonomní vymezení tohoto pojmu pro účely ZTOPO, které bude spočívat v jeho materiálním obsahu, jehož návod nám může poskytnout občanský zákoník v § 164 odst. 1, který stanoví, že: „*člen statutárního orgánu může zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech*“.²²² Statutární orgán, resp. jeho člen bude tedy takový orgán, resp. osoba, která bude disponovat generálním zástupčím oprávněním ve vztahu k předmětné právnické osobě, a to ze zákona.²²³

²²⁰ Komentářová literatura je označuje za tzv. sekundární, resp. v případě zaměstnance či osoby v obdobném postavení dle § 8 odst. 1 písm. d) za tzv. terciální subjekty, zatímco právnickou osobu za subjekt primární. FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I., *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*, s. 28.

²²¹ Dále jen „*zákon o obchodních korporacích*“.

²²² DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P., *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 197.

²²³ Popřípadě ve spojení se zakladatelským právním jednáním.

Pojem jiná osoba ve vedoucím postavení oprávněná jménem nebo za právnickou osobu jednat²²⁴ není také prost výkladových obtíží. Jednak soukromé právo již nerozlišuje mezi jednáním jménem a jednáním za právnickou osobu, další praktický problém spočívá v podmínce „vedoucího postavení“ osoby, která byla do ZTOPO včleněna až přímou novelizací ZTOPO. Pojem vedoucího postavení je nejednoznačný, neboť má různý obsah v rámci různých zákonů²²⁵, přičemž pro ZTOPO zůstal nedefinován. Komentářová literatura při poznání tohoto pojmu východisko nachází v čl. 22 Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi publikované ve sbírce mezinárodních smluv v roce 2017, který stanoví, že vedoucí postavení fyzické osoby se skládá z oprávnění rozhodovacího, jednajícího a kontrolního.²²⁶

Takovou definici nepochybně splňuje například likvidátor, opatrovník právnické osoby či nucený správce, které zákonodárce zřejmě zamýšlel subsumovat pod osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby, neboť takto bylo v dřívější úpravě konstruováno jednání statutárního orgánu. Osobami oprávněnými jednat za právnickou osobu může být řada osob, přičemž právním titulem bude v tomto případě zejména zákon²²⁷, resp. právní jednání²²⁸. V případě těchto osob však již nutnost vedoucího postavení v rámci právnické osoby nebude splněna zdaleka vždy, což bude okruh této množiny jistě limitovat.²²⁹

Další skupinou jsou osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost, přičemž zde nejde o osoby v prvním skupině, tedy osoby oprávněné právnickou osobu zastupovat. Takovými osobami budou zpravidla osoby v pracovněprávním vztahu, zejména pak vedoucí zaměstnanci, kteří jsou definováni v § 11 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce²³⁰,

²²⁴ Není důležité, že k jednání naplňující znaky trestného činu zmocnění nesměřovalo, neboť takové zmocnění z povahy věci směřuje k právnímu jednání, nikoliv k protiprávnímu, neboť v takovém případě by bylo absolutně neplatné.

²²⁵ Tento pojem se také vyskytuje v zákoně č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání a v zákoně č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace.

²²⁶ DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P., *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 199.

²²⁷ Například zaměstnanci dle § 166 odst. 1 občanského zákoníku, osoby uvedené v § 430 občanského zákoníku, nebo také vedoucí odštěpného závodu dle § 503 odst. 2 občanského zákoníku.

²²⁸ Například prokura dle § 450 a násl. občanského zákoníku, případně jiné druhy zmocnění.

²²⁹ *Ibid.*, s. 200.

²³⁰ Dále jen „zákoník práce“. Toto ustanovení stanoví, že tito zaměstnanci: „(...) jsou na jednotlivých stupních řízení zaměstnavatele oprávněni stanovit a ukládat podřízeným zaměstnancům pracovní úkoly, organizovat, řídit a kontrolovat jejich práci a dávat jim k tomu účelu závazné pokyny.“

nebo členové vrcholných orgánů právnické osoby, které však nejsou statutárním orgánem.²³¹

Třetí skupinu představují osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby, které zároveň nespádají do předchozích dvou skupin, pokud současně jejich jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby. Jde tedy o osoby stojící mimo strukturu právnické osoby, které vykonávají rozhodující právní, nebo i faktický vliv. Takové osoby musí naplňovat současně dikci § 74 odst. zákona o obchodních korporacích²³², tedy být ovládajícími osobami, zároveň však tento vliv musí vykonávat, tedy naplňovat dikci § 71 odst. 1 zákona o obchodních korporacích, tedy být vlivnými osobami.²³³ Právě průsečík těchto dvou institutů soukromého práva splňuje postavení osob uvedené v § 8 odst. 1 písm. c) ZTOPO, avšak na rozdíl od soukromého práva se zde neuplatní vyvrátitelné domněnky zakládající postavení ovládající osoby, neboť to je v souladu se zásadou materiální pravdy vždy předmětem dokazování.²³⁴

Poslední skupinou tvoří zaměstnanci, resp. osoby v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů. Taková osoba nesmí spadat do žádné z předešlých skupin, neboť jednotlivé skupiny dle § 8 odst. 1 ZTOPO, stejně jako například jednotlivé zásady v rámci místní působnosti, jsou vůči sobě v poměru subsidiarity, resp. speciality. Jedná se tedy o osobu vykonávající pro právnickou osobu závislou práci dle § 2 odst. 1 zákoníku práce²³⁵ v základním pracovněprávním poměru na základě pracovní smlouvy v pracovním poměru, nebo na základě dohod o konání práce mimo pracovní poměr. Osobou v obdobném postavení může být například zaměstnanec agentury práce dle § 307a zákoníku práce, společník pracující pro právnickou osobu na základě společenské smlouvy, ale také i osoby s živnostenským oprávněním pracující pro právnickou osobu v tzv. zastřeném pracovněprávním vztahu. Materiálním kritériem určující postavení těchto osob je tedy výkon závislé práce pro právnickou osobu. Důležitým korektivem je vedle

²³¹ Zpravidla se bude jednat o členy nejvyššího orgánu obchodní korporace, případně dozorčí rady, byla-li zřízena.

²³² Jedná se o osoby, které mohou v obchodní korporaci přímo či nepřímo uplatňovat rozhodující vliv.

²³³ Jedná se o osoby, které pomocí svého vlivu v obchodní korporaci rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace.

²³⁴ *Ibid.*, s. 210.

²³⁵ Jedná se o takovou práci, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně.

jiné konstrukce přičitatelnosti uvedené v § 8 odst. 2 písm. b), kterou rozeberu níže, také podmínka, že protiprávní čin byl spáchán při plnění pracovních úkolů, což limituje odpovědnost právnické osoby za excesy zaměstnanců.²³⁶

- III. Protiprávní čin spáchán v zájmu, resp. v rámci činnosti právnické osoby některou z osob uvedenou v předchozím výkladu však bez dalšího trestní odpovědnost právnické osoby nemusí vyvolat. Takový protiprávní čin je nutné právnické osobě přičíst dle § 8 odst. 2 ZTOPO.²³⁷

U osob v prvních třech skupinách je přičítání přímé, automatické, když jeho spácháním se při splnění ostatních podmínek považuje čin za spáchaný právnickou osobou bez dalšího. V případě zaměstnanců a osob v obdobném postavení je však situace složitější, neboť je nutné naplnit alternativně komisivní, resp. omisivní podmínku, a tedy že trestný čin byl spáchán (i) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo proto, že (ii) orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat.²³⁸

První případ je v zásadě jasný, neboť v případě rozhodnutí, resp. pokynu zaměstnanec či osoby v obdobném postavení nejednají z vlastní iniciativy, když jsou jen jakýmsi vykonavatelem vůle orgánu právnické osoby, resp. výše uvedených osob. V případě schválení se pak jedná o jednání zaměstnance z vlastní iniciativy, které je však orgánem právnické osoby, resp. osobami uvedenými výše aprobováno. Dle mého názoru pak navíc tento případ bude ve většině situací implikovat spáchání činu v rámci plnění pracovních úkolů, ovšem zajisté tomu tak nebude vždy.

²³⁶ *Ibid*, s. 212.

²³⁷ Podle některých autorů je tento koncept ve skutečnosti kombinací přímého zastoupení a přičitatelnosti. ŽĎÁRSKÝ, Z., *K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe.*, s. 2.

²³⁸ K tomu Žďárský uvádí: „Zatímco tedy § 8 odst. 1 TOPO představuje formální podmínku (korektiv) vytýkatelnosti, dikci § 8 odst. 2 TOPO lze chápat jako vyjádření materiální podmínky vytýkatelnosti (vytýkatelnost *stricto sensu*). Přičitatelnost trestného činu právnické osobě v podmínkách § 8 odst. 2 TOPO představuje zvláštní subjektivní odpovědnost právnické osoby navazující na zavinění osoby fyzické, avšak v principu odlišné od klasického pojetí zavinění.“ ŽĎÁRSKÝ, Z., *K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe.*, s. 5.

Druhý případ se týká naopak nekonání orgánu, resp. osob uvedených výše v podobě nepřijetí opatření, a to buď v rozporu s právním předpisem²³⁹, nebo v rozporu se spravedlivými požadavky. Navíc na rozdíl od prvního případu, kde se příčinná souvislost mezi rozhodnutím, schválením, resp. pokynem a spácháním trestného činu předpokládá, v tomto případě je nutné příčinnou souvislost mezi nepřijetím takového opatření a spácháním trestného činu prokázat.

Dále v rámci § 8 odst. 2 ZTOPO uvádí, že taková opatření spočívají zejména v tom, že orgány právnické osoby, resp. osoby v prvních třech skupinách: „(...) neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“ Jedná se tedy nejen o opatření preventivní, nýbrž i reaktivní. Právě ona opatření vyžadovaná zákonem, či prostým rozumným úsudkem, dávají právnickým osobám prostor pro implementaci systémů vnitřní kontroly, který můžeme obecně nazvat jako „*compliance programy*“. Takové programy musí být nejen implementovány, nýbrž i dodržovány, což musí být také kontrolováno a vynucováno, protože jedině tak mohou představovat efektivní zábranu pro páchaní trestných činů.

Závěrem je důležité zmínit, že stejně jako naplnění objektivní stránky jednáním osoby uvedené v § 8 odst. 1, se přičítá právnické osobě i subjektivní stránka, tedy zavinění. Složitější situace však může nastat tehdy, kdy je trestný čin spáchán zaměstnancem, resp. osobou v obdobném postavení, neboť v takovém případě je součástí konstrukce přičitatelnosti i jednání osob uvedených v prvních třech skupinách.²⁴⁰

²³⁹ Typicky se bude jednat o porušení hygienických předpisů, předpisů o bezpečnosti práce, předpisů z oblasti životního prostředí či zákoníku práce.

²⁴⁰ Dle některých autorů jde o tzv. kumulativní zavinění, kdy se právnické osobě bude přičítat nejzávažnější forma zavinění zjištěná u zaměstnance nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c). FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I., *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*, s. 27. Naopak dle jiných „při naplnění znaků přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) u trestně odpovědné právnické osoby je z hlediska naplnění znaků některého trestného činu vyjmenovaného v § 7 rozhodně jednání zaměstnance, neboť od jeho jednání se bude odvozovat spáchání takového trestného činu včetně jeho zavinění. Zavinění orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c), které učinily rozhodnutí, pokyn nebo schválení nebo neprovedly taková opatření, jež měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, má sice pro posouzení každého případu značný význam, ale z hlediska naplnění znaků trestného činu není bezprostředně relevantní, neboť zde se naplnění objektivní stránky trestného činu, ale i zavinění a případných dalších subjektivních znaků odvíjí od zavinění zaměstnance. Uvedená podmínka je důležitá jen z hlediska přičitatelnosti trestného činu, který spáchal zaměstnanec, předmětné právnické osobě. Tedy jinak řečeno, např. i při nedbalostním zavinění orgánů právnické osoby nebo osob

I přes rozdílné názory některých autorů jsem toho názoru, že i v případě trestného činu spáchaného zaměstnanci, resp. osobami v obdobném postavení je nerozhodné zavinění osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a), b), resp. c) vzhledem k předpokladům přičitatelnosti uvedeným v § 8 odst. 2 písm. a), resp. b), neboť jejich jednání není součástí skutkové podstaty trestného činu, a tedy může mít vliv toliko na druh a výměru trestu, či na aplikaci materiálního korektivu subsidiarity trestní represe.

- IV. Poslední podmínkou vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby je pak nenaplnění díkce § 8 odst. 5 ZTOPO. Tento odstavec obsahující možnost „zproštění“, která je však svým obsahem spíše negativní podmínkou přičtení trestní odpovědnosti, neboť stanoví: „*Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.*“

Vedle terminologických nepřesností týkajících se pojmu „zproštění“ rozebraných výše, je však i svým obsahem tento odstavec nejasný a s ohledem na skutečnost, že umožňuje dle jeho jazykového výkladu možnost onoho „zproštění“ i v případech jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) ZTOPO, především pak členům statutárního orgánu, i nelogický.²⁴¹ Možnost „zproštění“ je dále konstruována jako všeobecná, tedy aplikovatelná pro trestné činy spáchané všemi druhy osob uvedenými v § 8 odst. 1 ZTOPO, což ale v případě trestného činu spáchaného zaměstnanci, resp. osobami v obdobném postavení představuje možnost dle mého názoru redundantní, neboť si nelze představit nesplnění podmínky uvedené v § 8 odst. 2 písm. b)²⁴² za současného splnění uvedené

uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) z hlediska uvedených opatření je možno právnické osobě přičíst úmyslný trestný čin na základě úmyslného zavinění zaměstnance.“ DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P., *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 221.

²⁴¹ Jak uvádí komentářová literatura: „jistě není totiž žádoucí, aby byla právnická osoba „zproštěna trestní odpovědnosti“, jestliže by nejprve statutární orgán vytvořil firemní kulturu směřující proti páchání trestné činnosti ve statutech, pracovních a organizačních řádech a dalších vnitřních předpisech právnické osoby, dále v tzv. compliance programech apod., a poté sám spáchal trestný čin v zájmu právnické osoby, a na základě § 8 odst. 5 požadoval „zproštění trestní odpovědnosti právnické osoby proto, že právnická osoba, za kterou v obou případech jednal, vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.“ *Ibid.*, s. 229.

²⁴² K aplikaci § 8 odst. 2 písm. b) je uvedeno: "Z poznatků shromážděných ze soustavy státního zastupitelství vyplývá, že podmínky vyvinění právnické osoby, s odkazem na § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, byly v období 1. 1. 2012 – 17. 8. 2016 aplikovány, resp. zvažovány, přinejmenším celkem v 5 věcech.“ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ,

možnosti dle § 8 odst. 5 ZTOPO. Posledně pak toto ustanovení zakládá výkladové obtíže při poznání jeho obsahu, neboť jeho součástí jsou neurčité pojmy „*veškeré úsilí*“²⁴³ a „*spravedlivě požadovat*“, které poskytují pro oblast trestního práva nevhodnou interpretační volnost. Tak jako ve výše uvedeném případě týkající se přičitatelnosti trestného činu spáchaného zaměstnanci, resp. osobami v obdobném postavení zde nelze než doporučit nastavení vhodného systému řízení rizik prostřednictvím tzv. *compliance programů*.²⁴⁴

K tomuto závěrem dodávám, že prokázání splnění podmínek tohoto institutu, je pro právnickou osobu fakultativním nástrojem procesní obrany, ke kterému v rámci trestního řízení není povinna. Naopak orgány činné v trestním řízení v souladu se zásadou materiální pravdy²⁴⁵ jsou povinny z úřední povinnosti objasnit, zda neexistuje tento „*liberační*“ důvod, neboť v opačném případě v souladu se zásadou *in dubio pro reo*²⁴⁶, by takový trestný čin nemohl být právnické osobě přičten.²⁴⁷

Trestní odpovědnost vzniklá na základě konstruktů rozebraného výše je, jak již bylo mnohokrát řečeno, v poměru k trestní odpovědnosti osoby fyzické souběžná a nezávislá. Nezávislá je absolutně, což je patrné zejména z § 8 odst. 4 písm. d) ZTOPO, který stanoví, že: „*Ustanovení odstavců 1 a 2 se užijí i tehdy, jestliže jednáající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.*“, dále z § 8 odst. 3 ZTOPO, který stanoví: „*Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.*“, případně z první věty odst. 3 § 9 ZTOPO, který stanoví: „*Trestní odpovědnosti právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědnosti těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby*“. Právnická osoba tedy

Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce, s. 10.

²⁴³ Je otázkou, zda-i bude tento požadavek vůbec někdy naplněn, neboť se jedná o vůbec nejvyšší možné úsilí, které lze na právnické osobě požadovat. GVOZDEK, F., *Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*, s. 42-45.

²⁴⁴ Na efektivnost těchto programů mají pak vliv zejména tyto faktory: angažovanost vedení právnické osoby, resp. jejích orgánů, vyhodnocování rizik, volba nástrojů interní kontroly, dohledu a organizace, komunikace a školení a kontrola. *Ibid.*, s. 234-236.

²⁴⁵ Důkazním břemen jsou v trestním řízení obtěžkány orgány činné v trestním řízení, což vyplývá i z § 2 odst. 5 trestního řádu. KOTLÁN, P., *Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob*, s. 89.

²⁴⁶ Obdoba této zásady v podobě presumpce nevinny je vyjádřena v čl. 40 odst. 2 Ústavy a také v § 2 odst. 2 trestního řádu.

²⁴⁷ DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P., *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 230.

může být odpovědná nejen za spáchaný jinak trestný čin, za nějž fyzické osobě z důvodu absence některého z obecných znaků²⁴⁸ trestní odpovědnost nevznikne, případně taková trestní odpovědnost fyzické osobě zanikne²⁴⁹, ale i v případech, kdy taková fyzická osoba nebude ani odhalena, což v procesněprávní rovině způsobuje potíže v právní kvalifikaci trestného činu a v prokázání požadované formy zavinění.

Za zmínku rovněž stojí § 8 odst. 4 ZTOPO, kterým jsou vlastnosti konstruktů § 8 ZTOPO vyčerpány, když pojednává o specifických situacích, které však nebrání použití § 8 odst. 1, resp. 2 ZTOPO, tedy nebrání vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Těmito situace mi jsou případy, kdy: (i) k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby, (ii) právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby, (iii) právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný.

Jednání před vznikem právnické osoby pro účely trestní odpovědnosti má svůj protipól v oblasti soukromého práva v § 127 občanského zákoníku, který stanoví podmínky pro soukromoprávní jednání za právnickou osobu před jejím vznikem. Tato trestněprávní obdoba také reflektuje fakt, že v českém právu je vznik právnických osob zpravidla dvoufázový, přičemž nejdříve se právnická osoba zřídí, většinou zakladatelským právním jednáním a následně až na výjimky zápisem do veřejného rejstříku vznikne. Rozdílem je však jednak povaha tohoto jednání, když v rámci intencí trestního práva se nemusí jednat o jednání právní, nýbrž o jednání jako o součást objektivní stránky trestného činu, které spočívá zejména v protiprávním jednání faktické povahy. Další a zásadní odlišností je absence podmínky dodatečné aprobace tohoto jednání, když právnická osoba bude trestně odpovědná již od svého vzniku bez dalšího.²⁵⁰

Rozhodnutí o neplatnosti právnické osoby je upraveno v 129 § občanského zákoníku²⁵¹, resp. v § 92 zákoně o obchodních korporacích speciálně pro obchodní

²⁴⁸ Těmito znaky se rozumí stanovený věk dle § 25 trestního zákoníku, přičetnost dle § 26 trestního zákoníku či rozumová a mravní vyspělost dle § 5 odst. 1 zákona o odpovědnosti mládeže.

²⁴⁹ Například účinnou lítostí dle § 33 trestního zákoníku, resp. promlčením dle § 34 a násl. trestního zákoníku.

²⁵⁰ *Ibid.*, s. 224.

²⁵¹ Důvody, pro které soud prohlásí neplatnost vzniku právnické osoby i bez návrhu jsou: (i) zakladatelské právní jednání chybí, (ii) zakladatelské právní jednání nemá náležitost nezbytnou pro právní existenci právnické osoby, (iii) právní jednání zakladatelů odporuje § 145, tedy právnická osoba je založena za zakázaným účelem, nebo (iv) právnickou osobu založilo méně osob, než je k tomu podle zákona třeba.

korporace.²⁵² Můžeme tedy uzavřít, že toto pravidlo ZTOPO rozšiřuje obecnou soukromoprávní zásadu uvedenou v § 131 občanského zákoníku, která stanoví, že: „*Prohlášení právnické osoby za neplatnou nemá vliv na práva a povinnosti, jichž nabyla.*“

Poslední situací, která nebrání vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby je neplatnost či neúčinnost právního jednání zakládajícího zástupčí oprávnění jednatelství fyzické osoby ve výčtu § 8 odst. 1 ZTOPO. Jedná se o případy nezmocněného jednání, ovšem vyjímaje případy, kdy dané zmocnění zcela chybí. Pod tuto neplatnost či neúčinnost můžeme podřadit i excesy zástupce právnické osoby, které jsou na rozdíl od soukromoprávní úpravy uvedené obecně v § 440 odst. 1 občanského zákoníku, v rámci trestního práva řešeny jednotně ve prospěch spáchání trestného činu právnickou osobou. Je tedy myslitelné, že dané právní jednání nezaloží soukromoprávní práva a povinnosti dané právnické osobě, ovšem založí při splnění dalších podmínek ZTOPO její trestní odpovědnost. Závěrem k tomuto ještě dodávám, že výše uvedené se uplatní i v případech vedlejších ujednání, kdy například daná dohoda o zmocnění bude obsahovat suspenzivní podmínku, k jejímuž naplnění nedojde, neboť taková situace je subsumpcí právě pojmu neúčinnost.²⁵³

Závěrem této subkapitoly se sluší také stručně zmínit případy zániku trestní odpovědnosti právnické osoby upravené ZTOPO, kterými jsou, stejně jako v trestním zákoníku, (i) účinná lítost a (ii) promlčení trestní odpovědnosti.

Účinná lítost je upravena v § 11 ZTOPO, která na rozdíl od její úpravy v § 33 trestního zákoníku užívá negativní výčet trestných činů, pro které trestní odpovědnost nezaniká.²⁵⁴ Negativní výčet uvedený ZTOPO pak i s přihlédnutím k rozsahu kriminalizace uvedeném v § 7 ZTOPO poskytuje širší možnosti uplatnění tohoto institutu. Podmínkami pro zánik trestní odpovědnosti jsou pak: (i) dobrovolné upuštění od dalšího protiprávního jednání, za současně alternativního splnění

²⁵² Důvody, pro které soud prohlásí neplatnost vzniku právnické osoby i bez návrhu jsou: (i) společenská smlouva nebyla pořízena v předepsané formě, (ii) nebyla dodržena ustanovení o výši nejnižšího splacení základního kapitálu, nebo (iii) zjistí nezpůsobilost k právním jednáním všech zakládajících společníků.

²⁵³ *Ibid.*, s. 205.

²⁵⁴ Jedná se o tyto trestné činy dle trestního zákoníku: pletichy v insolvenčním řízení (§ 226), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 odst. 1 písm. e)), zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 odst. 3 nebo 4), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 odst. 1 písm. b) nebo c)), pletichy při veřejné dražbě (§ 258 odst. 1 písm. b) nebo c)), přijetí úplatku (§ 331), podplacení (§ 332) a nepřímé úplatkářství (§ 333).

(iia) odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, (iib) zamezení škodlivému následku, (iic) napravení škodlivého následku, anebo (iid) učinění státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. Na rozdíl od analogické úpravy v trestním zákoníku pak vidíme možnost odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, což vyjadřuje možnost odstranění vzniku poruchy u poruchových trestných činů a předchází zamezení, resp. napravení škodlivého následku.²⁵⁵

Úprava promlčení trestní odpovědnosti je pak upravena v § 12 ZTOPO, který odkazuje na § 34 trestního zákoníku upravující promlčecí dobu, její běh, stavění a přerušování, a dále v § 13 ZTOPO, který obsahuje trestné činy vyloučené z promlčení, jejichž konstrukce je opět obdobná, jako je tomu v § 34 trestního zákoníku.²⁵⁶

4.5 Institut právního nástupnictví

Tento institut zakotvený v § 10 ZTOPO reflektuje povahu právnických osob, jakožto nehmotných subjektů práva, když zatímco pro fyzické osoby platí, že nejpozději jejich smrtí zaniká jejich trestní odpovědnost, resp. výkon trestu²⁵⁷, pro právnické osoby stanoví v odst. 1 všeobecnou zásadu, že: „*Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce.*“

Tato trestní odpovědnost přechází *ex lege*, což znamená, že není třeba žádné jiné právní skutečnosti k přechodu trestní odpovědnosti, než jen její existence a právní nástupnictví. Smysl této úpravy je zřejmý, když na rozdíl od osob fyzických, které jsou po celou dobu svojí existence stále, mohou právnické osoby procházet transformacemi, které by v případě absence tohoto institutu umožňovaly trestně odpovědným právnickým osobám vyhnout se důsledkům s trestní odpovědností spojených. Dle § 10 odst. 4 pak v případě zrušení právnické osoby přechází *ex lege* i samotný výkon trestu na právní nástupce právnické osoby, neboť je stanoveno: „*Obdobně podle odstavců 1 až 3 bude soud postupovat v případě, že dojde ke zrušení právnické osoby po pravomocném*

²⁵⁵ *Ibid*, s. 307.

²⁵⁶ Rozdílem je absence trestného činu vlastizrady dle § 309 trestního zákoníku, který právnické osoby s ohledem na § 7 ZTOPO nemohou spáchat a dále trestných činů uvedených v § 35 písm. c) trestního zákoníku obsahující tzv. komunistické zločiny, které i s ohledem na časovou působnost ZTOPO nemohly být právnickou osobou spáchány.

²⁵⁷ JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 241.

skončení trestního stíhání“. Pro úplnost uvádím, že tato hmotněprávní pojistka zajišťující efektivní možnost trestněprávní reakce na trestné činy páchané právními osobami má svůj doplněk i v procesní rovině²⁵⁸, která ovšem není předmětem této práce.

Z výše uvedeného je patrné, že ZTOPO vychází ze široké koncepce právního nástupnictví, když nezavádí žádná omezení v přechodu trestní odpovědnosti, v důsledku čehož, jak uvádí Jelínek²⁵⁹, vzniká řada nezodpovězených otázek, které je nezbytné pro poznání a správnou aplikaci tohoto institutu zodpovědět. Jedná se zejména o tyto hmotněprávní nejasnosti: (I) zda se právní nástupnictví vztahuje jen na případy univerzální právní sukcese, či i na případy singulární právní sukcese, (II) zda musí dojít k zániku právní osoby, jejíž trestní odpovědnost přechází, (III) zda je tento přechod absolutně objektivní, či zda je nutná alespoň nevědomá nedbalost právního nástupce ohledně trestní odpovědnosti právního předchůdce, či (IV) zda je možný přechod trestní odpovědnosti i na fyzickou osobu, případně, zda může být jakýmsi mezičlánkem, přes něhož přejde tato odpovědnost na jejího právního nástupce – právní osobu.

- I. Při pohledu na § 10 odst. 1 bychom mohli z jazykového výkladu dovodit, že se tento přechod týká *ex lege* veškerých právních nástupců. Za právní nástupnictví se považují jak případy univerzální právní sukcese, v rámci nichž vstupuje právní nástupce na základě jedné právní skutečnosti do všech práv a povinností právního předchůdce, tak také případy singulární sukcese, ve kterých dochází k převodu jen některých práv a povinností. Při takovém výkladu bychom pak dovodili, že veškeré ekonomické interakce trestně odpovědné právní osoby jejichž předmětem je převod práv či povinností na jinou právní osobu by podléhaly aplikaci tohoto institutu, což by znamenalo neúčelnou kriminalizaci a ve svém důsledku ekonomické překážky pro dosahování účelu k jehož realizaci jsou právní osoby založeny, což jistě není účelem této úpravy.

Dle mého názoru tak v souladu s interpretačními metodami vytvořenými teorií práva musíme tento jazykový výklad vnímat jen jako prvotní přiblížení obsahu právní normy, kterou v tomto případě značně koriguje výklad logický a teologický. Také výklad historický nám může poskytnout určité vodítko, neboť

²⁵⁸ Tuto úpravu obsahuje § 32 ZTOPO, jehož účelem je zabránit účelnému zrušení, zániku a přeměně právní osoby po dobu vedení trestního řízení. V těchto případech má právní osoba oznamovací povinnost, přičemž zrušení, zánik, resp. přeměna podléhají povolení soudu, resp. předsedy senátu.

²⁵⁹ *Ibid.*

jak uvádí Šámal²⁶⁰, inspirací pro tvorbu tohoto institutu byla zákonodárcům rakouská právní úprava, ve které se přechod trestní odpovědnosti limituje jen na případy univerzálního právního nástupnictví, resp. singulární sukcese za předpokladu, že se právní nástupce stává podstatným vlastníkem podniku, resp. na něj přešla podstatná část činnosti právního nástupce. Převod hromadných věcí a s ním spojený přechod trestní odpovědnosti je však v českém právním prostředí hojně diskutován. Optikou občanského zákoníku by pak takový převod a s ním spojený přechod trestní odpovědnosti mohly představovat dispozice s obchodním závodem, zejména pak jeho prodej dle § 2175 a násl. občanského zákoníku, nebo například institut převzetí majetku dle § 1983 občanského zákoníku.²⁶¹

Trestní odpovědnost tedy přechází na základě univerzální sukcese, a to na všechny právní nástupce, kterých tedy může být více než jeden, což vyplývá i z dikce odst. 2 § 10 ZTOPO, který stanoví, že pokud trestní odpovědnost přešla na více právních nástupců: „(...) přihlédne soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin.“ Tyto okolnosti tedy nemají vliv na vznik trestní odpovědnosti, ale na sankcionování právnické osoby. Jedná se tedy o doplnění kritérií při ukládání trestních sankcí obecně obsažených v § 14 ZTOPO, resp. subsidiárně obsažených v trestním zákoníku. V této souvislosti dodávám, že onou výměrou se pak myslí veškeré modality, které ZTOPO, resp. trestní zákoník v souvislosti s uložením daného druhu trestní sankce nabízí, spadá sem tedy i možnost užití obecných právních institutů, jakými je například upuštění od potrestání dle § 46 trestního zákoníku či uplatnění zásady subsidiarity trestní represe obsažené v § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Činností, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin, může být pak nejen činnost spočívající v pokračování v trestném činu dle § 116 trestního zákoníku, nýbrž i jakákoliv jiná, sama o sobě nezávadná činnost, která ovšem vedla ke spáchání trestného činu či jeho spáchání umožnila.

²⁶⁰ *Ibid*, s. 245.

²⁶¹ DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 285.

Co se týče právního nástupce bezprostředního právního nástupce, případně nástupců v dalších řadách, je situace složitější, neboť jak píše Jelínek²⁶²: „(...) *případná nastupující odpovědnost v dalších a dalších řadách by měla být posuzována z hlediska závažnosti uplatnění příčinného vztahu dle zásady gradace příčinné souvislosti z hlediska existence či neexistence „zavinění“ právního nástupce a z hlediska subsidiarity trestní represe.*“

- II. Z výše uvedeného výkladu vyplývá, že tento institut má zajistit efektivní trestněprávní regulaci právnických osob, které by se prostřednictvím svých transformací mohly jednoduše trestní odpovědnosti vyhnout. Je tedy zřejmé, že ZTOPO nepostihuje pouze případy, kdy by docházelo k účelovému zrušení, likvidaci a následnému zániku právnické osoby, nýbrž i případy přeměny právnických osob.

Přeměny právnických osob jsou upraveny obecně²⁶³ v občanském zákoníku v § 174 a násl., který stanoví, že: „*Přeměnou právnické osoby je fúze, rozdělení a změna právní formy*“, přičemž dále stanoví modalities fúze, kterými jsou *sloučení* a *splynutí*, resp. rozdělení, kterými jsou *rozštěpení* a *odštěpení*. Zatímco změna právní formy nezpůsobuje právní nástupnictví, neboť je zachována právní totožnost subjektu, v ostatních výše uvedených případech se o právní nástupnictví jedná, přičemž v některých případech těchto přeměn dosavadní právnická osoba, resp. více právnických osob zanikají.²⁶⁴ Tento poznatek však nutně implikuje otázku, zda k přechodu trestní odpovědnosti dochází jen tehdy, kdy právnická osoba zaniká, nebo i v případech, kdy její existence stále trvá.

Domnívám se, že první výklad je v rozporu s výše uvedeným účelem tohoto institutu, neboť pokud by přechod trestní odpovědnosti byl podmíněn zánikem právnické osoby, bylo by snadné vyhnout se důsledkům trestní odpovědnosti právnické osoby tím, že by se na základě přeměny stala pouze prázdnou schránkou bez materiálního obsahu, přičemž její materiální těžiště by bylo přesunuto do trestně neodpovědných právních nástupců. Ze stejného důvodu neobstojí také

²⁶² JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 245.

²⁶³ Podrobná úprava je pak obsažena v zákoně č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, který v § 1 odst. 2 uvádí: „*Přeměnou se pro účely tohoto zákona rozumí fúze společnosti nebo družstva, rozdělení společnosti nebo družstva, převod jmění na společníka, změna právní formy a přeshraniční přemístění sídla.*“

²⁶⁴ Děje se tomu tak v případě sloučení, splynutí a rozštěpení.

výklad, kdy by při paralelní existenci právnické osoby a právního nástupce byl trestně odpovědný toliko právní nástupce při současné neodpovědnosti původně odpovědné právnické osoby. Uvedené lze tedy uzavřít i s ohledem na § 10 odst. 2, který explicitně počítá se situací více trestně odpovědných právnických osob tím, že rozhodnou právní skutečnosti pro přechod trestní odpovědnosti je právní nástupnictví, nikoliv již skutečnost, zda původní právnická osoba zaniká, a dále že přechodem trestní odpovědnosti není dotčena trestní odpovědnost existující původní právnické osoby.

- III. Dosud poznané vlastnosti přechodu trestní odpovědnosti tedy můžeme shrnout tak, že k přechodu trestní odpovědnosti dochází v případech univerzální sukcese: (i) ex lege, tedy bez nutnosti přistoupení jakékoliv další právní skutečnosti, (ii) vždy na všechny právní nástupce trestně odpovědné právnické osoby, (iii) kdykoliv od okamžiku vzniku trestní odpovědnosti až do pravomocného rozhodnutí o vině a trestu, a to (iv) ke dni účinnosti zániku, resp. přeměny právnické osoby, tedy zpravidla ke dni zápisu této skutečnosti do veřejného rejstříku. Z poznaného pak vyplývá další, zásadní vlastnost přechodu trestní odpovědnosti, a sice, že se tak děje (v) objektivně, bez požadavku zavinění právního nástupce, byť i ve formě nevědomé nedbalosti. Tento institut tedy představuje výjimku z jinak dogmaticky pojímané trestní odpovědnosti za zavinění.²⁶⁵
- IV. Poslední položená otázka se vztahuje k situaci, kdy právním nástupcem právnické osoby je osoba fyzická. Z hlediska jejího vzniku trestní odpovědnosti za trestný čin spáchaný právnickou osobou je situace zřejmá, neboť již z § 1 odst. 1 ZTOPO věnující se věcné působnosti zákona plyne, že tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tedy otázka trestní odpovědnosti fyzických osob je výlučně řešena trestním zákoníkem, resp. zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, které takový institut neobsahují. Jak však dodává Jelínek²⁶⁶, i v případě, kdy je právním nástupcem fyzická osoba bez dalšího trestní odpovědnost nezaniká, neboť pokud jmění nabyté od trestně odpovědné právnické osoby přejde prostřednictvím osoby fyzické dále na právnickou osobu, přejde na ni společně s tímto jměním i trestní odpovědnost původní právnické osoby. Fyzická osoba tak

²⁶⁵ *Ibid*, s. 253.

²⁶⁶ *Ibid*, s. 255.

může být jakýmsi mezičlánkem, kterému však trestní odpovědnost tímto způsobem za žádných okolností vzniknout nemůže.

Závěrem této subkapitoly se vrátím k otázce přechodu výkonu trestní sankce upraveného v § 8 odst. 5 ZTOPO, neboť vykazuje od přechodu trestní odpovědnosti uvedeného v předchozích odstavcích určité odlišnosti. Předně tedy jde o institut, který se uplatní po pravomocném skončení trestního stíhání, především tedy v rámci vykonávacího řízení. Na rozdíl však od přechodu trestní odpovědnosti dochází k přechodu tohoto výkonu trestu jen při zrušení právnické osoby s právním nástupcem, přičemž ač dochází k přechodu rovněž ex lege, příslušný soud vůči každému právnímu nástupci tuto skutečnost musí svým rozhodnutím deklarovat. Připomínám však, že i ve vykonávacím řízení platí zákaz zrušení, zániku a přeměn právnických osob bez souhlasu soudece, resp. předsedy soudu dle § 32 ZTOPO, což redukuje aplikaci tohoto ustanovení na výjimečné případy.²⁶⁷

4.6 Sankcionování právnických osob

Poslední hmotněprávní množinou rozebíranou v této části práci je otázka sankcionování právnických osob, která je dle věcné působnosti ZTOPO vyjádřené v § 1 odst. 1 jednou ze základní tří množin věcné úpravy tohoto zákona. V rámci ZTOPO jsou tato ustanovení obsažena v části III, která je tvořena pěti hlavami²⁶⁸ nacházejícími se v ustanoveních § 14-27 a výkon trestů specifických pro právnické osoby je pak uveden v části IV, rámci ustanoveních § 38–41.

Cílem této části je rozebrání obecných zásad sankcionování, včetně podmínek pro ukládání jednotlivých druhů trestních sankcí s důrazem na tresty specifické pro potřeby sankcionování právnických osob, jakož i popis některých praktických problémů, které se s touto oblastí pojí.

4.6.1 Zásady ukládání trestních sankcí

Speciální ustanovení týkající se ukládání trestních sankcí se v rámci ZTOPO limituje pouze na § 14²⁶⁹, který se skládá ze tří odstavců a v souladu se svým názvem,

²⁶⁷ DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 285.

²⁶⁸ Obecná ustanovení, Ukládání jednotlivých druhů trestů, Zánik výkonu trestu, Ochranná opatření a Zánik účinků odsouzení.

²⁶⁹ V případě trestní odpovědnosti právního nástupce se pak užije taktéž speciální ustanovení § 10 odst. 2 a 3 ZTOPO.

kterým je: „*Přiměřenost trestu a ochranného opatření*“ ukládá soudu kritéria, ke kterým je při ukládání těchto sankcí povinen přihlédnout. Právě zásada přiměřenosti trestních sankcí uvedená v § 38 trestního zákoníku tvoří vedle zásady zákonnosti uvedené v § 37 odst. 1 trestního zákoníku a zásady individualizace trestu, jejímž je tato zásada projevem, základní rámec pro trestněprávní sankcionování. Samozřejmým je pak uplatnění LZPS, která v čl. 38–40 vyjadřuje především procesněprávní zásady uplatňující se v rámci trestního řízení.

V rámci ustanovení § 14 odst. 1 ZTOPO, který je obdobou § 39 odst. 1 trestního zákoníku, je stanoveno, že: „*Při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k povaze a závažnosti trestného činu²⁷⁰, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů; přitom přihlédne též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Dále soud přihlédne k působení právnické osoby po činu, zejména k její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby.*“ Výše uvedená kritéria však nevyčerpávají limity při stanovování druhu trestu a jeho výměry, neboť na základě principu subsidiarity vyjádřeného v § 1 odst. 2 ZTOPO se užijí i ostatní ustanovení trestního zákoníku, jejichž předmětem je sankcionování, pokud nejsou z povahy věci vyloučena, o čemž bylo pojednáno v první kapitole této části.²⁷¹

Při pohledu na speciální ustanovení § 14, se tedy na rozdíl od trestního zákoníku nepřihlíží k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům osoby, nýbrž jen k poměrům právnické osoby, resp. k dále uvedeným majetkovým poměrům, což je dáno povahou právnických osob, jejichž poměry relevantní pro sankcionování jsou redukovány pouze na tuto oblast. Dále je modifikována povinnost přihlédnout k dosavadnímu způsobu života, když v ZTOPO je tato povinnost nahrazena přihlédnutím k dosavadní

²⁷⁰ Ta je vyjádřena na základě subsidiarity trestního zákoníku v jeho § 39 odst. 2 takto: „*Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.*“

²⁷¹ Jedná se příkladně o další kritéria při stanovování druhu a výměry trestu, jako např. přihlédnutí k některým polehčujícím a přitěžujícím okolnostem, k době, která uplynula od spáchání trestného činu, či k délce trestního řízení, dále se také uplatní zásada zákazu dvojího přičítání, pravidla týkající se zavinění okolností uvedených v kvalifikovaných skutkových podstatách, zvláštní kritéria pro stanovení druhu a výměry trestu při spolupachatelství, účastenství či nedokonaných stádiích trestného činu, preference majetkového trestu za majetkové trestné činy, pravidla ukládání souhrnného, úhrnného a společného trestu, či upuštění od potrestání.

činnosti právnické osoby. Absentuje zde také povinnost přihlídnout k možnostem nápravy právnické osoby, což vyjadřuje rozdíl v pojetí funkce trestu, když se neklade důraz na jeho rehabilitační složku, jak bude poukázáno níže. Dále je v ZTOPO vyloučeno při stanovování druhu trestu a výměry přihlídnutí k institutu spolupracujícího obviněného. Naopak ZTOPO zavádí nové kritérium, kterým je „*vykonávání činnosti ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost*“.²⁷² Zákonodárce tedy nevyjímá tyto osoby z trestní odpovědnosti, ale považuje při jejich trestání žádoucí brát ohled na tuto činnost, s čímž částečně souvisí i další povinnost soudu při ukládání trestu *zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, peněžitého trestu a trestu zákazu činnosti*, kdy v případě některých subjektů může takový trest uložit až po vyjádření České národní banky, resp. Ministerstva průmyslu a obchodu k možnostem a důsledkům jeho uložení.

V § 14 odst. 2 ZTOPO je pak vyjádřen základní rámec pro ukládání ochranných opatření, když je stanoveno: „*Ochranné opatření nelze právnické osobě uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu, jakož i jejím poměrům.*“ Při pohledu na § 96 trestního zákoníku upravující tutéž oblast pro potřeby sankcionování fyzických osob, opět vidíme určité modifikace, když ZTOPO vynechává v rámci zásady přiměřenosti kritérium „*(...) nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osoby pachatele (...)*“, což je opět důsledkem rozdílné povahy adresátů těchto ochranných opatření.

V § 14 odst. 3 ZTOPO je pak vyjádřen doplněk těchto kritérií pro oba druhy výše zmíněných trestních sankcí, když je stanoveno: „*Při ukládání trestních sankcí soud přihlédne i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby, zejména přihlédne k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby.*“ Toto kritérium je v rámci sankcionování právnických osob explicitně zdůrazněno, neboť se trestní sankce bude zpravidla týkat většího počtu osob, než je tomu při uložení trestní sankce osobám

²⁷² K tomuto Jelínek uvádí, že takováto formulace vzbuzuje důvodné pochybnosti o dodržení principu rovnosti před zákonem, přičemž považuje tuto formulaci za natolik neurčitou, že odporuje zásadě *nullum crimen sine lege certa*. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 296.

fyzickým. Trestní zákoník v § 38 odst. 3 také obsahuje tuto zásadu, avšak zdůrazňuje pouze právem chráněné zájmy osob poškozených trestným činem.

Za obecný nedostatek výše rozebraných zásad sankcionování považují mlčení zákonodárce k samotnému účelu zákona, resp. k účelu sankcionování právnických osob, neboť takové vymezení by mohlo a mělo hrát roli jakéhosi interpretačního a aplikačního korektivu, který by systém sankcí vnitřně propojoval. Ač je pravdou, že ani trestní zákoník takové ustanovení neobsahuje, v případě trestní odpovědnosti právnických osob, tedy zcela nové větve trestní odpovědnosti představující relativně nový fenomén, je však z mého pohledu tato absence problematičtější. Při zkoumání účelu sankcionování v rámci ZTOPO můžeme bezesporu vycházet z teze Jelínka²⁷³, který k tomuto uvádí, že zásadní je důraz na ochranu společenských zájmů, tedy funkce ochranná, působící především prostřednictvím funkce generálně preventivní, přičemž je výrazně potlačena funkce resocializační. Dále uvádí, že tento modifikovaný účel sankcionování právnických by měl zahrnovat také prvky represe. Za posun v oblasti účelu sankcionování od dominantní ochranného účelu k účelu preventivnímu pak vnímá přímou novelizaci ZTOPO, neboť do jeho systematiky včlenila možnost „zproštění“ trestní odpovědnosti právnické osoby, s čímž nelze než souhlasit.

4.6.2 K trestním sankcím obecně

Tak jako trestní zákoník, je i ZTOPO založen na bipartici trestních sankcí, když již v § 1 odst. 1 hovoří o trestech a ochranných opatřeních. Jednotlivé druhy těchto trestních sankcí jsou pak taxativně uvedeny v § 15 odst. 1 ZTOPO, který uvádí, že: „*Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit pouze tyto tresty (i) zrušení právnické osoby, (ii) propadnutí majetku, (iii) peněžitý trest, (iv) propadnutí věci, (v) zákaz činnosti, (vi) zákaz držení a chovu zvířat, (vii) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, (viii) zákaz přijímání dotací a subvencí a (ix) uveřejnění rozsudku.*“, resp. v § 15 odst. 2, který stanoví, že: „*Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit jako ochranné opatření (i) zabránění věci nebo (ii) zabránění části majetku.*“

Tato ustanovení jsou projevem zásady *nulla poena sine lege*, která je obsažena i v čl. 39 LZPS, který stanoví: „*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.*“

²⁷³ JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 284-286.

Při pohledu na jednotlivé druhy trestů pak vidíme, že ZTOPO umožňuje uložení devíti trestů, z nichž pět je obsaženo také v trestním zákoníku, zatímco čtyři z nich jsou zcela nově vytvořeny pro potřeby sankcionování právnických osob. Ochranná opatření pak obsahuje pouze dvě, přičemž tato ochranná opatření jsou obsažena i v rámci trestního zákoníku, na který je v § 26, resp. § 26a odkazováno při podmínkách jejich ukládání.

Z uvedených trestních sankcí vyplývá, že jejich převažující postih se týká majetkové sféry právnické osoby. Tento postih může být primární, jako je tomu v případě trestu propadnutí věci, propadnutí majetku, peněžitého trestu či zákazu přijímání dotací a subvencí, ale také sekundární, který primárně postihuje určitou aktivitu, avšak sekundárně zasahuje i do majetkové sféry právnické osoby, jako v případě trestu zákazu činnosti a trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Nejprísnějším postih jistě představuje trest zrušení právnické osoby, který je pro právnickou osobu likvidační a sleduje vyloučení právnické osoby z jakýchkoliv aktivit. Trest uveřejnění rozsudku má spíše dehonestující charakter spočívající v uvědomění, resp. varování široké veřejnosti.

Mechanismus ukládání jednotlivých trestních sankcí je vyjádřen v § 15 odst. 3 ZTOPO, který stanoví: *„Právnické osobě lze uložit tresty a ochranná opatření uvedená v odstavcích 1 a 2 samostatně nebo vedle sebe. Nelze však uložit peněžitý trest nebo zabránění části majetku vedle propadnutí téže části majetku a trest propadnutí věci vedle zabránění téže věci.“* Z povahy věci pak bude inkompatibilní také trest zrušení právnické osoby s tresty, které právnické osobě zakazují určitou činnost, a dále také trest propadnutí majetku a propadnutí věci spadající do tohoto majetku.

Vidíme, že na rozdíl od systému uvedeného v § 53 trestního zákoníku použitelného pro sankcionování osob fyzických je znatelně stručněji a jednodušeji upraven, a tedy poskytuje soudu při ukládání kombinací těchto trestů značnou volnost. I zde se však uplatní § 38 odst. 2 trestního zákoníku, který stanoví: *„Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.“*

4.6.3 K ukládání jednotlivých druhů specifických trestů

Nyní se zaměřím na konkrétní podmínky ukládání specifických druhů trestů, které ZTOPO zavádí, jedná se tedy o tyto tresty: (i) zrušení právnické osoby, (ii) zákaz plnění

veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, (iii) zákaz přijímání dotací a subvencí a (iv) uveřejnění rozsudku.

I. Zrušení právnické osoby představuje vůbec nejpřísnější postih právnické osoby, jehož účelem je její eliminace z ekonomického i právního života. Tento trest je systematicky zařazen hned do § 16 ZTOPO, přičemž v odst. 1 jsou vymezeny kumulativní podmínky pro uložení tohoto trestu, kterými jsou: (i) sídlo právnické osoby v České republice, (ii) spočívání její činnosti zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů a (iii) uložení tohoto trestu nevylučuje povaha právnické osoby. Za splnění těchto podmínek lze tedy právnické osobě tento trest uložit za jakýkoliv trestný čin s ohledem na jejich výčet uvedený v § 7 ZTOPO.

Podmínka sídla právnické osoby v České republice reflektuje suverenitu jednotlivých států, neboť status právnické osoby se řídí právem státu, dle něhož vznikla.²⁷⁴ S ohledem na důsledky tohoto trestu je pak požadováno, aby její činnost spočívala alespoň převážně v páchání trestného činu, resp. více trestných činů. Na rozdíl však od faktického sídla dle § 137 odst. 2 občanského zákoníku, kterého se právnická osoba pro účely vyhnutí se uložení tohoto trestu dovolat nemůže, je naopak klíčová faktická činnost právnické osoby, neboť s ohledem na § 145 odst. 1 ve spojitosti s 129 občanského zákoníku takový účel spočívající v páchání trestné činnosti ani deklarovat nemůže. Poslední podmínkou je pak skutečnost, že uložení tohoto trestu nevylučuje povaha právnické osoby, což se bude jistě týkat některých veřejných právnických osob zřízených zákonem. Se třetí podmínkou obsahově souvisí i povinnost soudu přihlédnout před uložením tohoto trestu k vyjádření České národní banky, resp. Ministerstva průmyslu a obchodu v případech některých finančních, resp. burzovních institucí, která má za cíl posoudit negativní vliv na širokou množinu subjektů, především věřitelů dané osoby.

V § 38 je pak upraven výkon tohoto trestu, když je stanoveno, že po právní mocí rozsudku nařídí předseda senátu jeho výkon a jmenuje likvidátora, přičemž ke dni právní moci vstupuje právnická osoba ex lege do likvidace. Institut likvidace je pak upraven v § 187 a násl. občanského zákoníku, přičemž v § 16 odst. 5 ZTOPO

²⁷⁴ Viz § 30 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

je stanoveno, že: „Z majetku právnické osoby, které byl uložen trest zrušení právnické osoby, mohou být uspokojeny pohledávky věřitelů, pokud nejde o majetek, u něhož je to vzhledem k jeho povaze nebo charakteru nebo k povaze spáchaného trestného činu vyloučeno.“ Tento majetek by pak dle mého názoru měl být předmětem trestu propadnutí věci, resp. ochranného opatření zabrání věci.

- II. Další trest specifický pro trestněprávní režim právnických osob je zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži upravený v § 21 ZTOPO. Jedná se z povahy věci o specifický typ zakazu činnosti, jehož sekundárním cílem je postih majetkové sféry právnické osoby. Pro uložení tohoto druhu trestu je nutné naplnit pouze jednu podmínku uvedenou v odst. 1, kterou je situace, kdy se právnická osoba „(...) dopustila trestného činu v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži.“ Ona souvislost je pak, tak jako ostatní úvahy týkající se sankcionování, předmětem volného hodnocení důkazů, avšak jistě bude naplněna především při spáchání těch trestných činů, jejichž objektivní stránka takové jednání explicitně obsahuje.²⁷⁵

Obsah tohoto trestu pak dle § 21 odst. 3 spočívá v tom, že se: „(...) právnické osobě po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje v soudem stanoveném rozsahu uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek, účastnit se zadávacího řízení nebo veřejné soutěže podle jiných právních předpisů.“ Takovými veřejnými zakázkami tedy nemusí být nutně ty, které jsou zadány dle zákona o zadávání veřejných zakázek, a veřejnou soutěží se pak také myslí nejen veřejná soutěž o nejlepší nabídku dle § 1772 občanského zákoníku, ale také například soutěž o návrh dle § 143 zákona o zadávání veřejných zakázek.

Výrok rozsudku pak obsahuje jak rozsah věcný, například odvislý od výše plnění, případně jeho druhu, tak také časový, kdy je možno tento zákaz uložit na 1 rok až 20 let. Výkon tohoto trestu je upraven v § 39 ZTOPO, který odkazuje na přiměřené užití § 350 trestního řádu, který upravuje výkon trestu zakazu činnosti.

²⁷⁵ Jedná se zejména o tyto trestné činy dle trestního zákoníku: zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257) či pletichy při veřejné dražbě (§ 258). Lze si ovšem představit řadu jiných trestných činů, jejichž naplnění skutkové podstaty může být provedeno právě jednáním, které je podmínkou pro uložení tohoto trestu.

V souvislosti s tímto trestem je také důležité zmínit ustanovení § 22a ZTOPO, které bylo do ZTOPO včleněno zatím jeho poslední novelizací, a které upravuje podmínky pro podmíněné upuštění výkonu zbytku tohoto trestu, když stanoví možnost podmíněného upuštění od zbytku výkonu tohoto trestu za podmínky, že byla alespoň polovina tohoto trestu vykonána a právnická osoba v době výkonu trestu prokázala, že dalšího výkonu není třeba. Za účelem sledování nápravy právnické osoby stanoví soud zkušební dobu v délce 1 rok až 10 let, ne však kratší, než činí zbytek nevykonaného trestu.

- III. Třetím specifickým trestem pro sankcionování právnických osob je trest spočívající v zákazu přijímání dotací a subvencí, který je upraven v § 22 ZTOPO. Konstrukce tohoto ustanovení je analogická s § 21 upravujícím předchozí trest, když v prvním odstavci je stanovena jediná podmínka umožňující jeho uložení, která spočívá v tom, že se právnická osoba: *„(...) dopustila trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s jejich poskytováním nebo využíváním, anebo s poskytováním nebo využíváním jakékoliv jiné veřejné podpory.“*

Tento trest představuje také specifický druh zákazu činnosti, přičemž tak jako v předchozím případě, je jeho sekundárním účelem postih majetkové sféry právnické osoby. Jeho uložení je možné za jakýkoliv trestný čin, především však bude přicházet v úvahu jeho uložení za trestný čin dotační podvod dle § 212 trestního zákoníku.

Obsah tohoto trestu spočívá dle § 22 odst. 3 ZTOPO v tom, že se: *„(...) právnické osobě po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje v soudem stanoveném rozsahu ucházet se o veškeré dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvky nebo jakékoliv jiné veřejné podpory podle jiných právních předpisů, jakož i takové dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvky nebo jakékoliv jiné veřejné podpory přijímat.“* Potíž může nastat ve vymezení těchto pojmů, neboť nejsou zákonem definovány, resp. definovány jednotně, proto se povaha daného plnění bude posuzovat dle okolností případu, přičemž základním společným jmenovatelem je vždy poskytnutí finančních prostředků z veřejného zdroje.

Stejně jako v předchozím případě je pak v rozsudku stanoven věcný a časový rámec tohoto zákazu, kdy onen časový rámec může být v délce 1 rok až 20 let. Výkon tohoto trestu je shodně s výkonem předešlého trestu upraven v § 40 ZTOPO, který odkazuje na § 350 trestního řádu. Dále je zde za stejných podmínek také možné podmíněné upuštění výkonu zbytku tohoto trestu.

IV. Posledním specifickým trestem je trest uveřejnění rozsudku. Tento trest je upraven v § 23 ZTOPO, když je systematicky zařazen až na poslední místo v rámci jednotlivých trestů. Podmínky pro jeho uložení upravuje odst. 1, který stanoví, že: „*Soud může uložit trest uveřejnění rozsudku, je-li třeba veřejnost seznámit s odsuzujícím rozsudkem, zejména vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu, anebo vyžaduje-li to zájem na ochraně bezpečnosti lidí nebo majetku, popřípadě společnosti.*“ Účelem tohoto trestu je tedy primárně difamační účinek, avšak může sledovat i ochranu zdraví, majetku či společnosti jako celku. Určitou obdobu tohoto trestu můžeme nalézt také v § 35 písm. e) zákona o přestupcích, kde je uveden trest zveřejnění rozhodnutí o přestupku, případně i v občanskoprávním řízení ve věci nekalé soutěže dle § 155 odst. 4 občanského soudního řádu.²⁷⁶

Tento trest, stejně jako tresty předchozí, lze uložit za kterýkoliv trestný čin a na rozdíl od předchozích dvou zákazových trestů zde není omezení při ukládání tohoto trestu samostatně.²⁷⁷

Obsahem tohoto trestu pak dle odst. 2 je, že: „*(...) odsouzená právnická osoba nechá na své náklady pravomocný odsuzující rozsudek nebo jeho vymezené části uveřejnit v soudem určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku, a to s uvedením údajů obchodní firmy nebo názvu právnické osoby a jejího sídla.*“

Soud v rozsudku určí druh veřejného sdělovacího prostředku, ve kterém má být rozsudek uveřejněn, rozsah jeho uveřejnění a lhůtu určenou právnické osobě k uveřejnění rozsudku. Může se tedy jednat o rozhlasově či televizní vysílání, zveřejnění tiskem v určitém periodiku či prostřednictvím internetu. Soud také přesně vymezi text rozsudku, který má být zveřejněn. Odsouzená právnická osoba

²⁷⁶ Jelínek k tomuto uvádí, že deficitem úpravy tohoto druhu trestu je jeho neprovázanost právě s mimotrestními předpisy. JELÍNEK, J., *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*, s. 292

²⁷⁷ Předchozí dva zákazové tresty mohly být uloženy jako tresty samostatné jen: „*(...) jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.*“

následně musí zvolit médium, které splňuje parametry určené soudem a sama ho kontaktovat a zrealizovat jeho prostřednictvím předmětné zveřejnění.

Výkon tohoto trestu pak upravuje § 41 ZTOPO, ve kterém je uvedena možnost předsedy senátu uložit v případě nesplnění povinnosti zveřejnit předmětnou část rozsudku pokutu až do výše 500 000 Kč, a to i opakovaně do doby splnění uložené povinnosti. Důležité je na tomto místě zdůraznit, že volba konkrétního sdělovacího prostředku je na samotné právnické osobě, soud tedy určuje pouze jeho druh, a proto by nemělo docházet k tomu, že se zveřejnění stane nemožným například z toho důvodu, že sdělovací prostředek toto zveřejnění odmítne.

Ostatní tresty, které ZTOPO umožňuje právnickým osobám uložit, tedy (v) propadnutí majetku, (vi) peněžitý trest, (vii) propadnutí věci, (viii) zákaz činnosti a (ix) zákaz držení a chovu zvířat, jsou tresty známé i trestnímu zákoníku pro účely sankcionování osob fyzických, proto ZTOPO zpravidla nevymezuje hmotněprávní podmínky pro jejich ukládání a ani nestanoví jejich obsah.

Za nejvýznamnější specifikum úpravy těchto trestů oproti standardnímu režimu uvedeném v trestním zákoníku, považuji úpravu peněžitého trestu. Tento trest je v ZTOPO koncipován jako univerzální, tedy jej lze uložit za jakýkoliv trestný čin, a navíc není podmíněn tím, aby pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, či aby takový trest trestní zákoník explicitně dovoloval. Výslovně je zde posílen také požadavek uvedený v § 14 odst. 3 ZTOPO, když je stanoveno, že tento trest nesmí být na újmu práv poškozeného. Systém denních sazeb je sice zachován, avšak za účelem efektivity této sankce jsou denní sazby zvýšeny²⁷⁸, když výše denní sazby může být stanovena v rozmezí 1000 - 2 000 000 mil. Kč, přičemž kritériem pro výši denní sazby je zohlednění majetkových poměrů právnické osoby. Počet denních sazeb není upraven, tudíž se subsidiárně užije § 68 odst. 1 trestního zákoníku, který jejich počet stanoví v rozmezí 20-730, a to v závislosti na povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Na základě subsidiarity trestního zákoníku se i v rámci sankcionování právnických osob užití i ostatní ustanovení týkající se tohoto

²⁷⁸ Celková výše tohoto trestu může být až 1 460 000 000 Kč.

druhu trestu uvedená v § 68 a násl. trestního zákoníku, avšak náhradní trest odnětí svobody však samozřejmě z povahy věci nebude použitelný.

Obecně lze ke všem trestům uvést, že jejich uložení je tak, jak je tomu v trestním zákoníku, fakultativní, přičemž na rozdíl od trestů ukládaným fyzickým osobám, jsou údaje z evidence Rejstříku trestů o právnických osobách, které se uvádějí ve výpisu z rejstříku trestů veřejně přístupné²⁷⁹, což je projevem zvýšené ochrany třetích osob. Dále je u trestů vyjadřujících zákaz určité činnosti²⁸⁰ jednotně upravena doba, na kterou je možné tyto tresty uložit, když u každého z těchto trestů činí 1 rok až 20 let.

Závěrem této kapitoly je účelné se zmínit o zániku výkonu trestu, resp. o zahlazení účinků odsouzení. Zánik výkonu trestu je upraven v § 24, resp. § 25 ZTOPO, který shodně s trestním zákoníkem zmiňuje pouze institut promlčení výkonu trestu. Jeho úprava svým obsahem odpovídá § 94, resp. § 95 trestního zákoníku, když promlčecí doba činí 5–30 let. Konkrétní délka promlčecí doby je odvislá od počtu let, na které byl uložen některý z trestů zakazující určitou činnost, resp. dle počtu denních sazeb u peněžitého trestu. Ostatní tresty pak mají jednotnou promlčecí dobu 5 let, která počíná běžet od právní moci rozsudku, kterým byl tento trest právnické osobě uložen. Vyloučení z promlčení se pak vztahuje na všechny tresty uložené za trestné činy, pro které se dle § 13 ZTOPO trestní odpovědnost nepromlčuje.

Zahlazení účinků odsouzení je upraveno v § 27 ZTOPO, který toto zahlazení obecně spojuje s okamžikem: (i) vykonání trestu, (ii) prominutí trestu, nebo (iii) promlčení výkonu trestu. Pro určité kombinace trestných činů a uložených trestů však § 27 odst. 2 upravuje odlišný režim, když stanoví: *„Na právnickou osobu odsouzenou pro zvlášť závažný zločin k trestu propadnutí majetku nebo k trestu zákazu činnosti, zákazu držení a chovu zvířat, zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži anebo zákazu přijímání dotací a subvencí, pokud jejich délka činí alespoň pět let, se hledí, jako by nebyla odsouzena, jestliže ode dne uvedeného v odstavci 1 uplynuly tři roky.“*

²⁷⁹ Je tomu tak na základě § 13 odst. 5 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů.

²⁸⁰ Těmito tresty jsou: zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákaz přijímání dotací a subvencí.

5 Slovenská právní úprava a její komparace s úpravou České republiky

V rámci této části práce nejdříve stručně sumarizují vývoj trestněprávní legislativy v této oblasti ve Slovenské republice a následně provedu komparaci hmotněprávní úpravy STOPO a ZTOPO s ohledem na vytyčené okruhy v předchozí části práce.²⁸¹

5.1 Legislativní vývoj ve Slovenské republice

Tak jako v České republice, ani ve Slovenské republice nebyla cesta k legislativnímu ukotvení trestněprávní regulace právnických osob přímočará a jednoduchá.²⁸² Vůbec první konkrétní legislativní snahy o zavedení tohoto institutu se datují k 23. dubnu 2004, kdy byl předložen Národní radě Slovenské republiky návrh rekodifikovaného trestního zákona²⁸³, v jehož hlavě V. s názvem „*Trestná zodpovednosť právnických osôb*“ bylo obsaženo devět ustanovení zakotvující pravou trestní odpovědnost právnických osob. Zajímavé je, že návrh počítal s velmi širokým rozsahem kriminalizace, neboť dle tohoto návrhu mohla právnická osoba spáchat všechny trestné činy, k jejichž spáchání není třeba zvláštního subjektu. Konstrukce trestní odpovědnosti vycházela z identifikační teorie, kdy právnická osoba jakožto originární pachatel trestného činu odpovídá za jednání osob v jejím vedoucím postavení. Tento návrh zákona však vzal tehdejší ministr spravedlnosti v lednu roku 2005 zpět, tudíž tento návrh zákona nebyl přijat.²⁸⁴

Již v srpnu téhož roku byl předložen nový, přepracovaný návrh trestního zákona, který, ač vycházel z návrhu předešlého, redukoval rozsah kriminalizace pozitivním enumerativním výčtem na ty trestné činy, k jejichž zakotvení zavazovaly Slovenskou republiku mezinárodněprávní dokumenty.²⁸⁵ Nicméně ani tato úprava nebyla přijata, když výbory Národní rady Slovenské republiky nedoporučily její schválení z důvodu

²⁸¹ S ohledem na naprosto totožné znění § 1 odst. 2 STOPO s § 1 odst. 2 ZTOPO upravující subsidiaritu obecného trestního předpisu se nebudu věnovat okruhu principu subsidiarity.

²⁸² Jak uvádí Bruna, celkový počet předložených a nepřijatých legislativních návrhů byl dokonce vyšší než v České republice. BRUNA, E., *Trestní odpovědnost právnických osob – srovnání Česká republika a Slovenská republika*, s. 71.

²⁸³ Tento návrh zákona je dostupný na:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=3&ID=656>.

²⁸⁴ ZÁHORA, J., *Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike*, s. 2.

²⁸⁵ Tento návrh zákona je dostupný na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=189691>.

porušení některých trestněprávních záruk²⁸⁶, důsledkem čehož byla úprava obsahující trestní odpovědnost právnických osob ze zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon²⁸⁷ vypuštěna. Následovaly dva další návrhy zákonů z února 2006, které byly koncipovány jako speciální vůči trestnému zákonu, přičemž obsahově byly téměř shodné, avšak ani tentokrát nebyl žádný z nich schválen.²⁸⁸

Byl to až návrh zákona z dubna roku 2010²⁸⁹, který prostřednictvím novelizace trestného zákona²⁹⁰ a zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok²⁹¹, zavádí s účinností k 1. září 2010 poprvé ve Slovenské republice trestní odpovědnost právnických osob, byť šlo o nepravý model této odpovědnosti, který byl inspirován úpravou ve Španělském království.²⁹² Časem se ovšem i tato úprava ukázala jako nedostatečná, neboť jak konstatuje sama důvodová zpráva ke STOPO²⁹³, zavedená ochranná opatření nebyla v praxi vůbec aplikována.

Z důvodu zcela nedostatečné právní úpravy se brzy začaly objevovat impulzy požadující přijetí nového zákona, který by mimo jiné vyhověl mezinárodním závazkům²⁹⁴, čehož stávající úprava nebyla schopna. Slovenská republika se tak pod vzrůstajícím vnitřním i vnějším tlakem po této změně vydala na poslední cestu, jejímž cílem bylo zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob po vzoru České republiky. Tato cesta byla dovršena přijetím STOPO, který s účinností k 1. červenci 2016 zavádí ve Slovenské republice model pravé trestní odpovědnosti právnických osob. K tomu jen dodávám, že na rozdíl od legislativního procesu v České republice, kdy činila legisvakanní lhůta pouze devět dní, činila tato lhůta ve Slovenské republice 126 dní.²⁹⁵

²⁸⁶ Především tehdejší členové výboru argumentovali porušení zásady *ne bis in idem* a porušením rovnosti trestněprávní odpovědnosti subjektů. ZÁHORA, J., *Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike*, s. 3.

²⁸⁷ Dále jen „**trestný zákon**“.

²⁸⁸ BRUNA, E., *Trestní odpovědnost – Srovnání Česká republika a Slovenská republika*, s. 76.

²⁸⁹ Tato novelizace byla provedena zákonem č. 224/2010 Z. z., kterým sa mení a doplňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon je dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/224/20100901>.

²⁹⁰ Jednalo se především o včlenění dvou ochranných opatření do trestného zákona, a sice § 83a *Zhabanie peňažnej čiastky* a § 83b *Zhabanie majetku*.

²⁹¹ Dále jen „**trestný poriadok**“.

²⁹² JELÍNEK, J. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*, s. 28.

²⁹³ *Důvodová zpráva ke STOPO*, s. 4. Dostupná na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417982>.

²⁹⁴ Důvodová zpráva uvádí dokonce 33 mezinárodních dokumentů, které vyžadují tuto právní úpravu. Důvodová zpráva ke STOPO, s. 2-4.

²⁹⁵ BRUNA, E., *Trestní odpovědnost – Srovnání Česká republika a Slovenská republika*, s. 73.

5.2 Komparace právní úpravy České a Slovenské republiky

Po stručném nastínění legislativní geneze vedoucí k přijetí STOPO mohou již na tomto místě provést hmotněprávní komparaci právních úprav obou republik.

Základní parametry obou úprav jsou totožné, když zakotvují model pravé trestní odpovědnosti, která je svou konstrukcí založena na principu přičitatelnosti. Také vlastnosti trestní odpovědnosti v obou úpravách jsou totožné, když je tato odpovědnost koncipována jako odvozená, souběžná, nezávislá a subjektivní.²⁹⁶

Zákony, které tyto právní úpravy ztělesňují jsou v obou případech koncipovány jako speciální²⁹⁷, přičemž oba obsahují jak hmotněprávní, tak procesněprávní odchylky od obecného režimu.

Samotná konstrukce obou zákonů je rovněž velmi podobná, když se STOPO skládá z šesti částí²⁹⁸ a 37 ustanovení. Za dobu svojí existence prošel STOPO sedmi novelami²⁹⁹, které ale na rozdíl od přímé novelizace ZTOPO neznamenal významný posun tohoto zákona, když se povětšinou týkaly rozsahu kriminalizace uvedeného v § 3.

I přes tyto podobnosti však lze v těchto úpravách nalézt i jiné než jen marginální rozdíly, které budou předmětem následujících subkapitol.

5.2.1 Působnost

Tak jako v případě ZTOPO, i STOPO vymezuje působnost věcnou, místní a osobní, přičemž působnost časová se na základě § 1 odst. 2 STOPO řídí ustanoveními trestného zákona.

- I. Vymezení věcné působnosti je v obou předmětných úpravách obsaženo v § 1 odst. 1, který stanoví: „*Tento zákon upravuje základy trestnej zodpovednosti právnických osôb, druhy trestov, ich ukladanie a trestné konanie proti právnickým*

²⁹⁶ Slovenským zákonodárcům při tvorbě STOPO sloužila česká právní úprava obsažená v ZTOPO jako inspirace. ZÁHORA, J., ŠIMOVČEK, I., Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb., s. 124.

²⁹⁷ V České republice se jedná o druhý vedlejší trestní zákon, neboť prvním je zákon o soudnictví ve věcech mládeže. V Slovenské republice je STOPO první vedlejší trestní zákon, neboť úprava týkající se mladistvých je obsažena v trestném zákoně.

²⁹⁸ Jedná se o tyto části: *Úvodné ustanovenia, Základy trestnej zodpovednosti právnických osôb, Tresty, Osobité ustanovenia o trestnom konaní proti právnickým osobám, Výkon trestov, Spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia.*

²⁹⁹ Tyto novely byly provedeny zákony č.: 272/2016 Z. z., 316/2016 Z. z., 106/2018 Z. z., 161/2018 Z. z., 30/2019 Z. z., 214/2019 Z. z. a 474/2019 Z. z.

osobám.“ Odhlédneme-li od odlišné formulace³⁰⁰, jediným rozdílem ve vymezení věcné působnosti je skutečnost, že STOPO v rámci trestních sankcí upravuje pouze tresty, nikoliv již ochranná opatření.

- II. Místní působnost je v rámci STOPO obsažena pouze v jednom ustanovení, a sice v § 2, které celou tuto úpravu vyčerpává. Předmětem tohoto ustanovení je úprava zásady teritoriality, aktivní personality, subsidiární zásady univerzality, a také ustanovení týkající se možné odchylné úpravy obsažené v mezinárodních smlouvách. V úpravě STOPO tedy absentuje nejen zásada registrace, nýbrž i zásada ochrany a univerzality, jejíž subsidiární užití z trestného zákona bude však dle mého názoru, na rozdíl od užití ustanovení týkající se zásady registrace, nemožné.³⁰¹

Při pohledu na ustanovení § 2 odst. 1 a 2 STOPO vymezující zásadu teritoriality vidíme zásadní rozdíly v její konstrukci, neboť zatímco v rámci ZTOPO je spáchání činu na území České republiky pouze jednou ze dvou kumulativních podmínek pro aplikaci ZTOPO, v rámci STOPO je spáchání činu na území Slovenské republiky podmínkou jedinou. Ve slovenské právní úpravě tedy není nutné, aby právnická osoba měla na slovenském území sídlo, podnik, organizační složku, vykonávala zde činnost, nebo zde alespoň vlastnila majetek, tak jak to stanoví § 2 odst. 1 ZTOPO. Samotné spáchání činu na příslušném území je konstruováno shodně s českou úpravou, avšak důsledkem absence jakékoliv další podmínky pro aplikaci STOPO můžeme uzavřít, že konstrukce zásady teritoriality ve slovenské úpravě pokrývá větší množinu trestněprávního jednání právnických osob. K tomu jen dodávám, že právě absentující podmínka brala v úvahu suverenitu ostatních států, tudíž si myslím, že takto širokou koncepci zásady teritoriality nebude možné v některých případech aplikovat.

Zásada aktivní personality upravená v § 2 odst. 3 STOPO je také konstruována širěji, když zatímco v rámci ZTOPO je bezpodmínečně vyžadováno sídlo právnické osoby v České republice, STOPO alternativně stanoví: „(...) *Právnickou osobou, ktorá má sídlo v Slovenskej republike, sa na účely tohto zákona*

³⁰⁰ STOPO dle mého názoru výstižněji hovoří o základech trestní odpovědnosti oproti českému ekvivalentu formulovanému jako podmínky trestní odpovědnosti.

³⁰¹ Zatímco zásada registrace obsažená v § 3 odst. 3 trestného zákona není navázána na pojem „cizinec“, zásada ochrany a univerzality obsažená v § 5a trestného zákona se výslovně na tento pojem váže, což dle mého názoru znemožňuje její subsidiární užití s ohledem na zákaz analogie v neprospěch pachatele trestného činu.

rozumie aj právnická osoba, ktorej organizačná zložka má sídlo v Slovenskej republike, ak bol trestný čin spáchaný v rámci jej činnosti.“

I v prípade zásady subsidiární univerzality vyjádřené v § 2 odst. 4 a 5 jsou patrné značné rozdíly, které ve svém důsledku vedou k širší místní působnosti, když se tato zásada uplatní nejen tehdy, pokud je trestný čin spáchan ve prospěch právnické osoby mající sídlo ve Slovenské republice, ale i tehdy, pokud je spáchan ve prospěch občana Slovenské republiky, resp. cizince s trvalým pobytem ve Slovenské republice. Vedle tohoto rozšíření standardní konstrukce této zásady pak v odst. 5 nalézáme za podmínky oboustranné trestnosti uplatnění této zásady i tehdy, byla-li takovým trestným činem spáchána škoda právnické osobě, resp. fyzickým osobám uvedených v předchozí větě.

I přes absenci zásady ochrany a univerzality a téměř shodně konstruovanou, subsidiárně použitelnou, zásadu personality můžeme konstatovat, že vymezení místní působnosti v rámci STOPO je daleko širší, než je tomu v rámci ZTOPO, přičemž však dle mého názoru nebude její aplikace v celé šíři v praxi udržitelná.

- III. Úprava časové působnosti v STOPO po vzoru české úpravy taktéž absentuje a užijí se tedy pravidla obsažená v trestném zákoně, kde se nachází v § 2. Její úprava je již na první pohled stručnější, avšak většina z explicitní úpravy trestního zákoníku se také, byť implicitně, nalézá v trestném zákoně. Za deficit považují absenci ustanovení, které stanoví přesný okamžik spáchaní trestného činu tak, jak je tomu v § 2 odst. 4 ZTOPO. Zajímavé je pak ustanovení § 2 odst. 2 trestného zákona, které stanoví: *„Páchatelovi možno uložiť taký druh trestu, ktorý dovoľuje uložiť zákon účinný v čase, keď sa o trestnom čine rozhoduje, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie.“* Toto ustanovení se týká veškerých modalit trestu, a tak dle mého názoru nejen, že bude možné ukládat již neexistující tresty, pokud mohly být uloženy v době spáchaní činu, ale také by nemělo být možné použít například vyšší trestní sazbu za spáchaný trestný čin, nebyla-li v době spáchaní trestného činu součástí platné a účinné právní úpravy.
- IV. Zřejmě nejvýznamnější rozdíl je však v působnosti osobní, která je obsažena v § 5 STOPO, když je dle tohoto ustanovení absolutně vyloučena trestní odpovědnost: (i) Slovenské republiky a jejích orgánů, (ii) jiných států a jejich orgánů, (iii) mezinárodních organizací zřízených na základě mezinárodního práva

veřejného a jejich orgánů, (iv) obcí a vyšších územních celků, (v) právnických osob v čase spáchání trestného činu zřízených zákonem a (vi) ostatních právnických osob, jejichž majetkové poměry jakožto dlužníka nelze uspořádat dle zvláštního právního předpisu upravujícího konkurzní řízení.³⁰² Při pohledu na tento extenzivní výčet nelze než souhlasit s Brunou³⁰³, který uvádí: „Zatímco českou právní úpravu osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob můžeme označit spíše za širokou a uvažovat případně i o jejím zúžení, u slovenské právní úpravy vidíme, že okruh právnických osob nepodléhajících trestní odpovědnosti je až neúměrně rozšířen na úkor funkčnosti právní úpravy.“ Za nejproblematictější pak považuje hmotněprávní exempci skupiny (v), tedy právnických osob, které jsou v čase spáchání trestného činu zřízeny zákonem. Dle mého názoru navíc není účelná ani absolutní hmotněprávní exempce obcí a vyšších územních samosprávných celků, neboť nevidím důvod, proč by se měla vztahovat i na jejich jednání mimo výkon veřejné moci.

Závěrem této subkapitoly lze uzavřít, že zatímco věcná a časová působnost obou zákonů je konstruována vesměs obdobně, vymezení místní a osobní působnosti je značně rozdílné, přičemž v obou těchto odlišnostech považuji za vhodnější českou právní úpravu obsaženou ve ZTOPO.

5.2.2 Rozsah kriminalizace

Rozsah kriminalizace, tedy množina trestných činů, které může právnická osoba spáchat, je v obou úpravách řešen taxativním výčtem. Zásadní rozdíl je v povaze tohoto výčtu, když zatímco v rámci ZTOPO je výčet uvedený v § 7 negativní, STOPO obsahuje výčet pozitivní, když v § 3 vyjmenovává trestné činy, za které může nést právnická osoba trestní odpovědnost.

Tento výčet obsahuje 110 základních skutkových podstat trestných činů ze zvláštní části trestného zákona, z nichž část byla doplněna výše zmíněnými novelami.

Tak jako v případě ZTOPO, nemůže ani v rámci slovenské právní úpravy spáchat právnická osoba žádný z trestných činů proti *brannosti, proti civilnej službe, proti službe*

³⁰² Takovým zákonem je zákon č. 7/2005 Z.z., o konkurze a reštrukturalizácii, který v rámci § 2 tyto subjekty vyjmenovává, avšak většina těchto subjektů spadá do některých předešlých kategorií.

³⁰³ BRUNA, E., *Trestní odpovědnost právnických osob – srovnání Česká republika a Slovenská republika*, s. 81.

v *ozbrojených silách a proti obrane vlasti*, uvedených v hlavě X, resp. trestných činů vojenských uvedených v hlavě XI. Z ostatních hlav trestného zákona obsahuje výčet trestných činů nejméně trestných činů proti *rodině a mládeži* uvedených v hlavě III. (1)³⁰⁴, dále trestných činů proti *republike* uvedených v hlavě VII. (2)³⁰⁵, následně proti *životu a zdraví* uvedených v hlavě I. (3)³⁰⁶, a proti *slobodě a lidské důstojnosti* uvedených v hlavě II. (6)³⁰⁷. Naopak nejvíce trestných činů v tomto výčtu pochází z hlavy V. obsahující *hospodárske* trestné činy (24), dále z hlavy IV. obsahující trestné činy proti majetku (23), a také z hlavy VI. obsahující trestné činy *všeobecne nebezpečné a proti životnému prostrediu* (16).

Závěrem lze tedy uzavřít, že i přes novelizace STOPO, které rozšířily rozsah kriminalizace právnických osob, není tento rozsah dle počtu skutkových podstat ani poloviční oproti ZTOPO. Co se pak týče povahy výčtu, za vhodnější považují výčet negativní, neboť si myslím, že je logičtější identifikovat ty trestné činy, které z povahy věci právnická osoba nemůže spáchat. Také případné opomenutí zákonodárce zahrnout určitý trestný čin do toho či onoho výčtu, má v případě jeho pozitivní podoby fatálnější dopady, neboť následkem bude nezamýšlená beztrestnost právnické osoby, zatímco opomenutí v případě negativního výčtu reálné dopady nemá, neboť bez ohledu na to, že trestný čin lze formálně spáchat, spáchání takového činu bude zároveň reálně vyloučeno.

5.2.3 Konstrukce trestní odpovědnosti

Konstrukt zvolený v rámci STOPO je upraven v § 4, přičemž co do jeho základu obsahuje prvky velmi podobné výše rozebrané konstrukci ZTOPO, když kumulativními podmínkami spáchání trestného činu právnickou osobou jsou: (i) specifický vztah trestného činu a právnické osoby, (ii) spáchaný osobami uvedenými v předmětném výčtu a (iii) přičtení spáchaného trestného činu právnické osobě. Na rozdíl od ZTOPO se zde však nevyskytuje obecná možnost „zproštění“ trestní odpovědnosti, jejíž nesplnění tvoří v české právní úpravě podmínku (iv).

³⁰⁴ Jedná se o trestný čin *ohrozovanie mravnej výchovy mládeže* dle § 211 trestného zákona.

³⁰⁵ Jedná se o trestné činy teror dle § 313, resp. § 314 trestného zákona.

³⁰⁶ Jedná se o trestné činy *nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi* dle § 172 a § 173 trestného zákona a *šírenie toxikománie* dle § 174 trestného zákona.

³⁰⁷ Jedná se o trestné činy *obchodovanie s ľuďmi* dle § 179 trestného zákona, *sexuálne násilie* dle § 200 trestného zákona, *sexuálne zneužívanie* dle § 201 až § 202 trestného zákona.

- I. Při pohledu na první z podmínek uvedenou v návěti odst. 1 vidíme rozšíření požadovaného vztahu mezi právnickou osobou a spáchaným trestným činem o možnost spáchání trestného činu „jej mene“, resp. „jej prostredníctvom“, když je stanoveno: „*Trestný čin podľa § 3 je spáchaný právnickou osobou, ak je spáchaný v jej prospech, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak konal (...).*“ Naopak zde není oproti ZTOPO výslovně uvedeno, že jde o čin „protiprávní“, což je však již implicitně obsaženo v rámci pojmu „trestný čin“, jehož protiprávnost je dle § 8 trestného zákona jedním z jeho konstitutivních prvků.

Možnost vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby i za trestné činy spáchané jménem právnické osoby byla obsažena do účinnosti přímé novelizace ZTOPO také v odpovídající české právní úpravě. Vypuštění tohoto sousloví bylo motivováno zkušenostmi z aplikační praxe, neboť jak uvádí komentářová literatura³⁰⁸: „(...) asi nejmenší problémy budou vznikat ohledně vypuštění slov „*jejím jménem nebo*“ z § 8 odst. 1, neboť jak ukazuje praxe, většina jednání fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d), která lze přičítat právnické osobě a která by spadala pod tento znak, bude podřaditelná pod zbývající pojmy „*v jejím zájmu*“ nebo „*v rámci její činnosti.*“ K tomuto jen dodávám, že nepovažuji za účelné, aby právnická osoba byla odpovědná za trestné činy, jejichž spáchání není v jejím zájmu, ani k němu nedojde v rámci její činnosti, neboť v takovém případě se bude zpravidla jednat o exces jednající osoby, nad kterým právnická osoba v některých případech ani nemůže mít kontrolu, což se ovšem nemůže v případě STOPO zohlednit při aplikaci obecného institutu „zproštění“ trestní odpovědnosti, neboť ten, jak bylo výše uvedeno, v této úpravě absentuje.

Dalším případem možnosti vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby oproti ZTOPO, je spáchání trestného činu prostřednictvím této právnické osoby. V rámci úpravy českého hmotného práva je za současné trestní neodpovědnosti „použitě“ jednající osoby tato osoba považována jen za jakýsi živý nástroj, přičemž pachatelem, byť nepřímým, je osoba, která tento živý nástroj ke spáchání trestného činu užila.³⁰⁹ Trestný zákon, resp. STOPO však institut nepřímého pachatelství neupravuje, což je dle mého názoru velký deficit slovenské právní úpravy v této

³⁰⁸ DĚDIČ, J., In: ŠÁMAL, P. a kolektiv, *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*, s. 184.

³⁰⁹ Toto vyplývá z § 22 odst. 2 trestního zákoníku, resp. § 9 odst. 2 ZTOPO, které upravují institut nepřímého pachatelství.

oblasti, přičemž jeho řešení včleněním zmíněného sousloví do návěti § 4 nepovažují za rozumné. Toto ustanovení ve svém důsledku fakticky umožňuje vznik trestní odpovědnosti právnické osoby v případech, kdy osoba z předmětného výčtu spáchá trestný čin, který není spáchán v zájmu, resp. v rámci činnosti právnické osoby, což považují za extenzivní kriminalizaci právnických osob, když je dle mého názoru v těchto případech zcela namíste vznik trestní odpovědnosti pouze u fyzické osoby.

- II. Vymezení okruhu osob, jejichž spáchaný trestný čin v zájmu, v rámci činnosti, jménem, resp. prostřednictvím právnické osoby je při splnění dalších podmínek způsobilý zavdat vznik trestní odpovědnosti právnické osoby, je taktéž upraven v § 4 odst. 1 STOPO. Tak jako v případě ZTOPO, i STOPO obsahuje čtyři okruhy osob, kterými jsou: (i) *štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu*, (ii) *ten, kto vykonáva kontrolnú činnosť alebo dohľad v rámci právnickej osoby*, (iii) *iná osoba, ktorá je oprávnená zastupovať právnickú osobu alebo za ňu rozhodovať* a (iv) *osoba ktorá konala v rámci oprávnení, ktoré jej boli zverené právnickou osobou*. Úprava v rámci ZTOPO je tedy ve vymezení tohoto okruhu jednoznačně podrobnější, což ve svém důsledku vede k jeho zúžení.

Hlavním rozdílem tohoto vymezení je již na první pohled absentující nutnost vedoucího postavení osob, vykonávajících kontrolní, dohledové, zástupčí či rozhodovací funkce v rámci právnické osoby. Tato absence vyjadřuje určité odchýlení od principů identifikační teorie, kde jen jednání osob v tomto postavení může mít za důsledek vznik trestní odpovědnosti přímo právnické osobě. Vypuštění této podmínky považují za nevhodné, neboť taková úprava opět umožňuje vznik trestní odpovědnosti právnické osoby i v případech, kdy je *de lege ferenda* její vznik legitimní pouze u jednající fyzické osoby. Podobně extenzivní je vymezení (iv) skupiny, kdy není vztah právnické osoby a jednající fyzické osoby redukován na vztahy pracovněprávní, jak je tomu v rámci ZTOPO, nýbrž dle dikce STOPO může jít o jakékoliv oprávnění svěřené jednající osobě, což však bude v praxi limitováno nutností přičtení takto spáchaného trestného činu, které, jak bude níže uvedeno, představuje výrazný korektiv vzniku trestní odpovědnosti u právnické osoby. Naopak tento výčet zcela opomíjí případy ovlivnění osobami, které jsou

zároveň osobami ovládajícími, což ale může být zhojena zněním rozšířené návěti odst. 1, ve kterém se hovoří o spáchání činu prostřednictvím této právnické osoby.

III. Poslední podmínkou je přičtení spáchaného trestného činu právnické osobě. V případě skupin (i), (ii) a (iii) se spáchaný trestný čin, stejně jako v případě ZTOPO, právnické osobě přičítá bez dalšího, když STOPO v těchto případech konstatuje, že takový čin je spáchaný právnickou osobou, aniž by o přičítání hovořil. Přičitatelnost trestného činu spáchaného osobami spadající do (iv) skupiny, tedy osobami jednajícími v rámci oprávnění svěřené jim právnickou osobou, je upravena v § 4 odst. 2, kde je stanoveno: *„Trestný čin podľa § 3 je spáchaný právnickou osobou aj vtedy, ak osoba uvedená v odseku 1 nedostatočným dohľadom alebo kontrolou, ktoré boli jej povinnosťou, hoci z nedbanlivosti umožnila spáchať trestný čin (...)*“, resp. v § 4 odst. 3, který obsahuje materiální korektiv odst. 2, když stanoví: *„Spáchanie trestného činu právnickou osobou podľa odseku 2 sa právnickej osobe nepričíta, ak vzhľadom na predmet činnosti právnickej osoby, spôsob spáchania trestného činu, jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, je význam nesplnenia povinností v rámci dohľadu a kontroly zo strany orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 nepatrný.“*

Rozdílnost podmínek přičitatelnosti osob spadající do (iv) skupiny oproti úpravě obsažené v ZTOPO spočívá tedy v tom, že se musí jednat o porušení povinnosti osob z prvních třech skupin, toto porušení musí být zaviněné, což implikuje sousloví *„hoci z nedbanlivosti“* a dále musí být v určité intenzitě, tedy kvalifikované. Naopak shodně se ZTOPO zde vidíme nutnou příčinnou souvislost mezi jednáním výše uvedených osob, v tomto případě ve formě omisivní, a spácháním trestného činu.

Stejně jako ZTOPO i úprava STOPO výslovně stanovuje zásadu nezávislé trestní odpovědnosti, když v § 4 odst. 4 stanoví, že: *„Trestná zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyvedením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe uvedenej v odseku 1 a nie je podmienená ani zistením, ktorá konkrétna fyzická osoba konala spôsobom podľa odsekov 1 a 2.“* Díkce tohoto ustanovení implikuje její druhou zásadní vlastnost, kterou je souběžná povaha. Také shodně stanovuje v § 4 odst. 6, že trestní odpovědnost právnické osoby nevylučuje spáchání trestného činu v *„čase od založenia právnickej osoby do jej vzniku“*; tehdy kdy *„súd rozhodol o jej neplatnosti“*; také pokud *„právny*

úkon, ktorý mal založiť oprávnenie na konanie za právnickú osobu, je neplatný alebo neučinný“; či v prípade, kdy fyzická osoba „ktorá konala za právnickú osobu, nie je za takýto trestný čin trestne zodpovedná.“

Tak jako v případě české právní úpravy i zde závěrem pojednám o zániku trestní odpovědnosti. STOPO na rozdíl od ZTOPO, které však v tomto pouze odkazuje na trestní zákoník, neobsahuje žádné ustanovení týkající se promlčení trestní odpovědnosti, užije se tedy na základě principu subsidiarity úprava obsažená v § 87 trestného zákona, která je velmi podobná úpravě v § 34 a násl. trestního zákoníku.

Institut účinné lítosti je již v rámci STOPO upraven, a to v § 8, který v odst. 1 pod písm. a), b) a c) stanoví tři alternativy zániku trestní odpovědnosti právnické osoby tímto způsobem. Zřetelným rozdílem oproti úpravě ZTOPO představuje první alternativa, když stanovuje zánik trestní odpovědnosti právnické osoby, zanikla-li účinnou lítostí trestní odpovědnost fyzické osoby, která čin spáchala dle podmínek trestného zákona. Právě tato první alternativa představuje narušení principu nezávislosti trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby, který je uveden výše. Druhá a třetí alternativa pak upravuje zánik trestní odpovědnosti právnické osoby obdobně jako ZTOPO, avšak dle jazykového výkladu předmětných vět obou alternativ pod písm. b) a c), kde je stanoveno, že: *„právnická osoba dobrovolne upustila od ďalšieho konania smerujúceho k spáchaniu trestného činu (...)*“ vyplývá, že tento institut je použitelný jen při nedokonání trestného činu, což však nekoresponduje s § 85 trestného zákona, které se vztahuje jen na dokonané trestné činy, neboť pro předcházející stádia trestných činů obsahuje v § 13 odst. 3, resp. § 14 odst. 3 speciální úpravu.

Závěrem této subkapitoly pak nezbyvá než uzavřít, že ač je ve svých základech tato úprava podobná té v ZTOPO, v těch částech, které vykazují odlišnosti se dle mého názoru zákonodárci Slovenské republiky nevydali z výše vymezených důvodů správným směrem, což bude jistě korespondovat i se zkušenostmi, které přinese budoucí aplikační praxe. Za nejzásadnější deficit této úpravy vedle její nedůslednosti považují absenci obecného institutu zproštění trestní odpovědnosti, nedostatečné vymezení okruhu osob, jejichž jednání může zavdat vznik trestní odpovědnosti právnické osoby a také extenzivní vymezení vztahu trestného činu a právnické osoby.

5.2.4 Institut právního nástupnictví

Již na první pohled je dikce § 7 STOPO, ve kterém je upravena trestní odpovědnosti právního nástupce, podrobnější, neboť poskytuje odpovědi na některé otázky, které ZTOPO, jak bylo uvedeno výše, nechalo bez patřičné odpovědi. Tento klad je seznatelný již z odst. 1, který stanoví, že: *„Trestná zodpovednosť právnickej osoby, ktorá bola zrušená, prechádza na všetkých jej právnych nástupcov; to platí aj pre nevykonané tresty, ak odsek 3 neustanovuje inak. Trestná zodpovednosť právnickej osoby na fyzickú osobu neprechádza.“* Z tohoto ustanovení tedy jasně vyplývá, že k přechodu trestní odpovědnosti dochází pouze pokud byla právnická osoba zrušená, tato odpovědnost přechází ex lege na všechny právní nástupce, avšak nikdy nepřechází na fyzické osoby.

V případě nevykonaných trestů pak z téhož odstavce vyplývá, že v případě zrušení právnické osoby přechází všechny nevykonané tresty na všechny právní nástupce. Toto pravidlo je však zpřesněno a rozšířeno odst. 3 téhož ustanovení, které stanoví: *„Ak dôjde k zmene alebo zrušeniu právnickej osoby počas vykonávacieho konania, súd, ktorý rozhodol o vine a treste, na návrh právneho nástupcu tejto právnickej osoby rozhodne, či alebo v akom rozsahu sa nevykonaný trest vzťahuje aj na tohto právneho nástupcu; odsek 2 sa použije primerane.“* Při zkoumání souvislostí těchto ustanovení a důsledku z nich pramenících se v případě zrušení právnické osoby úprava jeví jasně, když ex lege tyto nevykonané tresty přechází na všechny právní nástupce, přičemž na návrh právního nástupce příslušný soud následně rozhodne, zda a v jakém rozsahu se ten který trest na konkrétního právního nástupce vztahuje. Nejasnost však vidím v jazykovém výkladu rozšíření, které odst. 3 zakládá, když stanoví, že i v případě „změny“ právnické osoby, kterou je dle odst. 4 pro účely STOPO: *„(...) zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, prevod imania na spoločníka, zmena právnej formy právnickej osoby alebo premiestnenie sídla právnickej osoby do zahraničia“*³¹⁰ by měl takový právní nástupce podat příslušnému soudu návrh na rozhodnutí o tom, zda a v jakém rozsahu se trest na takového právního nástupce vztahuje. Při pohledu na tyto formy přeměn právnických osob vidíme, že nejde o „zrušení“ právnické osoby dle dikce odst. 1, a tedy není jasné, co motivuje právního nástupce vzniklého touto přeměnou z vlastní iniciativy podávat návrh na rozhodnutí o jeho povinnosti strpět trest, když takový trest dle dikce odst. 1 na něho nepřešel. V tomto případě tedy dle mého názoru musíme brát jazykový

³¹⁰ Pro účely ZTOPO jde o právní nástupnictví jen v prvních třech vyjmenovaných případech.

výklad předmětných ustanovení opět jako pouhé prvotní přiblížení významu právní normy, když jejím skutečným obsahem je stanovení přechodu dosud nevykonaných trestů na všechny právní nástupce právnické osoby i v případě „zmeny“ právnické osoby ve vykonávacím řízení, na rozdíl od přechodu trestní odpovědnosti, která v rámci STOPO přechází pouze v případech zrušení právnické osoby.

Samotná referenční kritéria pro ukládání trestních sankcí právním nástupců jsou upravena v obou úpravách obdobně, když v § 11 odst. 3 STOPO je stanoveno, že: *„Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery u právnych nástupcov právnickej osoby podľa § 7 ods. 1 alebo ods. 3 prihliadne aj na to, v akom rozsahu na niektorého z nich prešlo imanie zodpovedajúce prospechu alebo iné výhody zo spáchaného trestného činu, alebo v akom rozsahu ktorýkoľvek z nich pokračuje v činnosti, v súvislosti s ktorou bol trestný čin spáchaný.“*

Pro úplnost jen dodávám, že v § 25 STOPO jsou rovněž upravena i procesněprávní omezení týkající se „zmeny“, zrušení, resp. zániku právnické osoby vůči níž je vedeno trestní řízení, avšak na rozdíl od ZTOPO je slovenská právní úprava v tomto stručnější, když stanovuje oznamovací povinnost statutárního orgánu, resp. jeho člena ohledně okolností, resp. právního jednání vedoucího ke „zmeně“, zrušení či zániku právnické osoby, přičemž k účinnosti právního jednání směřující k výše uvedenému je zapotřebí souhlas soudu, resp. předsedy senátu.³¹¹

Závěrem této subkapitoly lze konstatovat, že zásadním rozdílem obou úprav je skutečnost, že zatímco v rámci ZTOPO přechází trestní odpovědnost na všechny právní nástupce i pokud nedojde ke zrušení původní trestně odpovědné právnické osoby, v rámci STOPO je tomu výslovně jen pokud původní právnická osoba byla zrušená. Takový přístup je dle mého názoru problematický, neboť nepostihuje možnost faktického materiálního vyprázdnění právnických osob do právní moci rozhodnutí o vině a trestu, což má vliv na efektivitu úpravy jako celku.³¹² Na druhou stranu STOPO poskytuje odpovědi na některé nejasnosti, které nejsou v rámci ZTOPO výslovně řešeny, což považuji za klad této úpravy.

³¹¹ Velkým rozdílem je absence právní fikce upravené v § 32 odst. 4 ZTOPO v případě nekonání státního zástupce, resp. předsedy senátu, pro kterou se hledí na právní jednání vedoucí ke „zmeně“, zrušení či zániku právnické osoby jako na platné, když v rámci STOPO je stanoveno, že jednání nenabyde účinnosti bez souhlasu soudce, resp. předsedy senátu bez dalšího.

³¹² O tomto hovoří i komentářová literatura. BURDA, E., KORDÍK, M., KURILOVSKÁ, L., STRÉMY, T. a kolektiv, *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb*, s. 160.

5.2.5 Sankcionování právnických osob

V této poslední komparativní subkapitole se zaměřím na poměrně svébytnou hmotněprávní část obou úprav, která se týká sankcionování právnických osob, přičemž důraz bude kladen na obecné zásady sankcionování a podmínky ukládání trestů specifických právě pro sankcionování právnických osob.

Jak jsem již výše uvedl, zásadní rozdíl spočívá již na první pohled v tom, že STOPO neumožňuje uložit právnickým osobám ochranná opatření, tudíž jedinými trestními sankcemi jsou tresty, které jsou taxativně vypočtené v § 10 STOPO. Tak jako ZTOPO, i slovenská právní úprava obsahuje obecné zásady pro jejich ukládání, které najdeme v § 11 STOPO, a také konkrétní podmínky ukládání jednotlivých druhů trestů a jejich obsah, upravený v § 12-20 STOPO.

Při pohledu na výčet trestů obou úprav vidíme značné podobnosti, když obě úpravy obsahují devět druhů trestů, přičemž osm z nich je v obou úpravách shodných. V rámci STOPO je oproti ZTOPO navíc upraven trest *zákazu prijímat' pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie* uvedený v § 10 písm. g) a naopak absentuje trest *zákazu držení a chovu zvierat* uvedený v § 15 odst. 1 písm. f) ZTOPO. Zajímavostí je, že vyjma trestů *prepadnutia veci*, *peňažného trestu* a trestu *zverejnenia odsudzujúceho rozsudku* je při splnění podmínek jejich uložení obligatorní, a nikoliv fakultativní tak, jak je tomu ve všech případech v rámci ZTOPO. STOPO tedy stanovuje povinnost soudu pouze posoudit splnění podmínek pro uložení tohoto trestu, které jsou však předmětem volného hodnocení důkazů dle § 2 odst. 12 trestného poriadku.

Také úprava zásad specifických pro sankcionování právnických osob vykazuje jen drobné odchylky od ZTOPO, spočívající převážně v odlišné formulaci. Za nejvýznamnější odchylku považuji akcentaci uvedenou v § 11 odst. 2 písm. a) STOPO, která stanoví, že: „(...) *pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliada tiež na to, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv trestu na zamestnancov právnickej osoby*“, což vnímám jednoznačně jako odchylku pozitivním směrem.

Systém ukládání trestů je také téměř totožný, když je kromě více propracovaných inkompatibilit možné vedle sebe uložit všechny druhy trestů s jediným rozdílem, a sice že trest *zverejnenia odsudzujúceho rozsudku* nikdy nelze uložit samostatně.

I. Prvním specifickým a zároveň ve svých důsledcích nejzávažnějším trestem upraveným v rámci STOPO je shodně se ZTOPO trest *zrušenia právnickej osoby*, který je upraven v § 12. Na rozdíl od ZTOPO však slovenská právní úprava vymezuje dva režimy jeho možného užití. První případem je situace uvedená v odst. 1, který stanoví: „*súd uloží trest zrušenia právnickej osoby, ktorá má sídlo v Slovenskej republike, ak jej činnosť bola úplne alebo prevažne využívaná na páchanie trestnej činnosti.*“ Při pohledu na tyto podmínky vidíme na první pohled dva rozdíly od úpravy uvedené v ZTOPO. Prvním, markantním rozdílem, je povinnost soudu takový trest při splnění podmínek uložit, což jak jsem uvedl výše, je v rámci STOPO častým prvkem úpravy sankcionování právnických osob. Druhým rozdílem je pak absence korektivu uvedeného v ZTOPO, který tento trest podmiňuje tím, že to povaha právnické osoby nevyklučuje. Dle mého názoru je absence tohoto korektivu v rámci STOPO důsledkem užšího vymezení osobní působnosti uvedené v § 5, v důsledku čehož požívají právě ty právnické osoby, jejichž povaha by takový trest uložit vylučovala hmotněprávní exempce z působnosti celého zákona. Druhý režim pak umožňuje fakultativní uložení tohoto trestu tehdy: „*(...) ak právnickú osobu odsudzuje za trestný čin, za ktorý Trestný zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie*“, což představuje rozšíření možností pro užití tohoto trestu oproti ZTOPO.

Obsah tohoto trestu, jeho výkon, jakož i povinnost přihlídnutí k vyjádření příslušných orgánů v případě komoditních burz, resp. subjektů finančního trhu před uložením tohoto trestu je pak upraven v rámci STOPO obdobně.

II. Dalším specifickým trestem je trest *zákazu prijímať dotácie alebo subvencie* uvedený v § 17 STOPO. Formulace podmínek pro uložení tohoto trestu je v zásadě v obou předpisech velmi podobná. I zde se však vyskytují odlišnosti, které ač nespočívají v podmínkách nutných pro možnost uložení tohoto trestu, ve svém důsledku jsou významné. Kromě obligatorní povinnosti uložit při splnění podmínek tento trest je jimi poloviční horní hranice doby, na kterou lze tento trest uložit, a také odlišná formulace obsahu tohoto trestu, ze které vyplývá nemožnost soudu stanovit rozsah, ve kterém je tento trest ukládán.

- III. Třetím specifickým trestem je trest *zákazu účasti vo verejnom obstarávaní* upravený v § 19 STOPO, který svým významem odpovídá trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Pro úpravu tohoto trestu a jeho srovnání s českým ekvivalentem platí to, co bylo uvedeno v předchozím bodě týkající se trestu *zákazu prijímať dotácie alebo subvencie*.

Specifikem tohoto trestu je, že se obligatorně uloží nejen v případě spáchání trestného činu v souvislosti s „*verejným obstarávaním*“, nýbrž i v případě, kdy dochází k naplnění podmínky pro obligatorní uložení trestu *zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie* upraveného v § 18 STOPO. Touto podmínkou je odsouzení právnické osoby za trestný čin spáchaný v souvislosti s žádostí o pomoc a podporu poskytovanou z fondů Evropské unie podle zvláštního předpisu³¹³ nebo o jiné plnění z fondů Evropské unie, s jejich poskytováním nebo využíváním.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pokud spáchá právnická osoba trestný čin v souvislosti s „*verejným obstarávaním*“, bude jí uložen obligatorně pouze trest *zákazu účasti vo verejnom obstarávaní*, avšak spáchá-li trestný čin v souvislosti s žádostí o pomoc a podporu poskytovanou z fondů Evropské unie nebo o jiné plnění z fondů Evropské unie, s jejich poskytováním nebo využíváním, budou jí uloženy oba výše uvedené tresty. Fakticky tedy z právní úpravy vyplývá, že trest *zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie* nemůže být uložen samostatně, neboť je alternativní podmínkou i pro obligatorní uložení trestu *zákazu účasti vo verejnom obstarávaní*. Pro ostatní parametry úpravy tohoto specifického trestu platí také to, co bylo uvedeno v předchozím bodě týkající se trestu *zákazu prijímať dotácie alebo subvencie*.

- IV. Posledním specifickým trestem je trest *zverejnenia odsudzujúceho rozsudku* upravený v § 20 STOPO. I v tomto případě jsou podmínky pro jeho uložení obdobně těm v ZTOPO, ovšem zjevný rozdíl spočívá v obsahu tohoto trestu. Zatímco v rámci ZTOPO je soud oprávněn uložit povinnost zveřejnit odsuzující rozsudek v některém druhu sdělovacího prostředku, dle STOPO je soud oprávněn

³¹³ Rámcové rozhodnutí Rady, kterým se stanovují minimální ustanovení o znacích skutkových podstat trestných činů a trestů v oblasti nezákoného obchodu s drogami z 25. října 2004.

uložit povinnost uveřejnit rozsudek, resp. jeho část v obchodním věstníku, případně navíc v určených provozovnách, resp. organizačních složkách právnické osoby.

Také slovenská právní úprava poskytuje předsedovi senátu dle § 32 odst. 3 STOPO nástroj k donucení právnické osoby splnit uloženou povinnost v dané lhůtě, daným způsobem a v daném rozsahu, a to prostřednictvím pořádkové pokuty, jejíž výše činí 16 500 EUR, což je téměř ekvivalent možné výše pořádkového pokuty, k jejímuž uložení opravňuje ZTOPO.

Úprava STOPO týkající se ostatních trestů také vykazuje určité odchylky, a to zejména v rámci úpravy trestu *prepadnutia majetku* upraveného v § 13 a v úpravě *trestu peňažného* v § 15 STOPO.

Trest *prepadnutia majetku* lze dle slovenské právní úpravy užít jen za taxativně vyjmenované trestné činy uvedené v § 58 odst. 2, resp. 3 trestného zákona. V případě trestných činů uvedených v odst. 2 je navíc ještě nutno splnit podmínku uvedenou v § 13 odst. 1 STOPO, a sice: „(...) *ak nadobudla majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti (...)*“. Tento trest pak postihuje jen ten majetek, který zůstane právnické osobě po uspokojení všech přihlášených a zapodstatovaných pohledávek v rámci insolvenčního řízení, které soud vyhlásí pro účely výkonu tohoto trestu. Vlastníkem propadnutého majetku se pak stává tak jako v české právní úpravě stát.

Peňažný trest je sice v rámci STOPO rovněž koncipován jako trest univerzální, avšak jeho významná odlišnost spočívá v tom, že trestný zákon neurčuje jeho výši prostřednictvím denních sazeb, ale pouze stanoví jeho výši v rámci možného intervalu, kterým je pro právnické osoby rozmezí 1 500 – 1 600 000 EUR. Při přepočtu na českou měnu tedy vidíme, že jeho horní výše je významně nižší, než jak je tomu v ZTOPO.³¹⁴

Zánik výkonu trestu není na rozdíl od ZTOPO ve slovenské právní úpravě nijak řešen. Dle mého názoru by v tomto případě měl být subsidiárně aplikovatelný § 90 odst. 1 písm. d) trestného zákona, který pro tresty odlišné od *odňatia slobody* stanoví jednotnou promlčecí dobu 5 let. Při pohledu na úpravu zahlazení odsouzení nacházející se v § 9 STOPO se však zdá, že zákonodárce vůbec nepočítá s tímto subsidiárním užitím,

³¹⁴ Při zaokrouhleném kurzu 27 Kč za 1 EUR je pak jeho horní hranice stanovena na 43 200 000 Kč, což je více než 33krát nižší suma, než jaká je horní hranice v rámci ZTOPO.

když zahlazení výkonu trestu spojuje pouze s jeho vykonáním, a nikoliv s jeho promlčením. Dle mého názoru však tento výklad neobstojí, protože narušuje rovné postavení osob před zákonem.³¹⁵

Závěrem této kapitoly můžeme uzavřít, že ačkoliv jsou druhy trestů v obou úpravách v zásadě obdobné, při jejich bližším zkoumání narážíme na některé odlišnosti nikoliv nepatrného významu. Úprava této hmotněprávní oblasti se jeví v porovnání se ZTOPO jako méně zdařilá, když je v mnohých ohledech neurčitá a nad míru stručná, dále také nejsou dle mého názoru dostatečně řešeny některé návaznosti na trestný zákon. Za největší rozdíly v těchto úpravách považuji monistickou úpravu trestních sankcí, obligatorní ukládání určitých druhů trestů při splnění jejich podmínek, absenci institutu promlčení výkonu trestu, poloviční horní sazbu v případě zákazových trestů, dramaticky nižší horní sazbu peněžitého trestu a odlišný obsah trestu uveřejnění rozsudku.

³¹⁵ Tato zásada je vyjádřena například v čl. 47 odst. 3 ústavního zákona č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenskej republiky.

6 Uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob v praxi

V závěrečné části této práce se zaměřím na aplikaci tohoto druhu trestní odpovědnosti orgány činnými v trestním řízení v praxi. Za údaje s nejvyšší informační hodnotou považuji především data týkající se počtu zahájených trestních stíhání, podaných obžalob a pravomocně odsouzených právnických osob.

6.1 Shrnutí statistik týkajících se trestních řízení

V prvním roce účinnosti ZTOPO, tedy v roce 2012, bylo zahájeno trestní stíhání vůči čtyřem právnickým osobám, proti kterým byla v tomto roce také podána obžaloba týkající se pěti trestných činů, avšak ani v jednom případě nedošlo v tomto roce k pravomocnému odsouzení právnické osoby.³¹⁶

V následujícím roce sledované statistiky narostly, když bylo zahájeno celkem v 19 případech trestní stíhání, podáno 15 obžalob a také 9 návrhů na potrestání. Dochází také k prvním pravomocným odsouzením, když byly celkem tři právnické osoby pravomocně odsouzeny za spáchání tří trestných činů³¹⁷, za což jim byly uloženy tři tresty. Jedinou sankcí byl v těchto případech vždy trest uveřejnění rozsudku.

V roce 2014 pak vidíme výrazný nárůst ve všech relevantních statistikách, neboť bylo zahájeno celkem 88 trestních stíhání, podáno 81 obžalob, čtyři návrhy na schválení dohody o vině a trestu a 35 návrhů na potrestání.³¹⁸ Dohromady bylo v tomto roce pravomocně odsouzeno 33 právnických osob³¹⁹ za spáchání 36 trestných činů³²⁰, za což bylo uloženo celkem 54 trestů. Nejčastějším trestem byl peněžitý trest (18) následovaný trestem uveřejnění rozsudku (17), došlo však také v několika případech (6) k uložení trestu zrušení právnické osoby.³²¹

³¹⁶ Data pro roky 2012 a 2013 jsem získal prostřednictvím žádosti podané Ministerstvu spravedlnosti České republiky na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

³¹⁷ Jednalo se o tyto trestné činy dle trestního zákoníku: dotační podvod (§ 212), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) a poškození finančních zájmů Evropské unie (§ 260).

³¹⁸ Z toho v Jihomoravském kraji bylo podáno 36 obžalob a 32 návrhů na potrestání.

³¹⁹ Více než 3/4 těchto osob byly obchodní společnosti (25).

³²⁰ Nejčastěji se jednalo (13) o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241).

³²¹ Statistické listy obsahující údaje pro roky 2014-2019 jsou dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

V následujícím roce dramaticky roste počet zahájených trestních stíhání, když jejich počet vystoupal na 224. Celkem bylo pak podáno 209 obžalob, jeden návrh na schválení dohody o vině a trestu a jen šest návrhů na potrestání.³²² Počet pravomocně odsouzených právnických osob se oproti předchozímu roku téměř zdvojnásobil, když bylo pravomocně odsouzeno 63 právnických osob³²³ za 72 spáchaných trestných činů³²⁴, za což bylo uloženo dohromady 68 trestů. Nejčastějším trestem byl zákaz činnosti (24) následovaný peněžitým trestem (22) a trestem uveřejnění rozsudku (15).

V roce 2016 je situace podobná té v předešlém roce, když bylo zahájeno 239 trestních stíhání, podáno 213 obžalob, jeden návrh na schválení dohody o vině a trestu a šest návrhů na potrestání.³²⁵ Počty pravomocně odsouzených osob se však téměř o 1/3 zvýšily, když bylo pravomocně odsouzeno 90 právnických osob³²⁶ za 93 spáchaných trestných činů³²⁷, za což bylo uloženo 97 trestů. Také v tomto roce byl uložen nejčastěji trest zákazu činnosti (39) následovaný peněžitým trestem (31) a dále také trestem zrušení právnické osoby (13).

Rok 2017 byl prvním rokem, kdy se mohla promítnout přímá novelizace ZTOPO, která výrazně rozšířila výčet trestných činů, které mohou právnické osoby spáchat. Při pohledu na údaje v tomto roce je však vidět, že k žádné významné změně nedošlo, když bylo zahájeno 242 trestních stíhání, podáno 210 obžalob, jeden návrh na schválení dohody o vině a trestu a dva návrhy na potrestání.³²⁸ V rámci činnosti soudů pak pozorujeme mírný nárůst počtu pravomocně odsouzených právnických osob, kterých bylo 103³²⁹, a to za 114 spáchaných trestných činů³³⁰, za což jim bylo uloženo celkem 103 trestů. I v tomto roce byl nejčastěji uložen peněžitý trest (36) následovaný trestem zákazu činnosti (33) a trestem zrušení právnické osoby (18).

³²² Z toho v Jihomoravském kraji bylo podáno 86 obžalob a šest návrhů na potrestání.

³²³ Více než 2/3 těchto osob byly obchodní společnosti (46).

³²⁴ Nejčastěji se jednalo (28) o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) následovaný podvodem (§ 209) (22).

³²⁵ Z toho v Jihomoravském kraji bylo podáno 80 obžalob a šest návrhů na potrestání.

³²⁶ Více než 4/5 těchto osob byly obchodní společnosti (75).

³²⁷ Nejčastěji se jednalo (30) o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) následovaný podvodem (§ 209) (28).

³²⁸ Z toho v Jihomoravském kraji bylo podáno 110 obžalob, jeden návrh na schválení dohody o vině a trestu a dva návrhy na potrestání.

³²⁹ Více než 4/5 těchto osob byly obchodní společnosti (84).

³³⁰ Nejčastěji se jednalo (29) o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) následovaný podvodem (§ 209) (22). V tomto roce nebyla žádná právnická osoba odsouzena za spáchaní trestného činu, který by nebyl zahrnut v předchozím pozitivním výčtu § 7 ZTOPO.

V roce 2018 jednak opět dochází k nárůstu počtu zahájených trestních stíhání, kterých bylo celkem 291, zajímavý je však nárůst v počtu podaných obžalob za trestné činy, které byly včleněny do rozsahu kriminalizace přímou novelizací ZTOPO.³³¹ Celkově bylo v tomto roce podáno 258 obžalob, čtyři návrhy na schválení dohody o vině a trestu a dva návrhy na potrestání.³³² K nárůstu došlo i v počtu pravomocně odsouzených právnických osob, kterých bylo 145³³³, a to za 164 spáchaných trestných činů³³⁴, za což bylo uloženo celkem 154 trestů. Druhou zajímavostí je změna ve struktuře trestů, když nejčastějším trestem byl zákaz činnosti (53) následovaný trestem zrušení právnické osoby (39) a až poté peněžitým trestem (30).

V minulém roce, tedy v roce 2019, opět dochází k poměrně strmému nárůstu zahájených trestních stíhání, kterých bylo 430. Také bylo v tomto roce zaznamenáno nejvíce podaných obžalob, konkrétně 311.³³⁵ Pravomocně odsouzeno bylo 147 osob³³⁶, a to za 160 spáchaných trestných činů³³⁷, za což bylo uloženo 160 trestů. Zajímavé je, že poprvé byla právnická osoba odsouzena za trestný čin nacházející se v hlavě I. trestního zákoníku.³³⁸ Nejčastěji byl uložen trest zákazu činnosti (54) následovaný peněžitým trestem (45) a trestem zrušením právnické osoby (31).

Z výše uvedeného lze učinit několik závěrů. Co se počtu zahájených trestních stíhání, resp. obžalob týče, vidíme jejich setrvalý nárůst, což pozitivně koreluje i s počtem pravomocně odsouzených právnických osob, kterými jsou dle předpokladů v drtivé většině obchodní korporace. Z těchto statistik je také patrný odklon od užívání institutu návrhu na potrestání ve prospěch podávání klasických obžalob vůči právnickým osobám. Velmi zajímavé je zjištění týkající se krajské distribuce těchto případů, když až do roku

³³¹ Toto se týká například trestných činů porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku (§ 227) (11), zpronevěry (§ 206) (10), krádeže (§ 205) (6), usmrcení z nedbalosti (§ 143) (3), či ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148) (1).

³³² Z toho v Jihomoravském kraji bylo podáno 84 obžalob, jeden návrh na schválení dohody o vině a trestu a jeden návrh na potrestání.

³³³ Téměř 1/3 těchto osob byly obchodní společnosti (97).

³³⁴ Nejčastěji se jednalo (47) o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) následovaný zkrácením daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240) (30) a podvodem (§ 209) (22).

³³⁵ Z toho v Jihomoravském kraji bylo podáno 89 obžalob.

³³⁶ Téměř 90 % těchto osob byly obchodní společnosti (132).

³³⁷ Nejčastěji se jednalo (41) o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) následovaný podvodem (§ 209) (32) a zkrácením daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240) (20).

³³⁸ Jedná se o usmrcení z nedbalosti (§ 143) (3). Nově byla také právnická osoba odsouzena pro trestné činy neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru (§ 208) a neoprávněného podnikání (§ 251).

2017 byla téměř polovina podaných obžalob, resp. návrhů na potrestání podána v Jihomoravském kraji.

Struktura spáchaných trestných činů je poměrně stabilní, když dominují především trestné činy neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241 trestního zákoníku a podvod dle § 209 trestního zákoníku. Vliv přímé novelizace ZTOPO je sice patrný, avšak zatím byly právnické osoby odsouzeny pro spáchání pouze jednotek trestných činů, které předchozí pozitivní výčet uvedený v § 7 ZTOPO neobsahoval.

Při pohledu na strukturu ukládaných trestů vidíme zcela zřetelný odklon od z prvu častého ukládání trestu uveřejnění rozsudku směrem k ukládání trestu zrušení právnické osoby, přičemž převažujícími jsou stále tresty zákazu činnosti, resp. peněžitý trest. Zajímavá je skutečnost, že dosud nebylo uloženo žádné ochranné opatření, což považuji za překvapivé.

Tyto závěry jednoznačně prokazují, že institut trestní odpovědnosti právnických osob si vydobyl své postavení vedle zažité trestní odpovědnosti osob fyzických, přičemž jeho aplikace v soudní praxi neustále vzrůstá.

Závěr

Závěrem nelze než zkonstatovat, že problematika trestní odpovědnosti právnických osob je svou povahou mnohvrstevná, avšak na každý pád se jedná o institut, který si vydobyl i v prostředí kontinentální právní kultury své nezastupitelné místo, přičemž jeho role bude spolu s vývojem společnosti, a s tím i se silícím postavením právnických osob, stále významnější.

V první části této práce jsem v míře účelné představil teoretická východiska tohoto fenoménu s důrazem na kontinentální právní kulturu. Nastínil jsem nejčastěji existující koncepce a modely tohoto institutu včetně specifik, které můžeme vysledovat v některých právních řádech států Evropské unie. Dále jsem přiblížil základní úhelné prvky této formy odpovědnosti v České republice, když jsem jí identifikoval jako pravou, souběžnou a nezávislou, odvozenou a subjektivní. Tyto základní charakteristiky jsem následně ztotožnil s příslušnými ustanoveními ZTOPO, ze kterých vyplývají.

V druhé části jsem popsal historickou genezi tohoto fenoménu, když jsem představil zrod této formy odpovědnosti v moderní podobě, který můžeme vysledovat v rámci angloamerické právní kultury již od roku 1840. Představil jsem také konkrétní podoby ve stěžejních právních řádech zemí tohoto typu, když jsem přiblížil vedle podrobného rozboru úpravy v Anglii a Walesu také úpravu v USA a Austrálii. Následně jsem nastínil postupné přejímání tohoto fenoménu kulturou kontinentálního právního typu, ke kterému začalo postupně docházet v posledních zhruba padesáti letech. I v rámci této právní kultury jsem přiblížil několik specifických podob právních úprav, a sice právní úpravu německou, švýcarskou, nizozemskou a slovinskou. Závěrem této části jsem také poskytnul vhled do oblasti mezinárodních a nadnárodních závazků, které byly jedním z hlavních důvodů přijetí této formy odpovědnosti v České republice.

Třetí část práce jsem již věnoval výlučně prostředí České republiky, když jsem stručně pojednal o důvodech hovořících pro a proti zavedení této formy odpovědnosti, přiblížil jsem právní stav v této oblasti před 1. lednem 2012, kdy nabyl účinnosti ZTOPO a představil cestu k jeho přijetí. Následně jsem nastínil podstatu všech jedenácti novel ZTOPO, z nichž byla zcela zřejmě nejvýznamnější jediná přímá novelizace účinná k 1. prosinci 2016, kterou se mimo jiné významně zvýšil rozsah kriminalizace právnických osob. Závěr této části jsem věnoval hmotněprávním a procesněprávním kolizím mezi trestněprávní a administrativněprávní odpovědností právnických osob,

k jejichž zpřehlednění vedla rekonstrukce správního trestání, která nabyla účinnosti 1. července 2017.

Ve čtvrté části jsem v rámci šesti hmotněprávních okruhů, kterými byly okruhy věnující se subsidiaritě trestního zákoníku, působnosti ZTOPO, rozsahu kriminalizace, konstrukci přičitatelnosti, právnímu nástupnictví a sankcionování, analyzoval platnou a účinnou hmotněprávní úpravu ZTOPO. Tuto úpravu považuji, co se její základní charakteristiky identifikované v první části práce týče, za cestu správným směrem. Konkrétní parametry této úpravy pak, zvláště v porovnání s úpravami ostatních států, považuji za poměrně zdařilé, avšak zejména v rámci problematiky institutu „zproštění“ právní odpovědnosti, právního nástupnictví a sankcionování by mohla být tato úprava jednoznačnější a podrobnější.

V předposlední části této práce jsem nastínil legislativní genezi tohoto fenoménu ve Slovenské republice, která stejně, jako tomu bylo v republice České, nebyla jednoduchá a přímočará. Přestože je slovenská právní úprava také založena na pravé, souběžné a nezávislé, odvozené a subjektivní trestní odpovědnosti právnických osob, některé parametry právní úpravy obsažené v STOPO vykazují významné odlišnosti od úpravy české. Základní odlišnosti slovenské právní úpravy představuje zejména širší vymezení místní působnosti STOPO, četnější hmotněprávní exempce, užší vymezení rozsahu kriminalizace, výrazně širší vymezení okruhu osob, jejichž jednání může být právnické osobě přičitatelné, absence institutu obecného „zproštění“ právní odpovědnosti, přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce jen v případě zrušení právnické osoby a monismus trestních sankcí. Jako celek pak hodnotím úpravu ZTOPO jako zdařilejší, neboť dle mého názoru je úprava v ní obsažená ve svých souvislostech propracovanější a v návaznosti na subsidiární užití trestního zákoníku v porovnání s úpravou STOPO praktičtější, což dle mého názoru vyústí tak, jako tomu bylo v případě české právní úpravy, v novelizaci STOPO, které budou reflektovat společenský kontext této regulace se všemi jeho dopady, a tím více přiblíží obě právní úpravy.

V poslední části jsem pak shrnul statistiky týkající se praktického uplatňování tohoto druhu odpovědnosti v praxi. Z této sumarizace vyplynul zejména konzistentně stoupající počet zahájených trestních stíhání, podaných obžalob a pravomocně odsouzených právnických osob. Zajímavý je také údaj týkající se ukládaných trestů, neboť vedle tradičně převažujících trestů zákazu činnosti a peněžitého trestu se do popředí dostává trest ve svých důsledcích nejzávažnější, tedy trest zrušení právnické

osoby. Naopak při pohledu na strukturu pachatelů trestných činů, resp. na skladbu spáchaných trestných činů, se jeví situace napříč sledovaným obdobím v zásadě neměnná, když drtivou většinu pachatelů představují obchodní korporace a nejčastěji páchanými trestnými činy jsou trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241 trestního zákoníku následovaný podvodem dle § 209 trestního zákoníku.

Z výše uvedeného dle mého názoru vyplývá, že ZTOPO nepředstavuje jen formální splnění povinnosti pramenící z mezinárodněprávních závazků, nýbrž jde o funkční právní předpis, který plní svoji zamýšlenou funkci nejen svou faktickou aplikací, ale také svým generálně preventivním účinkem.

Závěrem si dovoluji konstatovat, že jsem dle mého názoru dosáhl v úvodu vytyčeného cíle, kterým bylo komplexní seznámení s relevantními aspekty tohoto fenoménu, přičemž zejména pak poslední dvě části práce považuji za velmi přínosné.

Seznam zkratk

Platné právní předpisy České republiky:

Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
přímá novelizace ZTOPO	Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
zákon o mezinárodní spolupráci	Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
zákon o soudnictví ve věcech mládeže	Zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
správní řád	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
zákon o přestupcích	Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
zákon o zadávání veřejných zakázek	Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek

zákoník práce

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon o obchodních korporacích

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech
a družstvech

Neplatné zákony České republiky:

starý trestní zákon

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

přestupkový zákon

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Právní předpisy Slovenské republiky:

STOPO

Zákon č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti
právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých
zákonov

trestný zákon

Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon

trestný poriadok

Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok

Seznam zdrojů

1. Tištěné publikace

Monografie a komentáře

BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 9788073804732.

BURDA, Eduard; KORDÍK, Marek; KURILOVSKÁ, Lucia, STRÉMY, Tomáš a kolektiv. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2018. ISBN: 978-80-89603-64-0.

FENYK, Jaroslav; SMEJKAL, Ladislav; BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-965-7.

FOREJT, Petr; HABARTA Petr; TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-7201-875-8.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-351-3.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. Teoretik. ISBN 978-80-7502-205-9.

JELÍNEK, Jiří; HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-43-4.

ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-592-3.

WELLS, Celia. *Corporation and Criminal Responsibility*. New York: Oxford University Press, 2011. ISBN 0-19-826793-2.

ZÁHORA, Josef; ŠIMOVČEK, Ivan. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-8168-413-5.

Časopisecká díla, příspěvky ve sbornících, disertační práce

BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Obhájena 13. prosince 2013.

BRUNA, Eduard. *Trestní odpovědnost právnických sob – Srovnání Česká republika a Slovenská republika*. Acta Univeritatis Carolinae Iuridica. 2017, č. 2. ISSN 0323-0619.

FENYK, Jaroslav. *Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob a český návrh zákona o trestním soudnictví nad právnickými osobami*. Státní zastupitelství, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2000, roč. 2000, 2-3. ISSN 1214-3758.

GVOZDEK, Filip. *Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. Bulletin advokacie. 2016, č. 11.

JELÍNEK, Jiří. „Protiteroristická“ novela trestního zákoníku – poznámky k orientačnímu studiu. Bulletin advokacie. 2017, č. 3.

JELÍNEK, Jiří. *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*. Acta Universitatis Carolinae Iuridica 2/2017. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017. ISSN 0323-0619.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání*. Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi. roč. 41, č. 1. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR, 2008. ISSN 1210-9150.

KOTLÁN, Pavel. *Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob*. Trestněprávní revue. 2020, č. 2.

MEDELSKÝ, Jozef. *Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osôb*. Trestněprávní revue. 2014, č. 4.

MUSIL, Jan. *Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání*. In: MUSIL, Jan; VANDUCHOVÁ, Marie (eds.): Pocta prof. JUDr. Ottovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: CODEX, 1998. ISSN 80-85963-68-X.

MUSIL, Jan; PRÁŠKOVÁ, Helena.; FALDYNA, František. *Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda*. Trestní právo, 2001, č. 3.

ZÁHORA, Josef. *Trestná zodpovednosť právnických osôb v Slovenskej republike – splnená úloha ?*. Trestněprávní revue. 2016, č. 6.

ŽĎÁRSKÝ, Zbyněk. *K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe*. Trestněprávní revue. 2020, č. 1.

2. Internetové zdroje

All Answers Ltd. *Importance of the Senior Management Test*. 2018. [online] Dostupné na: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/business-law/importance-of-the-senior-management-test-business-law-essay.php?vref=1>. [cit. 21. 7. 2020].

BHASKAR, T.; UMAKANTH, V. *Corporate Criminality and Law*. The Indian Law Institute. [online] Dostupný na: [http://14.139.60.114:8080/jspui/bitstream/123456789/17644/1/025_Corporate%20Criminality%20and%20Law%20%20\(218-228\).pdf](http://14.139.60.114:8080/jspui/bitstream/123456789/17644/1/025_Corporate%20Criminality%20and%20Law%20%20(218-228).pdf). [cit. 3. 8. 2020].

CLOUGH, Jonathan., *Improving the Effectiveness of Corporate Criminal Liability: Old Challenges in a Transnational World*. New Directions for Law in Australia: Essays in Contemporary Law Reform, edited by RON LEVY et al., ANU Press, Australia, 2017. [online] Dostupné na: www.jstor.org/stable/j.ctt1ws7wbh.18. [cit. 8. 8. 2020].

FENYK, Jaroslav. *Návrh českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (2004)*. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004. [online] Dostupný na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/fenyk.pdf>. [cit. 21. 9. 2020].

HARVEY, Yarosky. *The Criminal Liability Of Corporations*. [online] Dostupné na: <https://lawjournal.mcgill.ca/wp-content/uploads/pdf/2146895-yarosky.pdf>. [cit. 21. 4. 2020].

JAKULIN, Vid. *The Criminal Liability Of Legal Persons In The Republic Of Slovenia*. Faculty of Law, University of Ljubljana, Slovenia. [online] Dostupný na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/jakulin.pdf>. [cit. 14. 7. 2020].

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Brno, 29. listopadu 2016. 1 SL 123/2016. [online] Dostupné na: https://www.spcr.cz/images/Aplikace__8_odst__5_TOPO.pdf. [cit. 24. 8. 2020].

WELLS, Celia. *Criminal Responsibility of Legal Persons in Common Law Jurisdictions*. Working Group on Bribery in International Business Transactions – OECD, 2000. Dostupný na: [online] [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAFFE/IME/BR\(2000\)22&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAFFE/IME/BR(2000)22&docLanguage=En). [cit. 21. 7. 2020].

WONG, K., *Breaking The Cycle: The Development Of Corporate Criminal Liability*. Dissertation, University of Otago, 2012. [online] Dostupné na: <https://www.otago.ac.nz/law/research/journals/otago041733.pdf>. [cit. 5. 7. 2020].

3. Prameny práva

Tuzemské právní předpisy

Ústavní zákon č. 1 ze dne 16. prosince 1992, Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 1993, částka 1, s. 3. ISSN 1211-1244.

Usnesení č. 2 ze dne 16. prosince 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 1993, částka 1, s. 17. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Ročník 1961, částka 65, s. 465. ISSN 0322-8037.

Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961, o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Ročník 1961, částka 66, s. 513. ISSN 0322-8037.

Zákon č. 200 ze dne 17. května 1990, o přestupcích. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. Ročník 1990, částka 35, s. 810. ISSN 1210-0005.

Zákon č. 455 ze dne 2. října 1991, o živnostenském podnikání (živnostenský zákon). In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 1991, částka 87, s. 2122. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 269 ze dne 14. prosince 1994, o Rejstříku trestů. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 1994, částka 80, s. 3067. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 106 ze dne 11. května 1999, o svobodném přístupu k informacím. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 1999, částka 39, s. 2578. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 150 ze dne 21. března 2002, soudní řád správní. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2002, částka 61, s. 3306. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 18 ze dne 10. prosince 2003, o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace). In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2004, částka 7, s. 290. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 218 ze dne 25 června 2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2003, částka 79, s. 4030. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 279 ze dne 7. srpna 2003, o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2003, částka 93, s. 4544. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 500 ze dne 24. června 2004, správní řád. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2004, částka 174, s. 9782. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 262 ze dne 21. dubna 2006, zákoník práce. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2006, částka 84, s. 3146. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 125 ze dne 19. března 2008, o přeměnách obchodních společností a družstev. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2008, částka 40, s. 1570. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2009, částka 11, s. 354. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 418 ze dne 27. října 2009, o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2009, částka 146, s. 5442. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2012, částka 33, s. 1026. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 90 ze dne 25. ledna 2012, o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2012, částka 34, s. 1370. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 91 ze dne 25. ledna 2012, o mezinárodním právu soukromém. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2012, částka 35, s. 1490. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 104 ze dne 20. března 2013, o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2013, částka 47, s. 1058. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 105 ze dne 20. března 2013, o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2013, částka 47, s. 1173. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 141 ze dne 19. června 2014, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2014, částka 59, s. 1544. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 86 ze dne 19. března 2015, kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2015, částka 37, s. 1422. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 374 ze dne 10. prosince 2015, o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2015, částka 160, s. 5122. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 375 ze dne 10. prosince 2015, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu a v souvislosti s úpravou systému pojištění vkladů. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2015, částka 160, s. 5220. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 134 ze dne 19. dubna 2016, o zadávání veřejných zakázek. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2016, částka 51, s. 2346. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 135 ze dne 19. dubna 2016, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2016, částka 51, s. 2453. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 183 ze dne 24. května 2016, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2016, částka 70, s. 2938. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 250 ze dne 12. července 2016, o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2016, částka 98, s. 3714. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 251 ze dne 15. června 2016, o některých přestupcích. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2016, částka 98, s. 3748. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 455 ze dne 30. listopadu 2016, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2016, částka 183, s. 7110. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 55 ze dne 19. ledna 2017, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2017, částka 20, s. 562. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 183 ze dne 9. června 2017, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2017, částka 66, s. 1706. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 114 ze dne 3. března 2020, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2017, částka 43, s. 975. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 333 ze dne 22. července 2020, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Ročník 2020, částka 134, s. 3407. ISSN 1211-1244.

Zahraniční právní předpisy

Australské společenství. Criminal Code Act ze dne 15. března 1995. [online] Dostupný na: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00235>. [cit. 5. 6. 2020].

Francouzská republika. Code Pénal de 1810 z roku 1810. [online] Dostupný na: https://ledroitcriminel.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_penal_1810/code_penal_1810_1.htm [cit. 1. 6. 2020].

Habsburská monarchie. Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen 1852 (Österreich) ze dne 27. května 1852. [online] Dostupný na: <https://www.sbg.ac.at/ssk/bgbl/Strafgesetz%201852-wiki.pdf> [cit. 1. 6. 2020].

Nizozemské království. Criminal Code ze dne 3. března 1881. (Neoficiální překlad). [online] Dostupný na: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf. [cit. 1. 6. 2020].

Prusko. Preußisches Strafgesetzbuch von 1851. [online] Dostupný na: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/StrafgesetzbuchPreussen1851.pdf> [cit. 1. 6. 2020].

Rakousko - uherská monarchie. Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich ze dne 15. května 1871. [online] Dostupný na: [https://de.wikisource.org/wiki/Strafgesetzbuch_f%C3%BCr_das_Deutsche_Reich_\(1871\)](https://de.wikisource.org/wiki/Strafgesetzbuch_f%C3%BCr_das_Deutsche_Reich_(1871)) [cit. 1. 6. 2020].

Slovenská republika. Ústavní zákon č. 460/1992 Z. z., Ústava Slovenskej republiky ze dne 1. září 1992. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20190701>. [cit. 12. 7. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 7/2005 Z. z., o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov ze dne 9. prosince 2004. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/7/20200101>. [cit. 16. 7. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon ze dne 20. května 2005. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/20200101>. [cit. 12. 7. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok ze dne 24. května 2005. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/301/20200101>. [cit. 12. 7. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 224/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov ze dne 27. dubna 2010. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/224/20100901>. [cit. 5. 7. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov ze dne 13. listopadu 2015. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2016/91/20200101>. [cit. 5. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 272/2016 Z. z., o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o dôveryhodných službách) ze dne 20. září 2016. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2016/272/20190801>. [cit. 8. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 316/2016 Z. z., o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov ze dne 25. října 2016. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2016/316/20200101>. [cit. 8. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 106/2018 Z. z., o prevádzke vozidiel v cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov ze dne 14. března 2018. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/106/20200923>. [cit. 8. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 161/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony ze dne 15. května 2018. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/161/20190601>. [cit. 8. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 30/2019 Z. z., o hazardných hrách a o zmene a doplnení niektorých zákonov ze dne 29. ledna 2019. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/30/20191201>. [cit. 8. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 214/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony ze dne 26. června 2019. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/214/20190801>. [cit. 8. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon č. 474/2019 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ze dne 28. listopadu 2019. [online] Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/474/20200101>. [cit. 8. 5. 2020].

Slovenská republika. Zákon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD) ze dne 8. července 1999. [online] Dostupný na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1259>. [cit. 5. 8. 2020].

Slovenská republika. Kazenski Zakonik ze dne 6. října 1994. [online] Dostupný na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO905>. [cit. 5. 5. 2020].

Spojené království Velké Británie a Irska. Criminal Law Act ze dne 21. června 1827. Pratt, John Tidd. *A Collection of the Law Statutes, Passed for the Administration of Criminal Justice in England: Comprising 7 Geo. IV., Cap. 64; 7 & 8 Geo. IV., Cap. 18, 27, 28, 29, 30 & 31: with Notes and a Copious Index*, s. 70. [online] Dostupný na:

<https://play.google.com/books/reader?id=BXZjAAAACAAJ&hl=cs&pg=GBS.PA1>. [cit. 21. 7. 2020].

Spojené království Velké Británie a Irska. The Joint Stock Companies Act (7 & 8 Vict. c.110) z roku 1844.

Spojené království Velké Británie a Irska. Limited Liability Act ze dne 14. srpna 1855. [online] Dostupný na: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1855/133/pdfs/ukpga_18550133_en.pdf. [cit. 21. 6. 2020].

Spojené království Velké Británie a Irska. Interpretation Act ze dne 30. srpna 1889. [online] Dostupný na: https://www.gbpa.org.uk/information/sources/acts/1889-08-30_Act-52-and-53-Victoria-cap-63.php. [cit. 29. 6. 2020].

Spojené státy americké. Model Penal Code ze dne 24. května 1962. [online] Dostupný na: <https://www.legal-tools.org/doc/08d77d/pdf>. [cit. 8. 7. 2020].

Spolková republika Německo. Gesetz über Ordnungswidrigkeiten ze dne 24. května 1968. [online] Dostupný na: https://www.gesetze-im-internet.de/owig_1968/. [cit. 4. 7. 2020].

Švýcarská konfederace. Schweizerisches Strafgesetzbuch ze dne 21. prosince 1937. [online] Dostupný na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>. [cit. 1. 7. 2020].

Mezinárodní smlouvy

Protokol č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 22. listopadu 1984. Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.

Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích ze dne 17. prosince 1997. Sdělení MZV č. 25/2000 Sb. m. s.

Trestněprávní úmluva o korupci ze dne 27. ledna 1999. Sdělení MZV č. 70/2002 Sb. m. s., ve znění sdělení MZV č. 43/2009 Sb. m. s.

Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu ze dne 9. prosince 1999. Sdělení MZV č. 18/2006 Sb. m. s.

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie ze dne 25. května 2000. Sdělení MZV č. 74/2013 Sb. m. s.

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu ze dne 15. listopadu 2000. Sdělení MZV č. 75/2013 Sb. m. s.

Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi ze dne 16. května 2005. Sdělení MZV č. 33/2017 Sb. m. s.

Úmluva OSN proti korupci ze dne 14. prosince 2005. Sdělení MZV č. 105/2013 Sb. m. s.

Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání ze dne 25. října 2007. Sdělení MZV č. 59/2016 Sb. m. s.

Úmluva o počítačové kriminalitě ze dne 23. listopadu 2011. Sdělení MZV č. 104/2013 Sb. m. s.

Úmluva Rady Evropy proti obchodování s lidskými orgány ze dne 25. března 2015. Sdělení MZV č. 11/2018 Sb. m. s.

Prameny práva Evropské unie

Pařížská smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli ze dne 18. dubna 1951. [online] https://www.euroskop.cz/gallery/109/32924-753_smlouva_o_esuo.pdf. [cit. 30. 8. 2020].

Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie, publikované v Úředním věstníku Evropské unie, C 326/47, ze dne 26. října 2012. [online] Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=CS>. [cit. 29. 8. 2020].

Protokol č. 36 o přechodných ustanoveních ke Smlouvě o fungování Evropské unie, publikované v Úředním věstníku Evropské unie, C 326/1, ze dne 26. října 2012. [online] Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/pro_36/oj. [cit. 12. 9. 2020].

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami.

Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/222/SVV ze dne 24. února 2005 o útocích proti informačním systémům.

Rámcové rozhodnutí Rady 2008/841/SVV ze dne 24. října 2008 o boji proti organizované trestné činnosti.

Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, publikovaná v Úředním věštníku, C 306, ze dne 13. prosince 2007. Sdělení MZV č. 111/2009 Sb. m. s. ze dne 1. prosince 2009.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2005/222/SVV.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/49/EU ze dne 16. dubna 2014 o systémech pojištění vkladů.

4. Ostatní legislativní dokumenty

Tuzemské

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV volební období. Tisk 745 – Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – EU. *Vládní návrh zákona*. [online] Dostupný na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=745&CT1=0>. [cit. 6. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. Volební období. 37. schůze, 28. hlasování, 2. listopadu 2004. *Přehled hlasování*. [online] Dostupný na: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=37047>. [cit. 11. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2011. VI. volební období. Tisk 285 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Příloha důvodové zprávy-*Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*. [online] Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0#prilohy>. [cit. 11. 11. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2011. VI. volební období. Tisk 285 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Důvodová zpráva*. [online] Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>. [cit. 12. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2011. VI. volební období. Tisk 285 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Legislativní přehled*. [online] Dostupný na: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=285>. [cit. 14. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2011. VI. volební období. 23. schůze, 168. hlasování, 27. září 2011. *Přehled hlasování*. [online] Dostupný na: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=54491>. [cit. 13. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2011. VI. volební období. Tisk 285/4 - Stanovisko prezidenta k tisku 285/0. *Stanovisko prezidenta České republiky*. [online] Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=4>. [cit. 16. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2013. VI. volební období. Tisk 646 - Vládní návrh zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. *Důvodová zpráva*. [online] Dostupný na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=646&CT1=0>. [cit. 15. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2014. VII. volební období. Tisk 45 - Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb. *Důvodová zpráva*. [online] Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=45&CT1=0>. [cit. 14. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2015. VII. volební období. Tisk 305 - Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. *Důvodová zpráva.* [online] Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=305&CT1=0>. [cit. 14. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2015. VII. volební období. Tisk 536 - Vládní návrh zákona o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu. *Důvodová zpráva.* [online] Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=536&CT1=0>. [cit. 17. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2016. VII. volební období. Tisk 555 - Vládní návrh zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. *Důvodová zpráva.* [online] Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=555&CT1=0>. [cit. 21. 6. 2020].

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2020. VIII. volební období. Tisk 214 - Návrh poslanců Markéty Pekarové Adamové, Tomáše Kohoutka, Radka Holomčíka, Jana Chvojky, Pavla Bělobrádka, Petra Gazdíka, Pavla Jelínka a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. *Důvodová zpráva.* [online] Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=214&CT1=0>. [cit. 18. 6. 2020].

Zahraniční

Národní rada Slovenské republiky. 2004. III. volební období. Parlamentná tlač 656 – Vládný návrh trestného zákona. *Návrh trestního zákona.* [online] Dostupný na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=188174>. [cit. 21. 7. 2020].

Národní rada Slovenské republiky. 2005. III. volební období. Parlamentná tlač 1061 – Vládný návrh-Trestný zákon. *Návrh trestního zákona.* [online] Dostupný na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=189691>. [cit. 27. 7. 2020].

Národní rada Slovenské republiky. 2015. VI. volební období. Parlamentná tlač 1715 - Vládný návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých

zákonov. *Důvodová zpráva.* [online] Dostupná na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417981>. [cit. 25. 7. 2020].

Rozhodnutí ve věci *The Queen vs. Birmingham & Gloucester Railway Co.* z roku 1842.

Rozhodnutí ve věci *The Queen v. Great North of England Railway Co.* z roku 1846.

Rozhodnutí Privy Council ve věci *Royal Mail Steam Packet Co. v. Braham* ze dne 10. března 1877. [online] Dostupné na:

<https://www.casemine.com/judgement/uk/5b4dc23b2c94e07cccd230f1>. [cit. 23. 7. 2020].

Rozhodnutí ve věci *Salomon v. Salomon & Co Ltd.* z roku 1897. [online] Dostupné na: <https://www.trans-lex.org/310810> [cit. 21. 7. 2020].

Rozhodnutí United States Supreme Court ve věci *New York Central & Hudson River Railroad Co. v. United States* z 23. února 1909. [online] Dostupné na: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/212/481.html>. [cit. 3. 8. 2020].

Rozhodnutí House of Lords ve věci *Lennard's Carrying Co. Ltd. v. Asiatic Petroleum Co. Ltd.* ze dne 8. března 1915. [online] Dostupná na: <http://www.uniset.ca/other/cs2/1915AC705.html>. [cit. 5. 8. 2020].

Rozhodnutí ve věci *DPP. v. Kent and Sussex Contractors* z roku 1944.

Rozhodnutí ve věci *R. v. ICR Haulage Co Ltd* z roku 1944.

Rozhodnutí ve věci *Moore v. Bresler* z roku 1944.

Rozhodnutí House of Lords ve věci *Tesco Supermarket Ltd v Natrass* ze dne 31. března 1971. [online] Dostupné na: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8ca60d03e7f57ecd797>. [cit. 12. 7. 2020].

Rozhodnutí ve věci *Commonwealth v. Beneficial Finance Co.* ze dne 4. listopadu 1971. [online] Dostupné na: <http://masscases.com/cases/sjc/360/360mass188.html>. [cit. 4. 8. 2020].

Rozhodnutí Supreme Court of Minnesota ve věci *State of Minnesota v. Christy Pontiac-GMC* ze dne 31. srpna 1984. [online] Dostupné na: <https://law.justia.com/cases/minnesota/supreme-court/1984/c1-82-1209-2.html>. [cit. 5. 7. 2020].

Rozhodnutí U.S. Court of Appeals ve věci *US. v. Bank of New England* ze dne 10. června 1987.
[online] Dostupné na: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/821/844/255827/>. [cit. 5. 7. 2020].

Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce, 3 klíčová slova v českém jazyce

Název diplomové práce:

Trestní odpovědnost právnických osob

Abstrakt:

Autor prostřednictvím této diplomové práce představuje celistvé shrnutí fenoménu trestní odpovědnosti právnických osob, k jehož jednotlivým souvislostem předkládá své úvahy. Na tento fenomén nazírá z mnoha hledisek, které korespondují se strukturou jeho diplomové práce, neboť tvoří její jednotlivé části. Těmito hledisky jsou právně teoretická východiska této problematiky, historický vývoj zkoumaného fenoménu zahrnující angloamerickou i kontinentální právní kulturu, legislativní vývoj v rámci České republiky, pozitivistický rozbor platné hmotněprávní úpravy obsažené v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, komparativní analýza hmotněprávní úpravy České a Slovenské republiky a následná sumarizace aplikace této nové formy odpovědnosti v praxi českých soudů.

Stanoveným cílem této diplomové práce je komplexní seznámení s relevantními aspekty tohoto fenoménu, přičemž těžištěm této diplomové práce je vedle rozboru platné hmotněprávní úpravy České republiky v této oblasti, především zmíněná komparativní analýza této úpravy s odpovídající hmotněprávní úpravou Slovenské republiky, a dále sumarizace uplatňování tohoto institutu v české soudní praxi.

Při studiu relevantní literatury a pramenů práva dochází autor k několika zajímavým poznatkům, týkajících se především posledních dvou akcentovaných částí práce.

Z provedené komparativní analýzy vyplynulo, že ač je právní úprava Slovenské republiky v základních rysech shodná s úpravou v České republice, když také zakotvuje pravou, odvozenou, souběžnou, nezávislou a subjektivní trestní odpovědnost právnických osob, jednotlivé parametry obou úprav vykazují některé rozdíly. Mezi nejvýznamnější autorem identifikované rozdíly slovenské právní úpravy oproti úpravě české patří zejména užší osobní působnost zákona z důvodu širšího vymezení hmotněprávních exempcí; výrazně menší rozsah kriminalizace; volnější stanovení okruhu osob, jejichž jednání může být právnické osobě

přičitatelné; absence institutu obecného vyvinění z právní odpovědnosti; přechod trestní odpovědnosti podmíněný zrušením právnické osoby; a monismus trestních sankcí.

Ze zkoumání relevantních statistik týkajících se provedených trestních řízení vůči právnickým osobám v období let 2012-2019 také vyplynula řada důležitých poznatků. Za nejdůležitější zjištění autor považuje zejména konzistentně stoupající počet zahájených trestních stíhání, který pozitivně koreluje s počtem podaných obžalob a počtem pravomocně odsouzených právnických osob; vývoj ve struktuře ukládaných trestů směřující směrem od ukládání trestu uveřejnění rozsudku k ukládání trestu zrušení právnické osoby, za současného převažujícího ukládání trestů zákazu činnosti a peněžitého trestu; téměř neměnnou strukturu pachatelů trestných činů, když v každém sledovaném roce předmětného období zcela dominovaly obchodní korporace, jakožto pachatelé trestných činů; a konzistentně nejfrekventovanější pravomocná odsouzení pro trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241, následovaný podvodem dle § 209 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Závěrem autor konstatuje, že institut trestní odpovědnosti právnických osob se bezesporu etabloval nejen v prostředí kontinentální právní kultury jako celku, nýbrž především v rámci právního řádu České republiky, přičemž vyjadřuje přesvědčení o budoucím stoupajícím významu této formy odpovědnosti.

Klíčová slova:

Trestní odpovědnost právnických osob, přičitatelnost, konstrukce trestní odpovědnosti

**Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce, 3
klíčová slova v anglickém jazyce**

Title of the Diploma Thesis:

Criminal Liability of Legal Persons

Abstract:

Through this diploma thesis, the author presents a comprehensive summary of the phenomenon of criminal liability of legal persons, to the individual contexts of which presents his considerations. He discusses this phenomenon from many points of view, which correspond to the structure of his diploma thesis, as it forms its individual parts. These aspects are the legal theoretical background of this issue; the historical development of the phenomenon, including common law and civil law culture; legislative developments in the Czech Republic; positivist analysis of the applicable substantive legislation contained in Act No. 418/2011 Coll., On Criminal Liability of Legal Entities and Proceedings against them; a comparative analysis of the substantive legislation of the Czech and Slovak Republic and the subsequent summarization of the application of this new form of liability in the practice of the Czech courts.

The stated goal of this diploma thesis is a comprehensive acquaintance with relevant aspects of this phenomenon, whereas focus of this diploma thesis is, in addition to the analysis of the valid substantive legislation of the Czech Republic in this area, especially on the above-mentioned comparative analysis of this legislation with the corresponding substantive legislation of the Slovak Republic, and also the summarization of the application of this institute in the practice of the Czech courts.

While studying the relevant literature and sources of law, the author comes up with several interesting findings, especially concerning the last two accentuated parts of the diploma thesis.

The comparative analysis showed that although the legislation of the Slovak Republic is essentially the same as the legislation in the Czech Republic, when it also enshrines the true, derived, concurrent, independent and subjective criminal liability of legal persons, the individual parameters of both legislations show some differences. Among the most important differences identified by the author in the Slovak legislation compared to the Czech

legislation are, in particular, the narrower personal scope of the law due to the broader definition of substantive exceptions; significantly smaller extent of criminalization; freer determination of the group of persons whose actions can be attributed to a legal person; the absence of an institute of general exculpation from legal liability; the transfer of criminal liability conditional on the dissolution of a legal person; and the monism of criminal sanctions.

The examination of relevant statistics concerning criminal proceedings against legal persons in the period of 2012-2019 also revealed number of important findings. The author considers as the most important findings consistently increasing number of initiated criminal prosecutions, which positively correlates with the number of indictments filed and the number of legally convicted legal persons; developments in the structure of penalties imposed, from the imposition of a sentence of the publication of a judgment to the imposition of a penalty of dissolution of a legal person, while the predominant imposition of penalty of prohibition of activity and financial penalty; the almost unchanged structure of offenders, where commercial corporations completely dominating as offenders in each reference year of the period in question; and consistently the most frequent conviction for the criminal offense of non-payment of tax, social security contributions and similar mandatory payments pursuant to Section 241, followed by fraud pursuant to Section 209 of Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code.

In conclusion, the author states that the institute of criminal liability of legal persons has undoubtedly established not only in the civil law culture as a whole, but especially in the legal order of the Czech Republic, while expressing conviction about the future growing importance of this form of liability.

Key words:

Criminal Liability of Legal Persons, Imputability, Construction of Criminal Liability